

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Ústavní limity trestního řízení

Magisterská diplomová práce

JUDr. Bc. Štěpán Kořínek

JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

Katedra trestního práva

14. 04. 2023

Poděkování:

Rád bych poděkoval svým rodičům za neutuchající podporu a maximální nápomoc při mých studiích, jakož i v osobním životě. Vzdání díků náleží i mému synovi Oliverovi a jeho matce. Zároveň bych rád poděkoval JUDr. Jiřímu Mulákovi, Ph.D, za projevanou vstřícnost, odborné a konstruktivní vedení při tvorbě této mé diplomové práce.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou magisterskou diplomovou prací vypracoval samostatně, a to pod odborným vedením JUDr. Jiřího Muláka, Ph.D. Všechny použité zdroje a prameny byly uvedeny dle platných norem pro tvorbu závěrečných prací. Práce je originální, přičemž žádná její část nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu a rovněž nebyla ani veřejně publikována.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 317 672 znaků, včetně mezer.

V Praze dne 14. 04. 2023

Obsah

Úvod.....	1
I. Pojem a význam ústavních limitů trestního řízení	7
1.1 Evropská úmluva o ochraně základních práv a svobod – evropský základ.....	11
1.2 Postavení a úloha ESLP a význam jeho judikatury – institucionální báze.....	12
1.3 Listina základních práv EU – unijní dimenze	13
II. Právo na spravedlivý proces.....	18
2.1 Právo na přístup k soudu	19
2.1.1 Přípustné omezení práva na přístup k soudu.....	22
2.1.2 Kvalitativní atributy nezávislosti a nestrannosti soudu.....	23
2.2 Právo na spravedlivé soudní řízení.....	27
2.2.1 Zásada řádného zákonného procesu (nullus processus criminalis sine lege).....	27
2.2.2 Zásada presumpce nevinny	29
2.2.3 Zásada ne bis in idem	32
2.2.4 Právo být informován a seznámen se vzneseným obviněním.....	34
2.2.5 Právo na přiměřený čas a příležitost k přípravě obhajoby	36
2.2.6 Právo na obhajobu a právní pomoc	38
2.2.7 Právo na tlumočení a překlad	42
2.2.8 Princip nemo tenetur se ipsum accusare aneb zákaz nucení k sebeobviňování .	43
2.2.9 Právo na přiměřenou délku řízení aneb neurčitost pojmu "bez zbytečných průtahů".....	46
2.2.10 Právo na veřejnost jednání a veřejné vyhlášení rozsudku.....	50
2.2.11 Právo na ústní jednání a účast na něm aneb ústřety zásadě audiatur et altera pars	53
2.2.12 Zásada materiální pravdy aneb zjištění skutkového stavu „bez důvodných pochybností“.....	55
2.2.13 Zásada kontradiktornosti a rovnosti zbraní	57

2.2.14	Princip řádnosti a zákonnosti procesu dokazování.....	63
2.2.15	Právo na spravedlivé rozhodnutí	69
2.2.16	Právo/princip řádného odůvodnění rozhodnutí	71
2.2.17	Právo na opravné prostředky	73
2.2.18	Právo na náhradu škody a vzniklé újmy z nezákonného rozhodnutí nebo nesprávného úředního postupu.....	76
2.3	Další základní zásady trestního řízení vycházející z ústavní roviny	77
III.	Perspektivy ústavních limitů trestního řízení	81
3.1	Právo na spravedlivý proces ve světle rekonstrukce trestního řádu ČR	81
3.2	Právo na spravedlivý proces ve stínu odklonů trestního řízení	85
	Závěr.....	87
	Seznam použitých zkratk.....	90
	Seznam použitých zdrojů	91
	Abstrakt	106
	Abstract	107

Úvod

„*IUS EST ARS BONI ET AEQUI.*“ Aulus Cornelius Celsus

Právo má být uměním uplatňování toho, co jest dobré a spravedlivé. Toto staré římské přísloví bylo nevidaně nadčasové, neboť bezesporu platí dodnes, a to i v rámci normativních požadavků na trestní řízení. Ústavní limity trestního řízení a z nich plynoucí základní zásady trestního řízení představují tzv. maximy, tedy nepřekonatelné hranice, které v daném procesu není možné překročit. Esenciálně odrážejí společenský konsensus ohledně pravidel pro uplatňování veřejné moci v trestní oblasti, ve které má společnost zájem na tom, aby bylo porušování společensky uznaných regulativů spravedlivě potrestáno.¹ Tyto procesní standardy jsou zcela zásadní a nenahraditelné v demokratické společnosti a demokraticky právním státě. Za sledování veřejného zájmu na předcházení a potírání trestné činnosti je stát oprávněn, ale i povinen v nevyhnutelné míře zasahovat ve větší či menší míře do základních práv a svobod jednotlivců (fyzických i právnických osob), a to jak pachatelů trestných činů, tak ale i dalších osob. Všechny tyto zásahy musejí být usměřňovány konstitucionálními direktivy ve smyslu *lex superior derogat legi inferiori*.

Ústavní limity trestního řízení se přímo odvíjejí od práva na spravedlivý proces, které je jejich esenciálním východiskem a funkčním požadavkem. Právo na spravedlivý proces je jedním ze základních práv jednotlivců, ale rovněž i fundamentálním základem demokratického právního státu. Z hlediska své komplexní povahy představuje ucelený soubor dílčích práv a garancí, které normativně regulují soudní proces při uplatňování a ochraně subjektivních práv jednotlivců. Právo na spravedlivý proces konzumuje jednotlivé základní zásady, které ze své ryzí povahy utvářejí uspořádání trestního procesu, který je v našem právním prostředí kontinentálního typu s výraznými a posilujícími prvky anglo-amerického charakteru. Tyto zásady představují základní rámec pro aplikaci trestněprávních norem na jednotlivé případy. Z jejich esenciální podstaty se označují jako ústavní limity trestního řízení, neboť vykazují integrální (bezprostřední) nebo alespoň derivativní (odvozenou) ústavní dimenzi. Někteří je označují za stanovení legálních (zákonost) a legitimních (ospravedlnitelnost) zásahů do základních lidských práv a svobod ze strany orgánů veřejné

¹ Obdobná ideová proklamace je obsažena i v ust. § 1 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů: „*Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí působit k upevnování zákonosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.*“

moci, resp. orgánů činných v trestním řízení.² Kromě toho považujeme za vhodné poukázat na multidisciplinární přesah ústavních limitů, resp. jednotlivých zásad, trestního řízení, neboť mezi nimi existuje filozoficko-ideová a společensky (sociálně) politická kauzalita.³

Právo na spravedlivý proces má axiologicky normativní charakter, přičemž osciluje kolem termínu spravedlnosti. V této rovině je nezbytné se pokusit, alespoň částečně, vymezit pojem spravedlnost.⁴ Ve smyslu obecné právní vědy můžeme nalézt mnoho pokusů o definování pojmu spravedlnost, kdy ani jeden není možné označit za vyčerpávající, ale pouze za dostačující. V obecné rovině bývá za spravedlnost označována určitá norma, tedy nejvyšší pravidlo hodnotového významu pozitivního charakteru.⁵ Jiní zase považují spravedlnost za vlastnost společenského řádu, neboť jedinec může být spravedlivý až ve chvíli, kdy jeho chování odpovídá společenskému řádu, ne však nezbytně.⁶ Nicméně, přijmeme-li tezi toho, že spravedlnost je normou, jež stanovuje podmínky toho, co lze následně označit za souladné, tedy spravedlivé, tak je nutné uvažovat nad tím, jak tato kritéria stanovuje a v čem spočívají? Spravedlnost je hodnotou právní, tedy toho, co odpovídá právu, ale i hodnotou mravní či filozofickou. Jsme názoru, že není vhodné obě hodnoty oddělovat, ale je třeba je chápat tak, že jedna podmiňuje druhou a společně pak utvářejí spravedlnost. Vedle toho je spravedlnost rozlišována na formální a materiální, a to na základě diferenciačních kritérií.⁷ Ve své podstatě lze rovněž spravedlnost považovat za hodnotící kritérium správnosti. *In concreto* jako ideální obraz toho, jaké poměry mají panovat.

Spravedlnost je prastarý pojem, který zaměstnával myslitele už v době antiky.⁸ Sokrates měl zastávat ideál spravedlnosti v představě, že „*co je podle zákona, tak je spravedlivé*“, neboť člověk tím, že využívá výhod života v obci (myšleno společenství), tak se

² MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 63.

³ MULÁK, J., PROVAZNÍK, J. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 05.12.2021. Dostupné z: <<https://advokatnidenik.cz/2021/12/05/dopady-novely-trestniho-radu-provedene-zakonom-c-333-2020-sb-na-zakladni-zasady-trestniho-rizeni/>>.

⁴ „*Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi. Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere suum cuique tribuere*“. V překladu jako spravedlnost je stálá a trvalá vůle dát každému, co mu náleží. Principy spravedlnosti jsou tyto: čestně žít, nikomu neškodit a dát každému, co u náleží.

⁵ WEYR, F. *Teorie práva*. Brno: Orbis, 1936. s. 83.

⁶ KELSEN, H. *Was ist Gerechtigkeit?* Stuttgart: Reclam, 2000. s. 11.

⁷ KOLOUŠEK, M. *Vztah spravedlnosti a státu a jeho proměna v současnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 3-5.

⁸ Spravedlnost se typicky zosobňuje v postavě bohyně Justitia, která je symbolicky vyobrazovaná s mečem (= trest) v jedné ruce a váhami (= rozhodování) v ruce druhé. Nadále má zakryté oči (= nezávislost a nestrannost) a někdy ještě bývá stojící na měšci s penězi (= nepodplatitelnost či neúplatnost) či i hadovi (= zločin nebo pachatel). Podstata tohoto symbolismu se projevuje v tom, že Spravedlnost jako soudkyně převažuje a posuzuje určité lidské jednání vůči jeho trestu. Spravedlnost si nesmí strhnout šátek z očí a nechat se ovlivnit k tomu, aby použila svůj meč k vykonání trestu, ještě před tím, než na svých vahách důkladně uváží vinu pachatele. In VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu*. Brno: MU, 1997, s. 105-106.

tím zavazuje k dodržování jejích zákonů.⁹ Platón potom rozumí spravedlností ideální a všudypřítomný řád harmonického uspořádání opírající se o ideu dobra, který případně obec (společenství) institucionalizuje. Platónův idealismus však trvá na zachování tzv. *regimen mixtum*, což značí stav, že zákon je sice dán obci vládnoucími činiteli (zákonodárci), ale zároveň podotýká, že vládnoucími je celá obec (lid).¹⁰ Tyto myšlenky se odrážejí v principu *rule of law*. Další z filozofů Aristoteles vnímání spravedlnosti rozvinul, když jí rozumí zákon, ale i vlastnost lidskou, kterou spojuje se ctností. Aristoteles ve svých úvahách pokračuje dále a uvádí, že pramenem spravedlnosti je zákon, čímž spravedlnost ztotožňuje se zákonností.¹¹ Aristoteles považuje spravedlnost za základní normativní princip ztělesňující ideu správného, vyváženého a opodstatněného rozdělení společenských hodnot a břemen, práv a povinností, ale i metafyzických stavů dobra a zla.

Pojmu spravedlnosti se hojně věnovali i novodobí badatelé. Ve smyslu chápání spravedlnosti podle Hanse Kelsena dojdeme poznání, že spravedlnost určuje hodnoty, kterých si společnost považuje, jakož i jejich společenské uspořádání.¹² Spravedlnost má vztah i k lidskému chování, když stanovuje užší pravidla pro chování jednotlivců a současně skýtá i měřítko takového chování. Ve smyslu společenského řádu však spravedlnost neplatí pouze pro jednotlivce, ale i pro institucionální zřízení, jakým je typ. stát s jeho institucemi a jejich postupy. Další neopomenutelnou postavou je Gustav Radbruch, který konstatuje, že právo je vůlí ke spravedlnosti.¹³ V neposlední řadě i právník John Rawls, který chápe spravedlnost jako ctnost společenských institucí s konfliktem sociálního rozdělení dober.¹⁴ Teoretických chápání pojmu spravedlnosti je nespočet, některé odporující a jiné souladné či na sebe navazující. Podle našeho názoru je spravedlnost absolutní povahy, neboť se jedná o objektivní ideovou kategorii nezávislou na vůli či vnímání lidských bytostí. Teorie poukazující na relevantnost spravedlnosti odrážejí pouze její subjektivní percepci u jednotlivých osob či

⁹ SVOBODA, L., BAHNÍK, V (překlad). *Xenofón: Vzpomínky na Sókrata*. Praha: Svoboda, 1972. s. 161.

¹⁰ Platón. *Zákony*. Praha: Oikoymenth, 2016. s. 109-111. Cit.: „*Neboť v kterékoli obci je zákon ovládan a nemá svrchovanou moc, pro takovou obec vidím připravenou zkázu; avšak v které je pánem vládnoucích a vládnoucí jsou otroky zákona, tam spatřuji zdar i všechna dobra, která bohové dali obcím.*“

¹¹ Aristoteles. *Etika Nikomachova*. Praha: Rezek, 2013. s. 111-112. Cit.: „*Spravedlností chtějí všichni nazývat takový stav, jímž jsou schopni spravedlivě jednat a jímž skutečně spravedlivě jednají a chtějí to, co jest spravedlivé.*“, a dále: „*právo tedy jest zákonnost a rovnost, bezpráví pak protizákonnost a nerovnost.*“

¹² KELSEN, H. *Was ist Gerechtigkeit?* Stuttgart: Reclam, 2000. s. 11. Cit.: „*Spravedlnost (podle ryzí nauky právní) je iracionální ideál. A jakkoli je snad nepostradatelný pro lidské chtění a jednání, lidskému poznání zůstává nepřístupný.*“

¹³ Gustav Radbruch se společensky zvěčnil tzv. Radbruchovou formulí, která ve své podstatě praví, že pokud zákony odporují přirozeným právům člověka, tak automaticky ztrácejí svoji platnost, čímž nejsou lidé povinni je dodržovat a právníci jim mají odepřít právní závaznost. In RADBRUCH, G. *Pět minut právní filozofie*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. s. 117.

¹⁴ RAWLS, J. *Teorie spravedlnost*. Praha: Victoria Publishing, 1995. s. 17.

skupin osob, neboť co je pro jednoho spravedlivé, tak pro druhého může být nespravedlivé. Nejspíše jsme zastánci objektivního pojetí spravedlnosti, kde se právo stává její vnější formou, kdežto spravedlnost jeho vnitřní hodnotou.

Proč spatřujeme jako potřebné zaobírat se ideou spravedlnosti? Odpověď tkví v moderní státnosti ČR, která se řadí mezi demokratické právní státy.¹⁵ *A priori* je možné identifikovat úzký vztah mezi ideou právního státu a právem na spravedlivý proces, neboť podmínky a meze veřejné moci pramení z roviny demokratického právního státu.¹⁶ Toto prosté vymezení totiž v sobě zahrnuje základní východisko omezení státní suverénní moci. Konečně i každý právní systém moderních států v sobě ztělesňuje určitou koncepci spravedlnosti. Právo je ovládáno ideou spravedlnosti nevyčerpávajícím způsobem, avšak vedle ideje moci.¹⁷ V moderní epoše se přikláníme k názoru, že státy jsou neustále omezovány lidskými právy ve smyslu přirozenoprávní teorie, ale v posledním miléniu se tak děje až neúměrně, na jedné straně rozšiřování katalogu lidských práv s sebou nese omezování moci zákonodárné a výkonné. Na druhé straně pak přetěžování moci soudní.¹⁸ Nepoměrně k tomuto jevu je pak stát stavěn do pozice, kdy je povinován zajistit náležitou ochranu lidských práv a svobod, čehož s ohledem na jejich kvantitu a abstraktnost nemusí být vždy uspokojivě dosaženo.¹⁹ Vše výše uvedené má nejvýznamnější dopad v rovině trestní odpovědnosti, neboť ve smyslu zásady *ultima ratio* je trestní právo až konečným a nejprísnejším prostředkem právní ochrany s nejzásadnějšími dopady do sféry lidských práv a svobod jednotlivců. Trestní právo, a to hmotné i procesní, musí být spravedlivé, aby nebylo pouhou mocenskou zlovůli.²⁰

Primárním cílem této práce je přinést asociační poznání a porozumění problematice ústavních limitů trestního řízení, resp. práva na spravedlivý proces, zejména ve vzájemných a širších souvislostech. Jedním ze sekundárních cílů zůstává realizace pokusu o vytvoření a předložení unikátního a nebyvalého výčtu jednotlivých aspektů práva na spravedlivý proces. Za účelem dosažení tohoto cíle byla využita řada kvalitativních a kvantitativních metod

¹⁵ Čl. 1 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ Zmíněné se opírá o zásadu enumerativnosti veřejnoprávních pretencí vyjádřené v čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR.

¹⁷ VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu*. Brno: MU, 1997, s. 141-142.

¹⁸ Podle doc. JUDr. PhDr. Pavla Maršálka, Ph.D. dochází při novodobé expanzi lidských práv k likvidaci svobody, neboť se vzrůstající kvantitou lidských práv zároveň exponenciálně narůstá konfliktů mezi nimi, což musí následně rozřešit primát soudní moci v rámci poměrování konkurujících si práv, příkladně tzv. testem proporcionality. Soudní moc se tak nuceně dostává do pozice, kdy musí absolutizovat jednu hodnotu nad hodnoty jiné. In MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva*. Praha: Auditorium, 2018. s. 150.

¹⁹ KOLOUŠEK, M. *Vztah spravedlnosti a státu a jeho proměna v současnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 114-115.

²⁰ Jak bude dále v textu práce ukázáno, tak takové přesvědčení zastává i ESLP, a to již přes dlouhých padesát let, k tomu třeba rozsudek ESLP ze dne 17. 01. 1970 ve věci *Delcourt v. Belgie*, č. 2689/65.

vědecké práce. Mezi nejtypičtější můžeme na první místo řadit metodu analýzy, jež tkví v dekompozici vybraného jevu (tématu) na jednotlivé fragmenty, což umožní dosáhnout hlubšího prozkoumání a poznání. Na tuto metodu pak navazuje syntéza, což je výstupní metoda racionalistického skládání výsledků nového poznání do komplexů. Vedle toho není možné opomenout klasické metody jako indukce a dedukce. Další užitou metodou byla komparace, zejména s ohledem na jednotlivé rozdíly a shody v garanci práva na spravedlivý proces na různých úrovních právních regulace. Kreative kvalifikační práce by se však neměla obejít bez klasických myšlenkových metod, kterou je např. asociace. Tato metoda je myšlenkovým procesem, který umožňuje dosáhnout skutečného uvědomění si zkoumané problematiky a především právě jednotlivých vztahů předmětu zkoumání.

Dosavadní poznatky nám ukazují, že právo na spravedlivý proces je organický (účelně uspořádaný) konstrukt dynamického charakteru. Jako takové bylo již nesčetněkrát podrobena doktrinálnímu bádání odbornou obcí (především akademickou), stejně jako opakované empirické evaluaci ve smyslu soudní kazuistiky. Není přitom možné přijmout závěr, že by problematika práva na spravedlivý proces byla vyčerpána. Opak je pravdou, když nás zejména pak ESLP opakovaně přesvědčuje, že neustále je možné buď obracet a převracet již známé, nebo objevovat skryté či nepředstavitelné, nikoliv však neznámé. Právu na spravedlivý proces a jeho konstitucionálním projevům se opakovaně věnuje široká pozornost, což je udáno právě jeho dynamikou a významností. Do dnešních dob jsme schopni nalézt stovky zdrojů či pramenů, které se mu věnují, a to jak na domácí půdě, tak především v zahraničí. Právo na spravedlivý proces prostupuje právními řády, nehledě na jednotlivá právní odvětví. V menších či větších rozdílech se stejně uplatní v soukromém právu (občanském) jako i v právu veřejném (trestní či správní). Právo na spravedlivý proces se jeví jako naturalistické, tedy přirozenoprávní, čemuž nasvědčuje i hodnotové nastavení moderních právních řádů. Z výše uvedených důvodů tak není dosavadní poznání práva na spravedlivý proces saturováno. Tuto práci je možno vnímat jako další snahu o kvalitativní sondu do práva na spravedlivý proces, které má v právních rádech jednotlivých států konstitucionální i zákonné zázemí.

Je nasnadě si přiznat, že prací věnujících se problematice práva na spravedlivý proces byla zpracována celá řada na různých úrovních vědního zájmu. Právo na spravedlivý proces má jednoznačně multidisciplinární přesah. Stejně jako není ambicí této práce přinést kolosální a převratné závěry vyplývající z doktrinálního zkoumání práva na spravedlivý proces, tak rovněž nemá za cíl jen prázdné reprodukování notoricky známých fakt. Je však nezbytné trvat

na požadavku, aby předkládaná kvalifikační práce odrážela kvalitativní charakteristiku vůči zkoumanému jevu, kterým je právo na spravedlivý proces. Této úrovni by autor rád dosáhl mj. zvolenými metodami tvorby práce, kvantitou využitých pramenů, ale i především neortodoxním přístupem ke zpracování zvoleného tématu. V návaznosti na to bude vyvíjena snaha k vymezení toho, co lze považovat za adekvátní naplnění práva na spravedlivý proces. Z hlediska stanoveného cíle práce bude pozornost zaměřena na poslání a vztahy mezi jednotlivými ústavními limity trestního řízení, resp. mezi jednotlivými částmi práva na spravedlivý proces. Nicméně aby bylo možné nalézt odpověď a východiska, tak bude potřebné věnovat pozornost i demonstraci kauzalit narušujících právo na spravedlivý proces. Nejvyšší soudní instituce potom dotvářejí materiální pojetí práva na spravedlivý proces, když na základě jednotlivých narušení prejedikují to, co má právo na spravedlivý proces skutečně představovat.

I. Pojem a význam ústavních limitů trestního řízení

V generální rovině představují ústavní limity trestního řízení ochranu jednotlivců (osob) před porušováním jejich práv nad rámec zákona. Trestní řízení ze své ryzí podstaty zasahuje do ústavně zaručených práv a svobod, a to na legitimním základě. Trestní řízení je tak bojištěm konkurujících si zájmů, především zájmu na ochraně společnosti a jejích členů před trestnou činností v přímé opozici se zájmem na respektování práv a svobod jednotlivců.²¹ Ústavněprávní limity předurčují obsah zákonné úpravy trestního řízení, neboť ta musí být ústavně konformní. *De facto* se jedná o určení hranice ústavně přípustného obsahu trestního řízení.²² Ústavní limity trestního řízení se váží na vévodící ústavní princip enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí²³, když omezují výkon veřejné moci vůči lidskoprávním zárukám. Ústavní limity trestního řízení můžeme také vidět jako civilizační faktory ontologie moderních komunit. Moderní civilizace se postupně oprostila od barbarských způsobů vynucování práva a pořádku především pomocí násilí a nechala i do sféry trestní perzekuce prosáknout hodnoty jako humanismus, solidárnost či empatie.

Ústavní limity trestního řízení se dominantně zhmotňují v podobě práva na spravedlivý proces a jeho dílčích fragmentech. Všechna práva a zásady spravedlivého a řádného procesu jsou komplementární povahy, neboť disponují rovnocenným postavením, když jedna nemůže nahradit jinou. Mohou však být charakterizovány i dalšími vlastnostmi, a to vzájemnou implikací, svojí nerozlučností či podmíněností, ale především axiologickou koherencí.²⁴ Ústavní limity trestního řízení tak mají několik funkcí, které můžeme identifikovat jako funkce limitující (omezující), determinující (určovací), garanční (zabezpečovací), koherenční (stabilizující) a našli bychom mnoho dalších. *Largo sensu* by absence zakotvení ústavních limitů trestního řízení, resp. práva na spravedlivý proces, představovala degradaci ostatních základních práv a svobod, neboť ty by dosáhly pouze

²¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 39-40.

²² WINTR, J. *Principy českého ústavního práva*. 3. vydání. Praha: Aleš Čeněk, 2015. s. 131.

²³ Čl. 2 odst. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky: „*Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.*“

²⁴ Jejich vzájemné vztahy si lze demonstrovat na historických reáliích ohledně jedné bojové formace z období starověkého městského státu Sparty. Spartské oddíly měly unikátní bojovou taktiku, kterou následně kopíroval v období i antický Řím. V návaznosti na bezprostředně očekávající útok spartské šiky zdvihaly své štíty do krycí formace, aby tak vytvořily jeden neprůchodný obranný celek, přes který nemohla proniknout kopí útočníků a ani případně jejich šípy. Obdobnou taktiku aplikovaly i římské legie, u kterých se nazývala jako formace „želva“. Tento způsob obrany neposkytoval absolutní ochranu, ale v převážné většině minimalizoval útok nepřítele. Stejně tomu je i v případě vzájemné komplementarity dílčích práv a zásad utvářejících právo na spravedlivý proces. Samozřejmě, že ojedinělý zásah může přes tento obranný val proniknout, ale neměl by napáchat přílišné škody.

deklaratorní povahy, bez přímé možnosti jejich vymožitelnosti.²⁵ Ve vztahu k trestnímu řízení platí, že jeho účelu nemá být dosaženo za každou cenu alias *per fas et nefas* (právem i neprávem), ale pouze při nezbytném respektování a dodržení ústavně garantovaných práv a svobod. Za předpokladu, že trestní proces bude ústavní a zákonný, tak lze očekávat i spravedlnost.²⁶ V přímé úměře platí, že pouze spravedlivý a zákonný proces (myšleno i ústavní) stabilizuje axiologický rámec demokraticky právního státu, když upevňuje právní jistotu a legitimní očekávání při plné respektu rovnosti před zákonem. Na druhou stranu však takový proces může vést i k oslabení efektivnosti činnosti OČTŘ, kterým značně znesnadňuje jejich činnost, resp. ji neulehčuje.

Trestní právo jako prostředek *ultima ratio*, který nejzásadnějším způsobem zasahuje do garantovaných lidských práv a svobod, proto jeho normativní obsah musí podléhat ústavnímu omezení, které se v odborné rovině označuje jako ústavní limity/meze/kautely trestního řízení. Z hlediska jednotlivých právních disciplín, jakož i hierarchie právních norem, platí, že ústavní právo stanovuje mantinely pro trestní právo, kdežto opačný směr je vyloučen. Tento postoj byl judikován ÚS ČR, který uvedl, že pokud trestní právo umožňuje realizaci veřejného zájmu na vyvozování trestní odpovědnosti prostřednictvím robustních nástrojů omezujících osobní integritu jednotlivců, pak jejich použití musí respektovat ústavněprávní limity.²⁷ Ústavní limity trestního řízení však musejí nalézt konkretizaci v zákonné rovině, což se děje především prostřednictvím příslušných procesních ustanovení trestního řádu. Hovoříme o základních zásadách trestního řízení, které mají funkční charakter. Základní zásady trestního řízení jsou víceméně implikací ústavních limitů trestního řízení, protože stanovují zákonné (legální) a ospravedlnitelné (legitimní) podmínky intervencí do lidských práv a svobod v rámci trestního řízení.

Listina základních práv a svobod České republiky se věnuje úpravě práva na spravedlivý proces, včetně jeho obsahových konsekvencí, v rámci Hlavy páté, sekci nazvané

²⁵ ONDROVÁ, J. *Právo na spravedlivý proces v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva*. Banská Bystrica: Belianum, 2018. s. 32.

²⁶ Nález ÚS ČR ze dne 11. 05. 2022, sp. zn. I. ÚS 232/22, kdy se ÚS ČR zabýval ústavně nekonformním výkladem při aplikaci institutu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody ze strany krajského soudu. V uvedené věci sám ÚS konstatoval, že byla porušena právní jistota, jakož i předvídatelnost práva. ÚS se tak musel uchýlit k přezkumu v rozsahu, který mu jinak nenáleží, protože se v dotčeném řízení projevil natolik závažné logické rozpory při výkladu předmětného institutu ze strany krajského soudu, že bylo porušeno ústavně garantované právo Listinou, jakož i mezinárodními dokumenty (EÚOLP). Tímto postupem ÚS zároveň předešel přílišnému formalismu. Podstatou bylo, že původní aplikací při deinterpretaci předmětného ustanovení trestního zákoníku došlo k výrazně nežádoucímu postavení, kdy by odsouzený, který se již jednou osvědčil při podmíněném odsouzení, byl posléze v další věci trestán přísněji než ten, kdo se napravil až později.

²⁷ Bod 26 nálezu ÚS ČR ze dne 07. 11. 2006, sp. zn. I. ÚS 631/05.

"Právo na soudní a jinou právní ochranu", a to v rozmezí čl. 36 až 40 Listiny.²⁸ Ústavní limity trestního řízení jsou v gesci obecných soudů jako ochránců zákonitosti, ale i Ústavního soudu jako ochránce ústavnosti. Ústavní soud není kompetenčně nadán vyslovovat (ne)vinu v trestních věcech.²⁹ Samozřejmě bez přihlédnutí k rozhodování o ústavním deliktu prezidenta republiky podle Ústavy. Nálezy ÚS však usměrňují a korigují další postup obecných soudů, čímž se nepřímo váží k otázkám (ne)vinu obviněných.³⁰

Nutno poznamenat, že považujeme za adekvátní soudní ochranu poskytovat toliko v materiálním smyslu, nikoliv pouze formálním.³¹ Ústavní pořádek ČR by měl poskytovat téměř shodný rozsah ochrany práva na spravedlivý proces, jaký klade i Evropská úmluva, případně širší, ale v žádném případě ne užší. Obě úrovně ochrany je třeba posuzovat v relaci k procesu jako celku, nikoliv jeho dílčím částem izolovaně. Jinak spravedlivé řízení totiž může vykazovat jisté dílčí pochybení, ale ty musejí být v dalším postupu řízení vhodně a účinně odstraněny, resp. napraveny. Takovému přesvědčení se kloní i ESLP, když uvádí, že v každé řízení je třeba zkoumat jako celek z hlediska jeho (ne)souladnosti s čl. 6 Evropské úmluvy.³² Nicméně pro významnost mezinárodního práva a závazků z něj plynoucích, není možné opomíjet ani univerzální rovinu ochrany, která je prováděna klasickými mezinárodními smlouvami, typ. z půdy OSN.

Na evropské půdě figuruje dualismus ochrany základních lidských práv v podobě Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (Rada Evropy) a Listiny základních práv EU. Oba zdroje jsou přitom originární a vůči sobě spíše komplementární. Nicméně unijní katalog práv obsahově vychází z EÚOLP. Pro nenadálost rozporu mezi oběma dokumenty, pak ESLP došel k závěru, že je oprávněn nepřímo posuzovat soulad komunitárního práva, resp. unijního, s EÚOLP.³³ V institucionální rovině se však ESLP nestaví do pozice supervizora ochrany

²⁸ Na demonstraci rozdílů a podobností uvádíme, že Ústava SR se věnuje právu na spravedlivý proces v rámci čl. 46 až 50, neboť se jedná o monolegální ústavní dokument.

²⁹ LEANZA, P., PRIDAL, O. *The right to a fair trial: article 6 of the European Convention on Human Rights*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law International, 2014, s. 62.

³⁰ KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1564.

³¹ Moderní stanovisko k tomu zaujal například ÚS SR ve svém nálezu ze dne 29. 11. 2016, sp. zn. III. ÚS 834/2016, kde zdůraznil: „*súdna ochrana sa poskytuje v materiálnom zmysle a nie v zmysle formálnom. Z toho vyplýva, že nie každé procesné pochybenie súdu alebo jeho nesprávny procesný postup, ktorým dochádza k odopretiu procesného práva účastníkovi konania, je považovaný za porušenie základného práva na súdnu ochranu. Dôležitými hľadiskami sú tie, ktoré vo svetle prípadu dávajú jednoznačnú odpoveď na otázku, či účastník v skutočnosti bol z uplatnenia konkrétneho procesného úkonu vylúčený a či táto okolnosť mala podstatný vplyv na ďalšie konanie. Preto nie každé porušenie procesných predpisov súdom, a tým aj porušenie práva na spravodlivý súdny proces dosahuje intenzitu ústavnosti.*“

³² Rozsudek ESLP ze dne 04. 09. 2002 ve věci Komanický v. Slovenská republika, č. 54136/08.

³³ Rozsudek ESLP ze dne 15. 11. 1996 ve věci Cantoni v. Francie, č. 17862/91, kdy ESLP zkoumal soulad vnitrostátního zákona, který byl implementací unijní směrnice, s EÚOLP.

lidských práv, nakolik respektuje právní názor jiných nadnárodních soudních autorit jako Soudního dvora EU (dále jen „SDEU“). Na počátku tisíciletí ESLP odmítl rozhodovat v jedné předložené kauze, neboť ve stejné věci již rozhodoval Evropský soudní dvůr (alias SDEU), který podle názoru ESLP zajišťuje totožnou úroveň ochrany lidských práv.³⁴

Hovoříme-li o spravedlnosti v kontextu trestního řízení, pak se musíme ještě vymezit vůči pojmu restorativní spravedlnost a justice. Restorativní spravedlnost nemá za primární cíl odplatu a potrestání pachatele, ale zájem společnosti na obnovení narušených společenských vztahů a hodnot. Restorativní justice má potom preferovat zájmy dotčených osob na stejné úrovni jako veřejné zájmy na vyvození odpovědnosti.³⁵ Opak restorativní justice či spravedlnosti je retributivní (mstivá spravedlnost). Restorativní justice může být charakterizována na třech základních modalitách, kterými jsou restituce, participace pachatelů i poškozených na nápravě a zachování ochrany veřejného pořádku a práva ze strany státu, ale i udržení pokojného společenského soužití a míru ze strany komunity. Vedle toho je možné identifikovat několik dalších odvozených principů. Restorativní justice se v pozitivním právu trestním projevuje v podobě tzv. odklonů v trestním řízení (typ. smír či podmíněného rozhodnutí).³⁶ Vedle toho je jejím projevem i humanismus, který pozitivně přispívá k spravedlivému rozhodování (např. zásada humanismu při ukládání trestů).³⁷ Restorativní spravedlnost je však potřeba pojímat ve smyslu práva na spravedlivý proces a při jeho přísném respektování.

³⁴ Rozsudek ESLP ze dne 30. 06. 2005 ve věci *Bosphorus v. Irsko*, č. 45036/98.

³⁵ JALČ, A. Zásada náležitosti zistenia skutkového stavu veci v kontexte restoratívnej justície. In JELÍNEK, J. (eds.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2016, s. 131.

³⁶ STRÉMY, T., ŠIMUNOVÁ, L. Právo na spravodlivý proces v kontexte restoratívnej justície. In JELÍNEK, J. (eds.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2016, s.153-154.

³⁷ V souvislosti s tím se pozitivně vyjádřil ÚS ČR v nálezu ze dne 07. 08. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17, kde mj. konstatoval, že se při rozhodování a odůvodňování rozhodnutí nesmí zapomínat na skutečnost, že se rozhoduje o člověku. V dané věci prvostupňový soud odsoudil obžalovaného k trestu sedmi letého zákazu činnosti spočívajícího v zákazu řízení motorových vozidel a dále k trestu domácího vězení v délce trvání dva roky. Odvolací soud však trest zpřísnil a pachatele odsoudil na čtyři roky nepodmíněného trestu odnětí svobody, a to vedle stejné délky trestu zákazu činnosti. Následně bylo ze strany NS ČR odmítnuto dovolání, proto se stěžovatel obrátil k ÚS ČR. ÚS ČR shledal porušení základních práv stěžovatele, a proto rozsudek zrušil. Vedle toho se vyjádřil právě k zásadě humanismu a soudního rozhodování, když zdůraznil, že obecné soudy nevzaly dostatečně v potaz citovou závislost mladšího syna, který po dopravní nehodě zůstal naživu, a dále pozitivní vyjádření prarodičů ohledně řádnosti života obžalovaného. Vedle toho k humanismu a právu na spravedlivý proces lze odkázat na zdroj HENČEKOVÁ, S. Humanizmus ako cesta k spravodlivému rozhodovaniu. In GÁBRIŠ, T. (zost.). *Sudcovské rozhodovanie: záruky a prekážky spravodlivého procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 234-250.

1.1 Evropská úmluva o ochraně základních práv a svobod – evropský základ

Evropská úmluva je považována za mezinárodně-právní dokument poskytující ochranu základním lidským právům a svobodám, jež oplývá všeobecnou závazností pro státy, které ji přijaly. Specifikum EÚOLP spočívá v tom, že vymezuje závazky států vůči jednotlivcům (vertikální vztahy) a zároveň vytváří specifický nadnárodní orgán soudního typu k ochraně garantovaných práv, aby nezůstalo u jejich pouhé proklamace. Některé zdroje ji označují za primární axiologický a ideový pilíř evropské dimenze uvědomění významnosti lidských práv a svobod a jejich ochrany.³⁸ Evropská úmluva obsahuje demonstrativní výčet lidských práv a svobod, čímž se zaručuje minimální standard právní ochrany v jurisdikci smluvních stran. Evropská úmluva je nutně chápána jako vhodný model rovnoměrné procesní ochrany, bez ohledu na odlišnosti jednotlivých právních systémů a řádů evropských států. Víceméně shodné platí i pro oblast EU, ačkoliv nebyla přijata na půdě EU jako takové.³⁹ EÚOLP je třeba vnímat jako minimální nepřekročitelný standard ochrany základních lidských práv a svobod, přičemž je vítáno poskytování vyšší míry procesní ochrany z národních úrovní. Tuto presumpci reflektuje konstitucionální úroveň ochrany lidských práv a svobod, ale například i ta unijní.

Průlomovým se stal především Dodatkový protokol č. 9, neboť na jeho základě se mohou i jednotlivci obracet na ESLP se svojí právní věcí, když se domnívají, že jim na národní úrovni nebyla poskytnuta dostatečná ochrana lidských práv a svobod. EÚOLP je tak přímo aplikovatelná na právní vztahy. Jednotlivci jsou tak mezinárodní normou zmocněni k tomu, aby se domáhali ochrany lidských práv a svobod u mezinárodního soudního orgánu, který stojí vně jurisdikce jejich domovských států. *De facto* je tak dána bonusová instance soudního přezkumu, ze kterého může vzejít konečné a závazné rozhodnutí, které může v důsledku založit i spravedlivé zadostiučinění.⁴⁰ No, a právě ESLP propůjčuje EÚOLP aplikační bázeň. Domnívá-li se jednotlivec, že mu EÚOLP poskytuje větší rozsah ochrany základních práv a svobod oproti zákonu, tak může vyžadovat její přímou aplikaci.⁴¹ Stejně jako níže zmíníme konkurenci ESLP a SDEU, tak můžeme vysledovat jistou rivalitu mezi EÚOLP a Listinou.⁴² Na druhou stranu však bývá EÚOLP inspirací pro mnohé unijní akty,

³⁸ LUKÁŠEK, L. *Mezinárodní právo v komentovaných dokumentech*. Praha: Karolinum, 2011. s. 360.

³⁹ KLIMEK, L. Listina práv v trestnom konaní v EÚ. *Trestní právo*, 2013, roč. 17, č. 2, s. 28.

⁴⁰ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 34-35.

⁴¹ PIROŠÍKOVÁ, M. *Komentár k vybraným článkom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobód*. Bratislava: EUROIURIS, 2015, s. 35.

⁴² KOZÁK, V. *Ústavní limity trestního řízení. Diplomová práce*. Brno: PrF MU, 2013/2014, s. 18.

kteří věcně posilují ochranu lidských práv pro trestní řízení.⁴³ Konečně i SDEU několikrát vyzdvihl zvláštní význam EÚOLP pro EU.⁴⁴

Právo na spravedlivý proces je zakotveno v čl. 6 EÚOLP a podle některých zdrojů má instrumentální hodnotu, protože slouží jako prostředek ochrany jiných práv.⁴⁵ Podle statistických dat bývá právě čl. 6 EÚOLP v největší míře porušován, což je dáno jeho obsahově rozmanitým a širokým záběrem.⁴⁶ Ve smyslu předmětného článku je možné vymezit jeho aplikovatelnost (angl. *applicability*), která se řídí charakterem práv, o nichž se má rozhodovat. V trestních věcech se jedná o autonomní vymezení pojmu "obvinění z trestného činu" (angl. *criminal charge*), které je nutné vykládat podle skutečného dopadu do právní sféry jednotlivců, tedy nikoliv s pouhým odkazem na terminologii vnitrostátních právních řádů. ESLP zkonstruoval rozlišovací mechanismus k určení, jestli se jedná o trestní obvinění, a to test dle tzv. Engelových kritérií. Prvně je třeba vymezit právní klasifikaci ve vnitrostátním právu (angl. *classification in domestic law*). Posléze je nutné zkoumat povahu deliktu (angl. *nature of the offence*) z trestního úhlu pohledu *largo sensu*. No a konečně i závažnost trestní sankce (angl. *severity of the penalty*). Jedno kritérium se váže na další, přičemž je třeba všechny pozitivně zodpovědět.

1.2 Postavení a úloha ESLP a význam jeho judikatury – institucionální báze

ESLP již v 80. letech minulého století uvedl, že záruka spravedlivého procesu se řadí k základním principům každé demokratické společnosti.⁴⁷ Právo na spravedlivý proces stojí na vrcholu garantovaných práv Evropskou úmluvou. Procesní ochrana jednotlivců je nad rámec Evropské úmluvy rozšiřována mj. rozhodovací činností ESLP. Podle ustálené rozhodovací praxe se přijal názor, že čl. 6 Evropské úmluvy nemůže být vykládán restriktivně, protože takový výklad by dozajisté nebyl v souladu s jeho účelem a smyslem.⁴⁸ No, a právě přípustnost extenzivního výkladu práva na spravedlivý proces otevírá nespočet možnosti k jeho efektivní ochraně.

Evropský soud pro lidská práva má unikátní postavení mezinárodního soudního orgánu, který poskytuje ochranu subjektivních práv jednotlivců, pokud stěžovatel bezvysledně

⁴³ Bod 14 směrnice Evropské parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. 05. 2012 o právu na informace v trestním řízení.

⁴⁴ Rozsudek ESD ze dne 18. 06. 1991 ve věci *Elliniki*, C-260/89. Rozsudek ESD ze dne 03. 09. 2008 ve věci *Kadi I*, C-402/05p a C-415/05p.

⁴⁵ LALÍK, T. Právo na spravedlivý soudní proces a zásada *ne bis in idem* podľa Dohovoru a správne trestanie. In *Justičná revue*, 2015, č. 12, s. 1381 an.

⁴⁶ Aktuální statistická data jsou veřejně dostupná na webových stránkách "echr.coe.int" v záložce "Statistics".

⁴⁷ Rozsudek ESLP ze dne 28. 06. 1984 ve věci *Campbell a Fell v. Velká Británie*, č. 13590/88.

⁴⁸ Rozsudek ESLP ze dne 17. 01. 1970 ve věci *Delcourt v. Belgie*, č. 2689/65.

vyčerpal vnitrostátní prostředky ochrany práv. Samotný ESLP však připomíná, že není vyšší instancí vůči rozhodnutím vnitrostátních soudních orgánů.⁴⁹ ESLP vznikl na základě Dodatkového protokolu č. 11 z roku 1998, přičemž připomíná alternaci ústavních soudů evropského typu.⁵⁰ ESLP vynakládá svojí rozhodovací činností snahu po dosažení a zajištění efektivní úrovně ochrany základních lidských práv a svobod (angl. *effectiveness*). V rámci své působnosti se tak ESLP nezabývá jednotlivými skutkovými či právními vadami, ale posuzuje napadené řízení jako celek ve vztahu k porušení EÚOLP, resp. z ní plynoucích práv a svobod. Ve vztahu k EÚOLP tak ESLP účinně dotváří systém regionální ochrany lidských práv, když jednotlivá ustanovení uvádí v život.

Rozhodovací praxe ESLP je zajímavá z hlediska její závaznosti, která je konkrétně zmíněna i v EÚOLP. Rozhodnutí ESLP jsou pro smluvní strany závazné, neboť státy, které uznaly jeho obligatorní jurisdikci, se zavázaly k jejich respektování, což platí i skrze zásadu *pacta sunt servanda*.⁵¹ Rozsudky jako konečná rozhodnutí v předložených věcech jsou deklaratorní povahy, protože pouze (ne)vyslovují porušení práv a svobod osob, resp. EÚOLP. Rozsudky ESLP mají bezesporu incidenční a interpretační závaznost, ale formálně vzato se ÚS ČR nepovažuje být rozhodnutím ESLP vázán. Stejně jako je tomu při výkladu mnohých pojmů vázících se k EÚOLP, tak i pojmosloví „splnění rozsudku“ je třeba vykládat zcela autonomně jako dosažení žádoucího stavu, a nikoliv jako pouhé naplnění formální stránky rozhodnutí.⁵² Nicméně prostředky ke splnění rozhodnutí ESLP jsou ponechány na volbě dotčených států (v ČR i SR tím je typicky obnova řízení – *iudicium rescissorium*). Judikatura ESLP vykazuje nekonzistentnost, neboť mnohé rozhodnutí si, někdy i v kratším časovém intervalu, odporují či se vzájemně vyvracejí. Takový stav nutně reflektuje vývoj judikatury v závislosti na chronologických proměnách společenských vztahů a právních poměrů.

1.3 Listina základních práv EU – unijní dimenze

Neustále pokračující a prohlubující integrace EU si vyžádala i nutnost harmonizování lidskoprávních otázek, zejména ve vztahu k svébytné kategorii občanství EU. Nejen z tohoto důvodu byl přijat unijní katalog lidských práv, který má oprávněné zájmy občanů EU zajistit.

⁴⁹ Ve smyslu čl. 91 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, který vymezuje strukturu soudní soustavy, jež je tvořena (od nejnižší úrovně po nejvyšší) okresními, krajskými, vrchními soudy, jež uzavírají Nejvyšší soud ČR a Nejvyšší správní soud ČR. Vedle toho čl. 83 téhož ústavního zákona říká, že Ústavní soud ČR je soudním orgánem ochrany ústavnosti. ÚS ČR tak není formálně začleněn do struktury soudní soustavy, ale stojí samostatně vedle ní.

⁵⁰ ZAVACKÁ, P. *Právo na spravodlivý proces podl'a Dohovoru. Rigorózna práca*. Bratislava: PEVŠ, 2021, s. 12.

⁵¹ Čl. 46 odst. 1 EÚOLP: „Vysoké smluvní strany se zavazují, že se budou řídit konečnými rozsudky Soudu ve všech případech, jichž jsou stranami.“

⁵² Rozsudek ESLP ze dne 13. 07. 2000 ve věci Scozzari a Giuntz v. Itálie, č. 39221/98 a 41963/98.

V současné době se přikláníme k přesvědčení, že efektivní a účelné dodržování všech aspektů práva na spravedlivý proces není možné bez optimální harmonizace trestněprávních norem, zejména právě v oblasti právní integrace v EU.⁵³ Nejenom proto byla na půdě EU přijata Listina základních práv a svobod EU, která se však obsahově inspirovala v EÚOLP, a to ve značné míře.⁵⁴ Formálně vzato se Listina vykazuje omezenou působností.⁵⁵ Z hlediska observace vývoje EU je nepřehlédnutelné, že nj. SDEU má jisté sklony k rozšiřování působnosti Listiny, což potom akurátně odpovídá rozšiřování pravomocí EU.⁵⁶ Uvedené hypotézy je možné spatřovat jako odůvodněné, neboť umožňují pečlivému oku zpozorovat určitou konkurenci mezi ESLP a SDEU.⁵⁷ Na druhou stranu si je možné všimnout i toho, že jeden či druhý soudní orgán se při své rozhodovací činnosti odkazuje na druhý, nebo vůbec nerozhodne s odkazem, že tak již učinil první. Nicméně ve vztahu k ochraně práv jednotlivců na unijní úrovni můžeme hovořit o decentralizované dualitě soudní moci EU. Na jedné straně totiž vystupují soudní orgány členských států, které konkrétně poskytují ochranu práv jednotlivců (občanů EU), a to i vůči evropskému (unijnímu) právu. Na druhé straně zde figuruje Soudní dvůr EU, který vymezuje přesný rozsah takové ochrany.

Právo na spravedlivý proces bylo zařazeno do Hlavy VI. nazvané "Soudnictví". Předně významným se jeví čl. 47 Listiny založený na vzájemném respektu členských států EU ke spravedlnosti a přiměřenosti trestního stíhání a souzení, který se tak věnuje právu na spravedlivý proces.⁵⁸ Tento článek má přímou návaznost na ustanovení Smlouvy o Evropské unii (dále jen „SEU“), ze kterého pramení požadavek, aby členské státy zajistily účinnou

⁵³ FENYK, J. Listina základních práv Evropské unie a trestní řízení. In *Státní zastupitelství*, 2015, č. 2, s. 8 an.

⁵⁴ Čl. 6 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii: „Základní práva, která jsou zaručena Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, tvoří obecné zásady práva Unie.“

⁵⁵ Čl. 51 odst. 1 Listiny základních práv EU: „Ustanovení této listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie, a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie. Respektují proto práva, dodržují zásady a podporují jejich uplatňování v souladu se svými pravomocemi, při zachování mezi pravomocí, které jsou Unii svěřeny ve Smlouvách.“

⁵⁶ SVOBODOVÁ, M. Působnost Listiny základních práv EU v kontextu judikatury Ústavního soudu ČR. In *AUCI*, 2018, č. 4, s. 55.

⁵⁷ Smlouva o Evropské unii v čl. 6 odst. 2 uvádí: „Unie přistoupí k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Přistoupení k této úmluvě se nedotkne pravomocí Unie vymezených Smlouvami.“. V souladu s tímto ustanovením byl v roce 2013 předložen k přezkoumání SDEU návrh přistoupení k EÚOLP, ke kterému však SDEU přijal negativní stanovisko. SDEU mj. rezolutně odmítl připuštění vyšší kontroly ze strany ESLP, kterou by v případě přistoupení EU k EÚOLP mohl ESLP vykonávat nad SDEU. Viz. KLIMEK, L. *Základy trestného práva Evropské unie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 124.

⁵⁸ Čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie: „Každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, má za podmínek stanovených tímto článkem právo na účinné prostředky nápravy před soudem. Každý má právo, aby jeho věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, předem zřízeným zákonem. Každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován. Bezplatná právní pomoc je poskytnuta všem, kdo nemají dostatečné prostředky, pokud je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti.“

právní ochranu v oblastech upravených právem EU.⁵⁹ Posléze Listina obsahuje výčet třech dalších práv, a to presumpce nevinny, práva na obhajobu, *ne bis in idem* a zásady zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a trestů.⁶⁰ Z hlediska rozsahu poskytované ochrany skrze Listinu je nutné poukázat na to, že práva a svobody v ní obsažené nejsou způsobilé k samostatné aplikaci, proto se musejí kauzálně vázat s jiným prvkem vnitrostátního či unijního práva, který je v dané věci reálně dotčen. Tato kauzalita je obligatorní podmínkou aplikace ustanovení Listiny.⁶¹ Dotčený článek 47 je však výjimečný, když obsahuje vymahatelné právo založené porušením konkrétního individuálního práva.⁶² Listina tak zaručuje srovnatelnou ochranu, která je rovná té zaručenou EÚOLP.⁶³

Unijní dimenze ochrany základních práv a svobod, a to *in concreto* práva na spravedlivý proces, je prováděna a rozváděna jednak národní legislativou, ale rovněž i přímo aplikovatelnými předpisy EU. Taková dílčí úprava se týká rozličných procesních práv obviněných osob, například presumpce nevinny či práva být přítomen na projednávané věci⁶⁴, práva na obhajobu, ale i dalších. Právo na spravedlivý proces vykazuje v unijní rovině shodnou řadu prvků, ale mnohé komponenty jsou dotvářeny či modifikovány judikaturou SDEU ve smyslu specifického postavení EU.⁶⁵ Vlastní povaha Listiny jako primárního práva EU umožňuje dovolávat se její ochrany u ÚS ČR. Nicméně, sám ÚS ČR zastává poněkud odlišný přístup k Listině, než jaký bychom mohli identifikovat vůči EÚOLP, neboť ji považuje za tzv. šedou zónu, kdy nepředstavuje referenční kritérium ústavního pořádku, ale zůstává komplementárním mezníkem přezkumu ústavnosti.⁶⁶ Ojedinele dochází k tomu, že i ÚS ČR se přímo odkáže na garanci určitého práva vycházejícího mj. z Listiny základních práv

⁵⁹ Čl. 19 odst. 1 SEU: „Soudní dvůr Evropské unie se skládá ze Soudního dvora, Tribunálu a specializovaných soudů. Zajišťuje dodržování práva při výkladu a provádění Smluv. Členské státy stanoví prostředky nezbytné k zajištění účinné právní ochrany v oblastech pokrytých právem Unie.“

⁶⁰ Čl. 48, 49 a 50 Listiny základních práv Evropské unie.

⁶¹ BECKOVÁ, D. Základné právo jednotlivca na účinnú súdnu ochranu upravené v článku 47 Charty základných práv EÚ a možnosti jeho uplatnenia v konania pred súdmi Európskej únie. In *AUCI*, 2018, č. 4, vol. LXIV, s. 171.

⁶² TOMÁŠEK, M. a kol. *Smlouva o fungování EU; Smlouva o EU; Listina základních práv EU: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1611.

⁶³ Rozsudek SDEU ze dne 26. 09. 2018 ve věci *Belastingdienst v. Toeslagen*, C-175/17.

⁶⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 09. 03. 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem.

⁶⁵ Unijní dimenze práva na spravedlivý proces neimplikuje právo vyjadřovat se k výstupům generálních advokátů v řízení před SDEU. Více viz. TOMÁŠEK, M. a kol. *Smlouva o fungování EU; Smlouva o EU; Listina základních práv EU: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1614.

⁶⁶ Nález ÚS ČR ze dne 19. 05. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 14/14.

EU.⁶⁷ Je možné pozitivně kvitovat, že zjevné porušení práva na spravedlivý proces automaticky neguje povinnost uznání rozhodnutí soudu jiného členského státu.⁶⁸

Unijní úprava práva na spravedlivý proces obsažená v Listině základních práv EU je komplexního charakteru. Tato úprava proto klade stejné požadavky na všechny aspekty práva na spravedlivý proces, i co se týče postavení soudu (nezávislost a nestrannost). Toto příslušné ustanovení tak zaručuje mj. právo na přístup k unijním soudům a soudům členských států tak, aby byla zajištěna soudní ochrana práv v maximálně garantovaném rozsahu, tedy včetně unijních předpisů. *A priori* můžeme v právu na spravedlivý proces na úrovni EU identifikovat rovnost zbraní, právo na obhajobu, zásadu kontradiktornosti, právo být přítomen a seznámen s okolnostmi případu, práva dokazování, právo na odůvodnění rozhodnutí, právo na veřejnost, ale i třeba případné kompenzace při omezení práva na spravedlivý proces a další. Tato širší chápání však nezahrnuje právo na opravný prostředek.⁶⁹

Ve vztahu k prohlubování evropské integrace a neustálým kvalitativním změnám na legislativní scénérii EU (nutno poukázat na široké množství sekundárního práva EU) ve vztahu k trestnímu právu, kdy se hovoří o tzv. europeizaci trestního práva, se s ohledem na mísení prvků několika právních řádů, ale i systémů, vzpomíná na problém zvaný jako „koroze základních zásad“.⁷⁰ Takovému skeptickému náhledu nepřisvědčujeme a spíše se přikláníme k druhému názorovému proudu, který zastává přesvědčení, že se v rovině EU jedná o integrálně precizační fixaci nebo alespoň posílení, min. však kvalitativní doplnění základních zásad a práv.⁷¹ Procesní práva obviněných osob jsou na úrovni EU posílena řadou unijních předpisů⁷², přičemž lze vymezit několik základních trestně-procesních práv garantovaných

⁶⁷ Nález ÚS ČR ze dne 14. 04. 2016, sp. zn. II. ÚS 143/16. V dané věci ÚS ČR přímo odkázal na čl. 50 Listiny, který upravuje zásadu *ne bis in idem*. Skutkově se jednalo o situaci, kdy obviněná osoba ženského pohlaví, jež dlouhodobě pobývala na území Německa, zde byla odsouzena pro spáchání zvlášť závažného zločinu, kdežto pro některé skutky bylo trestní stíhání zastaveno. V České republice bylo posléze zahájeno trestní stíhání pro totožné skutky, pro které bylo v Německu zastaveno. ÚS ČR pak vyslovil porušení zásady *ne bis in idem*, a to s přímým odkazem na čl. 50 Listiny.

⁶⁸ TOMÁŠEK, M. a kol. *Smlouva o fungování EU; Smlouva o EU; Listina základních práv EU: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1615.

⁶⁹ TOMÁŠEK, M. a kol. *Smlouva o fungování EU; Smlouva o EU; Listina základních práv EU: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1615-1627.

⁷⁰ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 91-92.

⁷¹ MIHÁLIKOVÁ, V. Právo na tlumočení a překlad jako jedno z procesních práv v trestním konaní v kontexte vzniku Evropské prokuratúry a jeho právní úprava. In *COMENIUS*, december 2020, s. 100-102.

⁷² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. 10. 2010 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení; směrnice EP a Rady 2012/13/EU ze dne 22. 05. 2012 o právu na informace v trestním řízení; směrnice EP a Rady 2013/48/EU ze dne 22. 10. 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení...; směrnice EP a Rady (EU) 2016/343 ze dne 09. 03. 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinoty a právo být přítomen při trestním řízení před soudem; směrnice EP a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. 10. 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení... .

v EU.⁷³ Z výše předložených skutečností je patrné, že unijní dimenze práva na spravedlivý proces představuje mezistupeň celkové garance a ochrany lidských práv. Při tomto zkoumání přitom platí vzájemně vyvažující rovnice, kdy ochranu poskytují vnitrostátní soudy jednotlivých států (členských států EU), soudní orgány EU (SDEU), mezinárodní soudní orgán (ESLP), přičemž pokud jednotlivý člen této rovnice vypadne, tak nedochází k oslabení této ochrany. V konečném důsledku je přirozené, že EU jako samostatně existující právní entita, jež stanovuje vlastní právní řád, má zároveň i adekvátní prvky k jeho ochraně. Tyto funkcionality se následně pozitivně odrážejí v jednotlivých členských státech a jejich právních řádech.

⁷³ IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 434-435.

II. Právo na spravedlivý proces

Právo na spravedlivý proces stojí jako základní pilíř moderních demokratických právních států. Právo na spravedlivý proces prozařuje celým právním řádem, neboť jeho smyslem jest zabezpečit určitou úroveň ochrany základních práv osob v jejich procesním postavení vůči veřejné moci. Právo na spravedlivý proces znamená zajištění práva na spravedlivé soudní řízení, v němž se uplatňují všechny zásady správného rozhodování podle zákona a především v souladu s ústavními principy. Jinými slovy mu lze rozumět jako koncentrovanému výrazu procesní spravedlnosti, která má vést k maximě spravedlnosti při adjudikaci.⁷⁴ Právo na spravedlivý proces dává jedinci faktickou možnost dovolávat se svých práv garantovaných ústavním pořádkem ČR, ale i mezinárodně závaznými dokumenty, typ. Evropská úmluva o ochraně lidských práv.⁷⁵ Charakteristickým znakem práva na spravedlivý proces je jeho evolutivnost, když jej není možné chápat jako uzavřený komplex, ale jako v čase proměnlivý opus. Ústavní soudy s ESLP neustále rozvádějí a precizují právo na spravedlivý proces v příčinné souvislosti s dynamickým vývojem společnosti. Konečně, soudní orgány jsou účelově nadány tím, aby pohotově a věcně reagovaly na nedostatky vyvěrající z procesů výkonu práv. V tomto duchu pak ústavní soudy, jakož i ESLP, neustále posouvají a přizpůsobují hranice normativního chápání práva na spravedlivý proces.

Nezávislé orgány veřejné moci, kterými jsou nezávislé a nestranné soudy musejí naplňovat požadavky spravedlivého soudního procesu, jehož požadavek pramení z nadnárodních a konstitucionálních norem. V tomto ohledu je třeba chápat nezávislé soudnictví jako zvláštní činnost ochrany práv a svobod ze strany specifických státních orgánů, které mají garantovat spravedlnost. Trestní soudnictví je zvláštní podkategorie soudnictví, neboť poskytuje ochranu veřejnému pořádku tím, že rozhoduje o (ne)vině osob a jejich (ne)potrestání, čímž poměrně závažným způsobem zasahuje do práv a svobod jedinců.⁷⁶ Na druhou stranu jakékoliv odpírání spravedlnosti (lat. *denegatio iustitiae*)⁷⁷ je nutno hodnotit

⁷⁴ VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu*. Brno: MU, 1997, s. 130.

⁷⁵ Čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků, anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.“

⁷⁶ Čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ČR: „Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.“

⁷⁷ Nález ÚS ČR ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 1686/16.

jako naprosto nepřijatelný jev a porušení základní povinnosti státu, která mu byla zdrojem jeho moci, tedy lidem, svěřena.⁷⁸

Ve smyslu právně-teoretické doktríny a ustálené judikaturní praxe ESLP se právo na spravedlivý proces rozeznává ve dvou rovinách. První rovina se věnuje právu na přístup k soudu, zatímco druhá rovina se zaměřuje na právo na spravedlivé soudní řízení. Vnitřní dualismus práva na spravedlivý proces nachází svojí pojmovou paralelu v základních zásadách organizace soudnictví a základních zásadách trestního řízení.⁷⁹ Právo na spravedlivý proces je přitom utvářeno jednotlivými právy, které tvoří jeho integrální součást v jediný nehmotný korpus. Evropská úmluva obsahuje minimální list práv, která musejí zůstat zachována u každého, kdo je obviněn z trestného činu. Jedná se o neprolomitelná práva, která nemohou být suspendována. Většina z těchto práv je součástí ústavních pořádků moderních států, včetně České republiky. Právo na spravedlivý proces musí být vykládáno extenzivně, aby byla zajištěna pohotovost a asimilace na evolutivní progres společnosti, právního řádu a neodmyslitelně s tím zvyšujícími se nároky na spravedlnost.

2.1 Právo na přístup k soudu

„ubi ius, ibi remedium“

Právo na přístup k soudu alias právo na soudní ochranu lze vnímat jako veřejné subjektivní právo, jež vykazuje subsidiární povahu.⁸⁰ Právo na přístup k soudu se úzce váže na povinnost státu vytvořit soudní orgány, které mohou být strukturovány do soudní soustavy. V ústavní rovině se tato povinnost váže na zdroj státní moci, kterým je lid, jež propůjčuje moc státu, ale nadále ji nepřestává vykonávat prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.⁸¹ Na toto základní pravidlo mocenského uspořádání navazuje dílčí, které povolává soudy především k tomu, aby poskytovaly ochranu právům.⁸² Vedle toho je státu uložena doplňková povinnost zajištění přístupu k takovým soudním orgánům, *de facto* jejich dostupnosti.⁸³ Právo na přístup k soudu sestává ze dvou modalit, a to tedy vlastního přístupu

⁷⁸ KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018, s. 6.

⁷⁹ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 64.

⁸⁰ ONDROVÁ, J. *Verejnosť ako strážca spravodlivého výkonu súdnej moci*. In *Štát a právo*, 1/2020, s. 66.

⁸¹ Čl. 2 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁸² Čl. 90 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Obecné funkční vymezení toho, že soudy poskytují ochranu právům, je třeba chápat v širších souvislostech. Soudy vystupují jako ochránci práv jednotlivců, ale za situace, kdy nějaký zákon chybně či nedostatečně stanovuje ochranu práv, tak na soudech zůstává břemeno toho, aby tuto mezeru interpretačně vyplnily. Soudům není dáno bazírovat na přehnaném formalismu při výkladu právních norem, ale především mají činit tak, aby zajistily potřebnou a požadovanou míru spravedlnosti.

⁸³ Rozsudek ESLP ze dne 12. 11. 2002 ve věci Běleš a ostatní v. Česká republika, č. 47273/99.

k soudu, ale rovněž i z práva na účinné soudní projednání věci.⁸⁴ V trestněprávních věcech se právo na přístup k soudu zpravidla realizuje prostřednictvím obžalovací zásady trestního řízení. Vedle toho se však vzpomíná i na realizaci práva na přístup k soudu skrze podání opravného prostředku proti rozhodnutí veřejného orgánu.⁸⁵ Doktrinální rovina práva na spravedlivý proces je dotvářena konstatováním ESLP, že přístupnost jednotlivců k soudu musí být dána dostatečně a efektivně vůči jednoznačné a faktické příležitosti k ochraně svých subjektivních práv.⁸⁶ Právo na přístup k soudu a jeho uplatnění je přitom subsidiární povahy vážící se k existenci hmotného subjektivního práva, bez kterého nemůže být založeno.⁸⁷

Práva na přístup k soudu se může domáhat každý, což značí jak fyzickou osobu, tak i právnickou⁸⁸, ale i třeba stát (nikoliv v trestních věcech). Postavení státu je však odlišné v závislosti na soukromoprávních či veřejnoprávních vztazích. Právo na přístup k soudu je však omezeno subjektivní podmínkou toho, že taková osoba musí dodržet zákonem stanovený postup (typ. podání odvolání, uhrazení soudního poplatku aj.).⁸⁹ V právních vztazích veřejnoprávního odvětví převládá nerovné postavení osob, kdy stát vystupuje jako nadřazená mocenská autorita. Stát se proto může dovolávat práva na spravedlivý proces pouze u soukromoprávních vztahů.⁹⁰ Ve smyslu práva na přístup k soudu můžeme v ústavní rovině nalézt jeho konkretizování, že z pravomoci soudu nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod.⁹¹ Trestní řízení v ČR je *largo sensu* kontinentálního modelu, což se projevuje v režii „*judge-led*“.⁹² Nicméně to hovoříme především o fázi řízení před soudem, ačkoliv i v přípravném řízení (předsoudním) vykonává soud určitou úlohu, kdy např. legitimuje nejintenzivnější zásahy do práv a svobod osob (vzetí

⁸⁴ Rozsudek ESLP ze dne 04. 12. 1995 ve věci *Bellet v. Francie*, č. 23805/94.

⁸⁵ KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 620.

⁸⁶ Požadavek přístupu k nezávislému soudu má esenci v dělbě moci, kdy musí být vyloučeno, aby autoritativní mocenské rozhodování o určitých otázkách, zejména těch citlivých v trestních věcech, bylo svěřeno nějakému arbitrárnímu orgánu podřízenému výkoné moci. Určitá diskrepance nastává u projednávání přestupků, které řeší správní orgány jako orgány moci výkoné. ESLP k tomu zastává stanovisko, že rozhodování správních orgánů o přestupcích je přípustné, pokud zůstane zachována faktická příležitost napadnout správní rozhodnutí před nezávislým soudem (typ. správní soudnictví). Takový závěr plyne mj. z rozsudku ESLP ze dne 18. 07. 2006 ve věci *Štefanec v. Česká republika*, č. 75615/01.

⁸⁷ WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 734.

⁸⁸ Nález ÚS ČR ze dne 15. 08. 2018, sp. zn. II. ÚS 131/18.

⁸⁹ Vedle toho musí například být k zastížení na adrese, kterou uvede pro doručování. V opačném případě nemůže posléze namítat porušení práva na přístup k soudu, resp. ho namítat sice může, ale bezúčelně. Viz. rozsudek ESLP ze dne 26. 01. 2017 ve věci *Lena Atanasova v. Bulharsko*, č. 52009/07.

⁹⁰ ONDROVÁ, J. *Právo na spravedlivý proces v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva*. Banská Bystrica: Belianum, 2018, s. 56.

⁹¹ Čl. 36 odst. 2 usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁹² MULÁK, J., VNENK, L. Projevy zásady kontradiktornosti v českém trestním a civilním procesu. In *Studia Iuridica Cassoviensia*, 2020, roč. 8, č. 2, s. 71-72.

do vazby aj.). Nutno přitom pamatovat, že přípravné řízení je vystavěno na principu osvědčené inkvizice.

Nejprve je nutné věnovat nakolik poznámek svébytnému pojmu "soud", protože se jedná o *terminus technicus*, kterému může být, a často i bývá, přiřazován odlišný význam. Evropská úmluva neobsahuje explicitní definici pojmu soud, ale charakteristicky vymezuje tři základní znaky (nezávislost, nestrannost a zákonnost – zřízen zákonem). Ve smyslu judikatury ESLP bylo již dávno dovozeno, že pojem soud může zahrnovat i takový orgán, jež není součástí soudní soustavy podle vnitrostátního vymezení.⁹³ Takový orgán potom nemusí být včleněn do vnitrostátní soudní soustavy, ale po naplnění rámce Evropské úmluvy musí vykazovat hmotněprávní i procesní záruky standardně kladené na soudní orgán.⁹⁴ V případě, že bychom se snažili o *expressis verbis* definování pojmu soud, tak by bylo zapotřebí vyjít z Ústavy ČR, Listiny, ale i zvláštních právních předpisů, resp. zákona o soudech a soudcích. Nad rámec obecných východisek však žádný ústavní zákon a ani běžný zákon nedefinuje pojem trestní soud.⁹⁵ Podle ústavního pořádku ČR se za trestní soud může označit takový soud, který rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.⁹⁶ Trestní soud mj. zabezpečuje represivní funkci trestního práva, ale chrání před její nepřiměřeností.

Soud musí být zřízený zákonem. Takový požadavek pramení z principu právního státu, ale rovněž se vztahuje k zásadě zákonného soudce (nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci)⁹⁷. Tento limit má zabránit potencionálně nejistým a ohrožujícím situacím spočívajícím v kreaci závislých a tím zaujatých orgánů, které by na sebe mohly přebírat soudní pravomoci.⁹⁸ Předmětný fundamentální atribut odráží dělbu moci ve státě, čímž je zaručeno, že soudní moc bude oddělena od moci výkonné a zákonodárné.⁹⁹ Zásada zákonného soudce je základní zásadou demokratického právního státu, ale také konstitutivním příkazem

⁹³ Rozsudek ESLP ze dne 22. 10. 1984 ve věci Sramek v. Rakousko, č. 8790/79.

⁹⁴ V České republice i Slovenské republice se typ. jedná o Ústavní soudy, které ze své podstaty stojí mimo soudní soustavu. Neustále se však jedná o soudní orgány, které jsou povolány ke specifickému účelu, a to ochraně ústavnosti.

⁹⁵ V ust. § 3 odst. 6 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, může nalézt pojem „soud pro mládež“, kterým se rozumí specializované obsazení soudu, který projednává a rozhoduje o provinění mladistvých za jejich protiprávní jednání.

⁹⁶ Čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ČR.

⁹⁷ Čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ČR.

⁹⁸ ONDROVÁ, J. *Právo na spravedlivý proces v rozhodovacej činnosti Ústavného sídu Slovenskej republiky a Európskeho sídu pre ľudské práva*. Banská Bystrica: Belianum, s. 42.

⁹⁹ Výkonná moc je vůči soudní moci nadána pouze vykonáváním a zabezpečením technicky administrativních činností, které spočívají v technickém, personálním a hmotném zázemí fakticity fungování soudní moci, což se projevuje správou soudních budov, zabezpečením pomocného a technického personálu budov soudů. V žádném případě však nesmí výkonná moc nikterak zasahovat do vlastní činnosti soudní moci, která spočívá ve výkonu soudních pravomocí ve vymezené působnosti.

toho, že o právech jednotlivců může rozhodovat výlučně soudní orgán, který bude nadán určitým kreditem. Ve smyslu výše uvedeného se opět vrátíme k pojmu spravedlnosti, který ESLP spojuje se soudem zřízeným zákonem tím způsobem, že spravedlnost má být v jeho mezích nejenže vykonávána, ale musí se i jevit, že je vykonávána, tedy zevnitř soudu i vně soudu.¹⁰⁰ Dále bude příhodně poukázáno na to, že spravedlnost se přímo váže i na nezávislost a nestrannost soudu. Všechny tři znaky samostatně, ale i vzájemně tvoří strukturální prvek soudního orgánu, potažmo systému.

2.1.1 Přípustné omezení práva na přístup k soudu

„qui parcat nocentibus, innocentes punit“

Právo na přístup k soudu není absolutní povahy, proto je nutné zaobírat se přípustností a podmínkami jeho relativního omezení. *Ex lege* omezení nastává u opravného prostředku v podobě odvolání.¹⁰¹ Žádné omezení však nesmí působit do takové míry, že by byla narušena podstatná část práva na přístup k soudu. Jakékoliv omezení tak musí sledovat legitimní cíl a být proporcionální k dosažení tohoto cíle. Další omezení práva na přístup k soudu se váže k institutům imunit, zejména vládních a ústavních činitelů, ale i několika dalších kategorií osob.¹⁰² Další exemplifikaci činí soudní poplatky, které *de facto* nevytvářejí omezení práva na přístup k soudu, ale spíše procesněprávní odstranitelnou překážku, která je však hodnotitelná jako legitimní v zájmu zachování řádného chodu justice.¹⁰³ Tato omezení či překážky práva na přístup k soudu představují formalizované módy restriktivní povahy.

Za další restrikce může být označeno plynutí času, a to konkrétně v podobě plynutí zákonné promlčecí lhůty, která sleduje cíl naplnění právní jistoty a zároveň zabránění nespravedlnosti, která by se přirozeně vázala k neohrazení možnosti potrestání. Bez nadsázky se dá za obdobné omezení rovněž považovat obligatorní zastoupení advokátem v soudním řízení.¹⁰⁴ Toto omezení je opět legitimně ospravedlnitelné v zájmu zajištění odborné a náležité právní ochrany jednotlivců vůči povaze a náročnosti některých řízení.

¹⁰⁰ Rozsudek ESLP ze dne 17. 01. 1970 ve věci *Delcourt v. Belgie*, č. 2689/65.

¹⁰¹ Rozsudek ESLP ze dne 17. 10. 2003 ve věci *Luordo v. Itálie*, č. 32190/96.

¹⁰² Rozsudek ESLP ze dne 28. 05. 1985 ve věci *Ashingdane v. Velká Británie*, č. 8225/78. Tato kauza se dotýkala institutu poslanecké indemnity, tedy nestíhatelnosti pro projevy učiněné v rámci jednání komory parlamentu ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku. ESLP k tomu uvedl, že parlamentní imunita sleduje legitimní cíl, a to právě ochranu svobody projevu na půdě parlamentu, ale i zachování dělby moci mezi zákonodárnou a soudní mocí. Poněkud ironicky pak ESLP označit urážlivé výroky člena britského parlamentu za nešťastné. V podmínkách České republiky je uvedený institut upraven v rámci čl. 27 odst. 1 a 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Tento článek proto ze výše představeného představuje omezení práva na přístup k soudu.

¹⁰³ Rozsudek ESLP ze dne 19. 06. 2001 ve věci *Kreuz v. Polsko*, č. 28249/95.

¹⁰⁴ ONDROVÁ, J. *Právo na spravedlivý proces v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva*. Banská Bystrica: Belianum, 2018, s. 69.

Nicméně máme za to, že tato povinnost často vykazuje odrazující účinek, neboť právní zastoupení advokátem je často úplatné, přičemž potencionální účastníci řízení nemají jistotu toho, že budou mít v řízení úspěch ve věci. V případě neúspěchu by pak náklady na právní zastoupení advokátem byli nuceni uhradit z vlastních finančních prostředků, přičemž v závislosti na druhu a stavu řízení se takové částky mohou dostat až do astronomických výší. *Ad absurdum* se dá jako omezení považovat odpírání právní pomoci, což má přesah k porušení práva na obhajobu.

Judikurní praxe ESLP však identifikovala i další možná omezení práva přístupu k soudu, mezi která řadí dále vyluky ze soudního přezkumu¹⁰⁵, nepřiměřenost délky lhůt, omezení opravných prostředků, ale i mnohá další blíže nespecifikovaná.¹⁰⁶ Základní právo na soudní ochranu však nezakládá nárok na úspěšnost v soudním řízení (proces má být vždy jistý, ale výsledek nejistý). Neúspěch v řízení není možné bez dalšího považovat za porušení základních práv. Hranice spravedlivého práva na soudní ochranu se nikterak nedotýká představy úspěchu v řízení. Toto právo umožňuje dosáhnout spravedlivého řízení dle zákona a ústavních principů. Jednotlivec tak nemá právo na úspěch ve věci, ale pouze právo spravedlivého, objektivního a legálního soudního přezkumu v dané věci. Jakékoliv odpírání možnosti předstoupit před soud, je v moderních a vyspělých státech zcela nepřijatelné a hraničí s totalitními praktikami despoticke formy vládnutí (typ. známé z nacistického Německa).¹⁰⁷

2.1.2 Kvalitativní atributy nezávislosti a nestrannosti soudu

Právo na spravedlivý proces je konstitučně upraveno tak, že soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy tzv. institucionální nezávislost, a že soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí tzv. individuální nezávislost, kdy nikdo nesmí ohrožovat jejich nestrannost.¹⁰⁸ Oba atributy se vzájemně prolínají, když jeden je vyústěním druhého, ale

¹⁰⁵ Čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv ČR: „...Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.“ Minimálně v podmínkách právního řádu ČR tak není možné vyloučit ze soudní ochrany otázku dotýkající se lidskoprávní dimenze či přesahy. Z takového přezkumu je v ČR např. vyloučeno rozhodnutí o (ne)udělení občanství, a to z důvodu, že na občanství není právní nárok, ale stát si z hlediska své suverenity o této otázce rozhoduje zcela autonomně.

¹⁰⁶ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 113-120.

¹⁰⁷ Rozsudek ESLP ze dne 15. 11. 2007 ve věci Khamidov v. Rusko, č. 72118/01. V uvedeném judikátu se ESLP věnoval stížnosti, kterou podal ruský státní občan, kterému bylo odepřeno právo přístupu k soudům, a tím znemožněno účinně se bránit před postupy federálních policejních složek. Ruská federace se bránila, že důvodem omezení práva přístupu k soudu byla národní bezpečnost. Rusko tehdy plošně znemožnilo přístup ke všem soudům v Čečensku. Celá situace byla o to horší, že ani v rámci federativního uspořádání státu, nebyl umožněn přístup k soudům v jiné části federace.

¹⁰⁸ Čl. 81 a 82 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

obsahově mají rozdílný význam.¹⁰⁹ Znak nezávislosti soudní moci vystupuje jako fundamentální princip demokratického právního státu, ve kterém je na základě dělby moci vyloučeno, aby jiné složky moci, typ. výkonná, mohla zasahovat do soudní činnosti. Nezávislost soudní moci představuje stav nepodřízenosti s vyloučením všech vlivů, které by se snažily do této moci zasahovat či ji usměrňovat, čímž je zaručena plná autonomie soudního rozhodování.¹¹⁰ Soudní moc je limitována pouze vázaností k ústavnímu pořádku a zákonům, resp. právnímu řádu. Nezávislost je normativně zaručena několika dílčími atributy, mezi které řadíme např. veřejné projednání věci a veřejné vyhlášení rozhodnutí (rozsudku). Dalším atributem soudní nezávislosti může být spatřena jeho trestněprávní ochrana, a to především před externími negativními vlivy, ale i interním selháním.¹¹¹ Další atribut se skrývá v právu na zákonného soudce, které působí i vůči soudu.¹¹²

Nestrannost je implikací nezávislosti, neboť pouze nezávislý soud má předpoklady k tomu, aby byl nestranný při rozhodování svěřených kauzalit. Nestrannost představuje stav, kdy soud konkrétní právní věc objektivně projedná a rozhodne z neutrální, tedy nezaujaté, pozice.¹¹³ Nestrannost tak klade, zejména na osoby soudců, požadavek toho, aby se zdržely všech nežádoucích aktivit, které by vychylovaly misku poměru vah účastníků soudního řízení k jedné straně.¹¹⁴ Nestrannost přitom musí být objektivní ve smyslu zásady zákonnosti, ale

¹⁰⁹ V doktrinální rovině se rozeznávají tři aspekty nezávislosti soudní moci. Prvním je nezávislost organizační, která se váže na oddělenost soudní moci od ostatních složek státní moci, typ. zákonodárné a výkonné. V tomto vnímání pak soudní moc utváří vlastní soustavu orgánů veřejné moci – soudní soustavu. Druhý aspekt je nezávislost funkční, jež se promítá do výkonu soudnictví tím, že soudní orgány nejsou nikterak ničím vázány s výjimkou Ústavy a zákonů. Konečně třetí pojetí nezávislosti tzv. statusová (osobní) se váže na osobu soudce. Mimo to můžeme dohledat i kategorizaci soudní nezávislosti, a to jednak ve formátu soudně-procesním, dále pak v soudně-organizačním. Více viz. KRAJČOVIČ, M. Trestnoprávní garancie nezávislého a spravodlivého sudcovského rozhodovania. In GÁBRIŠ, T. (zost.). *Sudcovské rozhodovanie: záruky a prekážky spravodlivého procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 275-276.

¹¹⁰ STRÁŽNICKÁ, V. a kol. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Eurokódex, 2013, s. 246.

¹¹¹ Konkrétně se jedná o zvláštní část zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, přesněji HLAVA X "Trestní činy proti pořádku ve věcech veřejných", Díl 4 "Jiná rušení činnosti orgánů veřejné moci", a to v podobě vymezení skutkových podstat trestných činů, podle ustanovení § 335 zasahování do nezávislosti soudu či ust. § 336 pohrdání soudem. Interní ochrana se zrcadlí ve skutkové podstatě trestného činu podle ust. § 329 "Zneužití pravomoci úřední osoby" či trestné činy spojené s korupčními praktikami.

¹¹² Tato forma nezávislosti je prováděna zákonným vymezením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu, zákonným obsazením soudních funkcí, ale i předvídatelností a transparentností tohoto obsazení, které se pak projevují jako přesně definované zásady a pravidla rozdělování a přidělování soudní agendy jednotlivým soudcům.

¹¹³ ONDROVÁ, J. *Právo na spravodlivý proces v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva*. Banská Bystrica: Belianum, 2018, s. 49.

¹¹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 25. 11. 2021 ve věci Mucha v. Slovensko, č. 63703/19, kde se ESLP věnoval otázce porušení náležitosti nezávislosti soudu, jakož i presumpce nevinny. Mucha byl členem organizované zločinecké skupiny, který byl odsouzen v samostatném trestním řízení vedeném stejným senátem, který rozhodoval i v jiných řízeních o spoluobviněných a na základě důkazů získaných v těchto jiných řízeních. Tyto další obvinění uzavřeli dohody o vině a trestu, která v samostatných řízeních rozsudky schválil jediný senát. Další problém byl ten, že výroky všech vydaných rozsudků obsahovaly téměř totožné vymezení trestného činu. Dále stálo uvedeno,

rovněž i subjektivní, kdy pramení z osobního přesvědčení a chování soudce.¹¹⁵ Nestrannost je tak subjektivní kategorií soudcovské nezávislosti vyjadřující neutrální vnitřní psychický vztah soudce k procesním subjektům či věci řízení. Nestrannost má garantovat procesní neutralitu soudce a jeho indiferentnost vůči přijímanému autoritativnímu rozhodnutí.¹¹⁶ Vhodně se k subjektivnímu chápání nestrannosti soudců vyslovil ÚS ČR, když judikoval, že dbát dodržování nestrannosti leží na bedrech soudců, nikoliv účastníků řízení.¹¹⁷ Nezávislost a nestrannost jsou tak nevyhnutelnými podmínkami, které zabezpečují právo na spravedlivý proces.¹¹⁸ Jak vnitrostátní, tak i mezinárodní soudní instituce při hodnocení nestrannosti aplikují test tzv. objektivní a subjektivní nezávislosti.¹¹⁹

Nezávislost a nestrannost soudců alias tzv. individuální nezávislost si lze představit jako jeho samostatnou funkční suverenitu projevující se v nezávislém výkonu vlastní rozhodovací činnosti, tedy s vyloučením jakékoliv formy vlivů, nátlaku, omezení, hrozeb či přímých zásahů. Soudcům je tak garantováno takové postavení (společenský status), který umožňuje nezávislé, nestranné a spravedlivé posouzení konkrétních kauz, při kterém jsou soudci objektivně vázáni právním řádem a subjektivně svým svědomím a vědomím.¹²⁰ Pozice soudce je veřejnou funkcí, proto nepostačuje, aby soudce skutečně byl nezávislý a nestranný, ale aby se tak rovněž i jevil veřejnosti (tzv. kritérium validity).¹²¹ Nezávislost je tak nezbytnou podmínkou materiálního naplnění spravedlnosti, kdy se z formální roviny ústavní

že odsouzení všech spolupachatelů bylo věcnou a nedílnou součástí posuzované věci, avšak tyto výpovědi netvořily jediný a výlučný důkaz o vině. Mucha namítal, že došlo k porušení jeho práva na projednání věci nestranným soudem (předjímaná vina), ale i porušena zásada presumpce nevinny (stejný senát). Závěrem ESLP konstatoval, že odkazy na iniciály obviněného Muchy a deskripce jeho jednání v rozsudcích jeho spolupachatelů a následném odsouzení jeho samotného, skutečně mohlo zavdat důvodnou pochybnost o dodržení zásady presumpce nevinny.

¹¹⁵ Ust. § 79 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů: „*Soudci a přisedící jsou při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázáni pouze zákonem. Jsou povinni vykládat jej podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů, nestranně a spravedlivě a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem.*“

¹¹⁶ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Leges, 2014, s. 314.

¹¹⁷ Nález ÚS ČR ze dne 27. 05. 2015, sp. zn. I. ÚS 1811/14.

¹¹⁸ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. Velký komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 1501.

¹¹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 16. 02. 2021 ve věci Meng v. Německo, č. 1128/17, kdy ESLP konstatoval, že samotná skutečnost, že soudce v minulosti rozhodoval o totožném trestném činu (spolupachatelů), neodůvodňuje pochybnosti ohledně jeho nestrannosti. Takové obavy vyvstávají až ve chvíli, kdy soudce při dřívějším rozhodování posuzoval roli konkrétní osoby a vyjadřoval se (předjímal) její vinu.

¹²⁰ Tato stránka nezávislosti je dána především těmito atributy. Jednak nepřeložitelností soudců, dále pak neslučitelností soudcovské funkce, volným mandátem soudcovské funkce a v neposlední řadě relativní stálostí soudcovské funkce.

¹²¹ KOTYZA, M. Nezávislost soudního rozhodování jako základní předpoklad spravedlivého řízení. KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018, s. 55-56.

proklamace funkčně transformuje do roviny společenských vztahů.¹²² Vedle toho osoba soudce musí vykazovat určité osobnostní charakteristiky pozitivního charakteru, když by se mělo jednat o osobu vysokého morálního standardu, požadovaného stupně odbornosti, etického přesvědčení, ctného charakteru a právní bezúhonnosti. Individuální nezávislost také sestává z několika atributů, a to funkční inkompatibility, finančně stabilního zabezpečení výkonu funkce, neodvolatelnosti a nepřeložitelnosti funkce.

Nezávislost soudní moci dokresluje i další institut nezávislosti soudců, a to podjatost soudců. Podjatost je opak nestrannosti, pro kterou je dán legitimní důvod, aby byl soudce z daného řízení vyloučen, přičemž postačuje, když je dána jediná odůvodněná pochybnost, která má potenciál ohrozit důvěru v nezávislost a nestrannost soudního rozhodování. Soudce je podjatý, pokud v řízení existuje jeho vztah k účastníkům řízení, k dané věci, přičemž dosahuje takové intenzity, že soudce ze své podstaty činí závislým a stranickým. ESLP k tomu vytvořil jistý způsob k posuzování nestrannosti soudců v podobě zmíněného testu objektivní a subjektivní nestrannosti.¹²³ Subjektivní část testu má odhalit osobní přesvědčení soudce a jeho zájem na meritu daného případu. Objektivní částí testu je potom proveden hmotněprávní rozbor skutečností, jež zakládají pochybnosti o podjatosti. Subjektivní část přitom není rozhodující, kdežto objektivní ano, proto platí nepřímá úměra, že je možné vyloučit pro podjatost i soudce, který je subjektivně nestranný, ale objektivně zaujatý.¹²⁴

Nadále je pak třeba věnovat několik málo slov otázkám účasti soudních asesorů (tzv. přísedících), jakožto laického prvku soudního řízení a jeho možných dopadů na právo spravedlivého procesu. Přísedící se totiž objevují i v trestních řízeních, a to u trestných činů, za které zákon stanovuje horní hranici trestu odnětí svobody převyšující pět let, ale i u krajských soudů, kde se rozhoduje v první instanci. Funkce přísedícího je časově omezená na dobu určitou, a to na dobu čtyř let. Vedle toho jsou však i odvolatelní, pokud se například dopustí závažného porušení jejich povinností. Přísedící by měl být osobou, která vykazuje morální vlastnosti, které se stanou zárukou řádného výkonu jeho funkce. Tyto vlastnosti se však nikterak neověřují. Dalším úskalím je slučitelnost funkcí soudních přísedících, neboť tím, že se nejedná o soudce z povolání, tak se u nich předpokládá, že budou primárně

¹²² KRAJČOVIČ, M. Trestnoprávne garancie nezávislého a spravodlivého sudcovského rozhodovania. In GÁBRIŠ, T. (zost.). *Sudcovské rozhodovanie: záruky a prekážky spravodlivého procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 272.

¹²³ MOLEK, P. *Právo na spravodlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 172 – 175.

¹²⁴ ERDÖSOVÁ, A. Právo na spravodlivé súdne konanie. In STRÁŽNICKÁ, V. a kol. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Eurokódex, 2013, s. 247.

vykonávat jiné povolání.¹²⁵ U přisedících se nedá kalkulovat ani s běžnou zárukou nezávislosti, a to hmotným zabezpečením, neboť se řídí pravidly poskytování náhrad podle zákoníku práce. Ohrožení jejich nezávislost, ale i té ryze soudcovské, může spočívat v elektivnosti osoby přisedícího k dané kauze, a to na základě osobních zkušeností a z důvodů jeho názorové bezkonfliktnosti s hlasem soudce.¹²⁶

2.2 Právo na spravedlivé soudní řízení

Z terminologického hlediska nepanuje na právo na spravedlivé projednání věci *expressis verbis* označované jako spravedlivý proces (angl. *fair trial*) významová shoda, když někteří odborníci se přidrží spíše vhodnějšího označení řádný proces (z angl. *due process of law*).¹²⁷ Nehledě na terminologii právních dokumentů máme za to, že hodnotově je dnes právo na spravedlivý proces třeba vnímat jako právo na řádné a spravedlivé projednání věci, které má vést, pokud možno, k spravedlivému rozhodnutí. Právo na spravedlivý proces si tak nutno představit jako určité normativní záruky projednání věci před soudem, přičemž toto právo v sobě koncentruje mnoho dílčích práv či právních zásad. Princip právní jistoty bývá vnímán jako integrální součást práva na spravedlivý proces, což je mj. odvoditelné z povahy právního státu. Konečně jsou to státy, které nesou odpovědnost za zajištění a výkon tohoto práva. Nadnárodní úroveň ochrany má sloužit pouze jako určitá pojistka. Například ve vztahu k argumentačnímu vlivu ESLP a jeho interpretační činnosti je možné se inspirovat i v preambuli EÚOLP.

2.2.1 Zásada řádného zákonného procesu (*nullus processus criminalis sine lege*)

Tato zásada představuje základní stavební prvek trestního řízení ve smyslu *rule of law*.¹²⁸ Vedle toho se přímo a úzce váže na princip zákonnosti, neboť je fundamentální esencí trestního stíhání v demokratickém právním státě beze zbytku.¹²⁹ Fyzické a právnické osoby mohou být stíhány pouze zákonným způsobem, který zaručuje minimální standardy ochrany základních práv a svobod dotčených osob a zároveň chrání před neomezeností uplatňování veřejné moci. Zásada řádného zákonného procesu (zkr. procesní zákonnosti) je limitována

¹²⁵ LAJSEK, V. Účast laických soudců při rozhodování jako překážka spravedlivého procesu? In GÁBRIŠ, T. (zost.). *Sudcovské rozhodovanie: záruky a prekážky spravodlivého procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 184-187.

¹²⁶ KOUDELKA, Z. Přisedící a právo na zákonného soudce. In *Právo a bezpečnost*, 2016, č. 2, s. 120-128.

¹²⁷ UHLÍŘ, D. Právo na spravedlivý proces, právo na spravedlivý rozsudek. In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 29.08.2019. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-spravedlivy-proces-pravo-na-spravedlivy-rozsudek>>.

¹²⁸ Čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod: „Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.“

¹²⁹ Nález ÚS ČR ze dne 23. 10. 2008, sp. zn. III. ÚS 487/07.

právem na spravedlivý proces, a to především v rovině řádnosti a spravedlnosti trestního řízení.¹³⁰ Zákonost je objektivní kategorie upínající se k formální stránce trestního procesu, kdežto spravedlnost jest spíše subjektivní kategorií vystihující obsahovou kvalitu trestního procesu. Ovšem i spravedlnost musí v rámci práva na spravedlivý proces vykazovat jistou míru objektivizace. Ideální konfigurace trestního procesu je potom taková, že odráží formální stránku (zákonost), ale rovněž se snaží i vystihnout materiální stránku (spravedlnost).

Právo na spravedlivý proces musí vést ke spravedlivému rozhodnutí, proto i ke spravedlivému výsledku (trestu). Princip zákazu uložení trestu bez zákonného zmocnění (bez zákona, lat. *nulla poena sine lege*) byl ze strany ESLP označen jako náležitá záruka *rule of law*. V návaznosti na respektování systému ochrany jednotlivých práv garantovaných Evropskou úmluvou je třeba vždy toto ustanovení interpretovat tak, aby došlo k zajištění efektivní ochrany proti svévolnému trestnímu stíhání, odsouzení a uložení trestu. Incidenčně je tak vždy nutné posuzovat míru intenzity pochybení, resp. nakolik bylo zasazeno do základních práv a svobod jednotlivce.¹³¹ *A contrario* platí, že opačné jednání je nepřípustné a zákon jej musí přísně postihovat. Podle některých zdrojů mají tyto dvě zásady normativní přesah k zásadě právní jistoty, zákazu libovůle, ale i rovnosti před zákonem v oblasti trestního práva, resp. trestní odpovědnosti.¹³² V dané souvislosti je možné si rovnost před zákonem vyjevit tak, že soudy jako nezávislé a nestranné orgány ochrany práva nesmějí orientovat svoji činnost do úloh represivních orgánů (typ. policie a orgány veřejné žaloby).¹³³ Strana veřejné žaloby musí mít před soudem rovné postavení jako strana obžalovaného a jeho obhajoby, a to právě na základě kvalitativních atributů nezávislosti a nestrannosti.

Tato zásada je projevem zásady zákonitosti známé jako *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, čímž má samozřejmě přesahy do trestního práva hmotného, ale rovněž i ústavní východiska.¹³⁴ Společenské vymezení trestnosti některých lidských jednání bylo svěřeno moci zákonodárné. Zákonodárce je povinován přesně stanovit, které jednání se bude považovat za trestný čin a jaký trest je za jeho spáchání možné uložit. Zásada *nullum crimen*

¹³⁰ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 120.

¹³¹ GAJDOŠOVÁ, Z. Jak nesprávné musí být soudní rozhodnutí a nakolik nespravedlivé musí být řízení před obecným soudem, aby si zasloužily pozornost Ústavního soudu? In *epravo.cz* [online]. Zveřejněno dne 24. 03. 2016. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/jak-nespravne-musi-byt-soudni-rozhodnuti-a-nakolik-nespravdlive-musi-byt-rizeni-pred-obecnym-soudem-aby-si-zaslouzily-pozornost-ustavniho-soudu-100913.html>.

¹³² WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 804.

¹³³ KLÁTIK, J. Vybrané aspekty zásady práva na spravedlivý trestný proces. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princip spravedlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 196.

¹³⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 29.

sine lege se úzce dotýká i okolnost použití analogie.¹³⁵ Obecně platí, že analogie v rámci trestního práva hmotného v neprospěch pachatele je nepřipustná, což zrcadlí právě ústavní limit trestání pouze na základě zákona, a to trestního zákoníku. Ve zcela výjimečných případech by byla přípustná a ospravedlnitelná, pokud by zároveň směřovala ve prospěch pachatele. Například by se mohlo jednat o rozšíření okolností vylučujících protiprávnost za situace, kdy by zákonem výslovně neupravenému jednání scházely znak protiprávnosti, čímž by se jednalo o čin jinak trestný. Lehce odlišná situace panuje pro trestní právo procesní, ve kterém je analogie přípustnější, ale i zde by měla být aplikována jen a pouze ve výjimečných a ojedinělých případech. Nicméně i v trestním právu procesním je u mnoha institutů analogie vyloučena, např. u vazebních důvodů, které není možné nad rámec úpravy trestního řádu rozšiřovat či jinak dovozovat.

2.2.2 Zásada presumpce neviny

Zásada presumpce neviny (lat. „*praesumptio boni viri*“) je kmenovou trestní zásadou, která prolíná trestním právem hmotným i procesním, proto vystupuje jako základní právo garantované na mezinárodní i ústavní úrovni sloužící k ochraně v trestním řízení.¹³⁶ Podstata tkví v tom, že na jedince je třeba hledět jako na nevinného (dobrého a spravedlivého) až do okamžiku, než se prokáže opak.¹³⁷ Hlavní účel presumpce neviny tkví podle ESLP v ochraně obviněného před jakýmkoliv soudním rozhodnutím nebo jinými výroky příslušných úředních osob, které se rovnají vyslovení viny, avšak bez toho, aby byla vina prokázána v souladu se zákonem.¹³⁸ Presumpce neviny tak zakládá předpoklad nevinnosti, a to až do doby, než se prokáže opak. *Expressis verbis* se jedná o vyvratitelnou právní domněnku neviny, kterou je možné vyvrátit odsuzujícím rozsudkem v právní moci.¹³⁹ Uvedená zásada má zejména ochranný charakter, a to primárně vůči podezřelé osobě z trestného činu, ale rovněž i sekundárně ke státu, kterého chrání pro případ, že by byla trestně stíhána nevinná osoba. Vedle axiologického měřítka tak má zároveň i silně pragmatický dopad ochrany před stigmatizací. V rámci toho dochází k posilování ochrany dobré pověsti a cti dotčené osoby.¹⁴⁰

¹³⁵ Analogií rozumíme specifický intelektuální proces právního myšlení, který je odlišný od právní interpretace, a který nám umožňuje podřazení určitých okolností případu, které nejsou konkrétní právní normou upraveny, pod zákonné ustanovení jiné subsumovatelné normy. Analogie napomáhá překlenovat mezery zákona a dynamicky řešit nahodilé životní situace, na které právní normy explicitně nepamatují, resp. je neupravují. Více viz. OSINA, P. *Teorie práva*. Praha: Leges, 2020, s. 128-130.

¹³⁶ Čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

¹³⁷ IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 81.

¹³⁸ Rozsudek ESLP ze dne 21. 03. 2000 ve věci Rushiti v. Rakousko, č. 28389/95.

¹³⁹ HUSSEINI, F. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1245.

¹⁴⁰ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 325.

Presumpce nevinu je procesně-právního charakteru, který se projevuje v rozličných podobách. Určitá konzumpce presumpce nevinu se odráží i v důkazním břemenu, které leží na straně orgánu veřejné žaloby, neboť strana obhajoby nemá dokazovat nevinu, ale právě obžaloba na prokazovat vinu. Ve smyslu *ratione temporis* je nutné zásadu presumpce nevinu vztáhnout na všechna stádia a fáze trestního řízení bez časového omezení, typ. řízení o řádném opravném prostředku.¹⁴¹ V rozporu se zásadou presumpce nevinu není procesní postavení obviněného, který je povinen strpět různorodá omezení a zásahy ze strany mocenských orgánů (OČTŘ). Na obviněného z trestného činu se rovněž vztahuje zásada presumpce nevinu, která stanovuje mez negativních důsledků spojených s jeho statutem, které se nesmějí rovnat následkům soudního odsouzení za trestný čin. Presumpce nevinu se projevuje v objektivitě stavu, neboť k jejímu prolomení dochází až ve chvíli odsuzujícího rozsudku, který navíc nabyl právní moci. Je naprosto vyloučeno, aby byla vázána na subjektivní přesvědčení o otázce viny, ať již vyšetřujících orgánů či orgánů veřejné žaloby, nebo i samotného soudu.

Ve vztahu zásady presumpce nevinu k trestnímu řízení je třeba poukázat na nepsaná, ale jinak uznávaná pravidla. Jednak platí, že neprokázaná vina má stejný význam jako prokázaná nevinu. Z uvedeného vyplývá požadavek toho, aby vina obviněného byla nezpochybnitelně prokázána, čímž se úzce váže na zásadu zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností. Vina obviněného, resp. obžalovaného, musí být vždy prokázána bez důvodných pochybností, čímž se stává odsuzující rozsudek aktem spravedlnosti.¹⁴² V otázkách prokázání viny se uplatňuje dílčí zásada *in dubio pro reo*, která má být specifickým korelátem presumpce nevinu.¹⁴³ No a konečně to, že obviněný není povinen prokazovat svoji nevinu, ale veřejné orgány musejí prokázat jeho vinu, a to zákonným způsobem.¹⁴⁴ Obviněný nemůže být povinován požadavkem na předložení důkazu o své nevině, neboť taková povinnost by navozovala dojem, že soudy presumují vinu obviněného, což by bylo v rozporu s právem na spravedlivý proces.¹⁴⁵ Obecně je etablována premisa, že z procesní aktivity nebo pasivity obviněného není možné dovozovat žádné závěry týkající se

¹⁴¹ LACIAK, O. Právo na spravedlivý proces v trestnom konaní. In *Právnícké listy*, 1/2020, s. 5-6.

¹⁴² Nález ÚS ČR ze dne 27. 03. 2017, sp. zn. II. ÚS 4266/16.

¹⁴³ ERDÖSOVÁ, A. Právo na spravedlivé súdne konanie. In STRÁŽNICKÁ, V. a kol. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Eurokódex, 2013, s. 261-262.

¹⁴⁴ Platí nepsaná latinská zásada „*Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat*“.

¹⁴⁵ Rozsudek ESLP ze dne 13. 01. 2005 ve věci *Capeau v. Belgie*, č. 42914/98.

jeho viny.¹⁴⁶ Nezbyvá než souhlasit s tím, že obviněného není možné z jeho procesní taktiky uznat vinným.¹⁴⁷ Nicméně, procesní (ne)činnost obviněného může mnohé napovědět, když i tato vodítka musejí být nadále zkoumána podle dalších procesních pravidel a zásad.¹⁴⁸ Máme proto zato, že stejně jako je třeba přihlížet důkazům ve prospěch, ale i neprospěch obviněného, tak stejně je nutné dbát zásady *in dubio pro reo*, ale i opačných zásad oficiality a zásady vyhledávací. Obecně totiž platí, že ne každá pochybnost musí být vykládána ve prospěch obviněného, ale pouze rozumná pochybnost, která se opírá o určité okolnosti případu, jež odporují závěru o vině, nebo mu plně nenasvědčují.

Souvztažná zásada *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch) představuje divergentní ekvivalent trestního obvinění. *In dubio pro reo* je namísto, není-li v procesu dokazování dosaženo věcné jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, proto přetrvávají pochybnosti o tom, jak se skutkový děj odehrál a kdo je za něj odpovědný. Z této své povahy se zásada *in dubio pro reo* vztahuje výlučně na otázky skutkové, nikoliv právní. Vyšetřující nebo rozhodující orgán musí prověřit věrohodnost všech tvrzení, která strany předloží, a to v rámci jejich souladnosti s ostatními skutečnostmi a důkazy.¹⁴⁹ Jedno z nejzásadnějších porušení presumpce nevinny nastane, když soud přihlédně k nezákonnému důkazu nebo si vyloží důkazní nouzi v neprospěch obžalovaného. Důkazní nouze nesmí být přičítána k tíži obviněného. Jestliže se i tak stane, jedná se o jasný signál, že soud jednal účelově s cílem pachatele usvědčit za každou cenu (*per fas et nefas*), proto nemohl jednat nestranně. Zároveň lze vydedukovat, že soud nemohl na obžalovaného hledět jako na nevinného, právě ve smyslu zásady presumpce nevinny, čímž tato byla hrubě porušena a došlo k nezákonné perzekuci. Neodůvodněné upřednostnění veřejného zájmu tak vede k překročení mezí soudní nezávislosti a nestrannosti, neboť soud vychýlí misku vah k jedné straně.

¹⁴⁶ ŠVIGÁR, P. Vybrané aspekty práva na spravedlivý proces uplatňující se v trestním řízení. KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018, s. 99.

¹⁴⁷ Jinými slovy platí, že vina obviněného nemůže být usuzována jen ze způsobu jeho obhajoby, byť se může obhajoba jevit amorální (záměrné lhaní, popírání některých skutečností, svedení na falešnou stopu aj.). Dokonce ani za vědomého lhaní není možné nikoho postihnout, pakliže by se však nejednalo samo o sobě o trestný čin křivé výpovědi nebo pomluvy. V opačném případě by se jednalo o omezení práva na obhajobu a porušení presumpce nevinny. Vedle toho je nutno poukázat i na vzájemné překrývání práva k odepření výpovědi se zákazem *nemo tenetur*. Více viz. MATES, P., PÚRY, F. Zákaz nucení k sebeobviňování. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 27.03.2019. Dostupné z: < <https://advokatnidenik.cz/2019/03/27/zakaz-nuceni-k-sebeobviňovani/>>.

¹⁴⁸ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl. (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 9.

¹⁴⁹ Nález ÚS ČR ze dne 31. 10. 2013, sp. zn. III. ÚS 417/12.

Zásada presumpce nevinoty neumožňuje na obviněného či obžalovaného po dobu vedení trestního řízení nahlížet jako na vinného, byť by se to mohlo subjektivně nabízet.¹⁵⁰ Komplementárně neumožňuje ani to, aby se o obviněném či obžalovaném v trestním řízení hovořilo či vyjadřovalo jako o vinném, neboť to by jej mohlo poškodit např. v rámci veřejného mínění.¹⁵¹ Žádný orgán veřejné moci, jakož ani osoba podílející se na výkonu pravomocí takového orgánu, není oprávněna vyslovit či označit jiného za vinného, dokud není vina vyslovena pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu.¹⁵² Zásada presumpce nevinoty však vykazuje jeden nedostatek, a to jednostrannost jejího vyjádření, čímž není poskytována ochrana cti a dobré pověsti osoby, proti které se vede trestní stíhání, byť i toto může být relativizováno. Ústavně zaručený princip presumpce nevinoty se dostává do kolize s ústavně zaručeným principem svobody projevu. Bohužel v moderní době masmédií a kybernetického prostoru se pak dá jen stěží zabránit nemístné a nevhodné veřejné prezentaci trestních kauz ve sdělovacích prostředcích, včetně internetu.

2.2.3 Zásada *ne bis in idem*

Zásada *ne bis in idem* je legitimně považována za jedno ze základních lidských práv.¹⁵³ Zásada *ne bis in idem* ve volném překladu znějící „ne dvakrát v téže věci“ představuje ochranu před opakovaným potrestáním za trestný čin, za který byl již pachatel jednou právoplatně odsouzen, tedy potrestán. Termín „*idem*“ znamená totožnost či jednotu skutku, kdežto termín „*bis*“ se váže k otázce dvojího přičítání.¹⁵⁴ Jinými slovy „o jedné věci a ve vztahu k jedné osobě může být jednáno a rozhodováno pouze jednou“, neboť výkonem svého legitimního práva na potrestání porušitele společenských regulativů došlo k naplnění společenského zájmu a účelu trestněprávní ochrany na uplatnění odpovědnosti vůči takové osobě. V rovině trestního řízení se tato zásada projevuje jako překážka litispendence (dříve zahájené řízení pro tu jistou věc) a jako překážka věci pravomocně rozhodnuté (*res iudicatae*).¹⁵⁵ Strukturální význam této zásady se mj. projevuje jako zdroj tlaku na kvalitu

¹⁵⁰ Rozsudek ESLP ze dne 27. 02. 2014 ve věci Karaman v. Německo, č. 17103/10, kdy ESLP uvedl, že v případě souzení více obviněných by se měl soud vyhnout tomu, aby sděloval více podrobností o vině jednotlivých obviněných, než je nezbytné k posouzení otázky viny vůči každému z nich. Obdobně se vyjádřil i SDEU v rozsudku ze dne 05. 09. 2019 ve věci AH a další, C-377/18.

¹⁵¹ Rozsudek SDEU ze dne 18. 03. 2021 ve věci Pometon v. Komise, C-440/19, ve kterém byl vysloven požadavek, aby soudní rozhodnutí předcházelo jakékoliv potencionální předpojatosti o vině třetí osoby, čímž ani nedojde k ohrožení případného posuzování viny těchto osob v samostatných řízeních *pro futuro*.

¹⁵² MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 128.

¹⁵³ TOMÁŠEK, M. a kol. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009, s. 158.

¹⁵⁴ KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1606-1609.

¹⁵⁵ Čl. 4 odst. 1 Dodatkového protokolu č. 7 k EÚOLP: „Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.“

deskripce skutku, za který je konkrétní osoba stíhaná.¹⁵⁶ Zásada *ne bis in idem* se totiž uplatňuje pouze vůči totožnému/identickému skutku.

Ne jenom v rámci jedné ze zvučnějších kauz se ESLP zabýval zásadou *ne bis in idem* a jejím rozsahem na oblast trestání, tj. trestání jak v rovině trestní, tak ale i správní, případně při jejich kolizi. V předmětných kauzách dochází k tomu, že stěžovatelé byli pravomocně potrestáni za spáchání přestupku, ale záhy byli stíháni pro trestný čin, který však byl skutkově téměř totožný s přestupkem, za který už byli potrestáni.¹⁵⁷ Stěžovatel tak byl duplicitně obviněn ze spáchání totožného skutku v rámci odpovědnosti za přestupek a posléze i trestněprávní odpovědnosti. ESLP závěrem projednání mnoha kauz uznal porušení Evropské úmluvy, jakož i zásady *ne bis in idem*. Zásada *ne bis in idem* se tak uplatňuje u trestných činů, přestupků, ale i při jejich kolizi. Zjednodušeně řečeno, kdo je odsouzen za trestný čin, tak nemůže být za to samé potrestán v rámci správního trestání.¹⁵⁸ Shodně platí i v opačném směru, ledaže by nebyla naplněna zásada subsidiarity trestní represe. Hodnocení kolize obou odpovědností ve smyslu zásady *ne bis in idem* se odvíjí od totožnosti skutku, nikoliv od jeho právní kvalifikace.

Ve smyslu autonomního výkladu ESLP byla podána tzv. engelova kritéria vymezující pojem trestného činu pro účely posuzování (ne)naplnění zásady *ne bis in idem*.¹⁵⁹ ESLP se v rámci jednoho z předních rozhodnutí Zolotukhin v. Rusko zabýval otázkou totožnosti skutku vůči zásadě *ne bis in idem*, a to při aplikaci autonomního výkladu.¹⁶⁰ Vedle toho se uvádí, že využití mimořádných opravných prostředků nepředstavuje porušení zásady *ne bis in idem*, jelikož se většinou opírají o natolik zásadní skutečnosti, při kterých není možné setrvat na striktním zachování právní jistoty.¹⁶¹ První tzv. Engelovo kritérium požaduje zkoumání právní kvalifikace skutku podle vnitrostátního práva. Druhé kritérium nutí ke zjištění skutečné povahy deliktu. Konečně třetí kritérium má zhodnotit sankční postih vůči deliktu.¹⁶² V nedávno projednávané věci ESLP konstatoval, že u domácího násilí lze shledat ospravedlnitelné, aby trestní i správní řízení tvořilo jeden celek. Obzvláště při respektování

¹⁵⁶ WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 821.

¹⁵⁷ Rozsudek ESLP ze dne 16. 04. 2019 ve věci Bjarni Ármannsson v. Island, č. 72098/14.

¹⁵⁸ KOŘÍNEK, Š. *Principy zákona o správním trestání. Bakalářská práce*. Bratislava: PEVŠ, 2015, s. 30.

¹⁵⁹ Bod 35 rozsudku ESLP ze dne 08. 06. 1976 ve věci Engel v. Nizozemsko, č. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

¹⁶⁰ Rozsudek ESLP ze dne 10. 02. 2009 ve věci Zolotukhin v. Rusko, č. 14939/03.

¹⁶¹ ČENTĚŠ, J. Vybrané aspekty zásady *ne bis in idem* v trestnom konaní. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 158.

¹⁶² MOLEK, P. *Právo na spravodlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 51-55.

duálního systému ochrany normami trestního i správního práva. Následné dvojí projednání věci (domácího násilí) nemusí představovat porušení zásady *ne bis in idem*.¹⁶³

Zásada *ne bis in idem* je modifikována v odlišném režimu od EÚOLP na úrovni EU. Úprava poskytovaná EÚOLP je problematická v tom ohledu, že vymezuje *ne bis in idem* za použití slovního spojení „téhož státu“, čímž ji značně omezuje. Čistě v režii EÚOLP tak je možné, aby se vedlo řízení pro tentýž skutek ve dvou odlišných státech. *Post factum* proto bylo zapotřebí vyloučit tuto nežádoucí alternativu s prohlubující se integrací evropských států, *inter alia* na unijní úrovni. *In dubio pro libertate* tak bylo v rámci EU stanoveno, že *ne bis in idem* platí v celém rozsahu mezi všemi členskými státy EU. Jakmile tedy nastane překážka věci rozhodnuté v jednom členském státě EU, tak je automaticky vyloučena možnost pro tutéž věc vést řízení nebo rozhodovat v jiném členském státě EU.¹⁶⁴ Unijní harmonizace zásady *ne bis in idem* poskytuje občanům EU vyšší míru právní jistoty, když je teritoriálně vyloučeno stíhání pro tutéž věc, čímž se naplno realizuje volný pohyb osob v EU.¹⁶⁵ Z hlediska současného vývojového stupně unijní integrace si lze jen stěží představit opačný přístup. Nutno ještě dodat, že SDEU vykládá rozsah působnosti této zásady autonomně, a to pro naplnění konformity práva EU.¹⁶⁶

2.2.4 Právo být informován a seznámen se vzneseným obviněním

Kdo je obviněn z trestného činu, má právo na to, aby byl neprodleně a podrobně seznámen s povahou a důvodem vzneseného obvinění proti němu, a to v jazyce, kterému rozumí.¹⁶⁷ Toto seznámení má být materiálně účinné, když není stanovena konkrétní a univerzální forma toho, jak se má provést.¹⁶⁸ Za sledovaný účel se zde považuje především zabránit nežádoucí situaci, kdy by účastník řízení (obviněný/obžalovaný) neměl vědomost o vedeném řízení, tedy o svých právech a povinnostech, čímž by si nemohl připravit efektivní obhajobu. Dle výkladového názoru ESLP je nutné toto právo poměřovat s právem na přípravu obhajoby, protože sdělení obvinění je natolik významným právním aktem, že musí vykazovat materiální i formální požadavky nezbytné k zabezpečení efektivního výkonu práv

¹⁶³ Rozsudek ESLP ze dne 30. 11. 2021 ve věci Galović v. Chorvatsko, č. 45512/11.

¹⁶⁴ Rozsudek ESD ze dne 11. 02. 2003 ve věci Gözütok a Brügge, C-187/01 a C-385/01.

¹⁶⁵ TOMÁŠEK, M. a kol. *Smlouva o fungování EU; Smlouva o EU; Listina základních práv EU: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1632.

¹⁶⁶ KLIMEK, L. *Ne bis in idem v konaní o evropském zatýkacím rozkaze*. In *Justičná revue*, 64, 2012, č. 2, s. 307-309.

¹⁶⁷ Čl. 6 odst. 3 písm. a) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;“

¹⁶⁸ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 358.

obviněného. ESLP k tomu dodal, že vágní a neoficiální poznání vneseného obvinění není v tomto smyslu dostačující.¹⁶⁹ Rozsah tohoto práva se vztahuje i na změnu právní kvalifikace vzneseného obvinění, ale nespadá pod něj např. potřeba informování o přehodnocení přitěžujících okolností, které povedou k přísnějšímu trestu.¹⁷⁰

Právo být seznámen s obviněním má širokosáhlé přesahy do ostatních aspektů práva na spravedlivý proces. Toto právo se týká informovanosti, která nemá být výhodou jen ze strany státu.¹⁷¹ Ve smyslu výše uvedeném pak konzumuje i podrobné informace o právní kvalifikaci skutku/ů.¹⁷² Kdyby došlo k jeho omezení, tak by nejspíše došlo i k narušení principu právní jistoty a legitimního očekávání, což by založila právě nepředvídatelnost daná nevědomostí o skutečnostech trestního stíhání, potažmo řízení.¹⁷³ Předmětné právo má však přesahy až k otázce nezávislosti soudní moci. V obecné rovině by totiž soud neměl ve větším rozsahu napravovat nedostatky v popisu skutku, čímž by se dostával do pozice pomocníka veřejné žaloby, když by bylo možné pochybovat a jeho nezávislosti.¹⁷⁴ Toto právo tak odpovídá na otázku „*co je mi kladeno za vinu?*“. Teprve ve chvíli, kdy dojde obviněný konkrétního poznání o kladné vině, tak se mu otevírá reálná příležitost k tomu, aby se takovému nařčení bránil. Obviněný má přitom právo na aktivní informování o obvinění, když nepostačuje pouze pasivně zpřístupnit dohledatelné informace.¹⁷⁵

Přípravné řízení je fází trestního řízení, ve kterém má výsadní postavení orgán veřejné žaloby, kterým je v ČR státní zastupitelství (postavení „*dominus litis*“). V minulosti již ESLP vyložil vlastní vnímání orgánů veřejné žaloby tak, že i tyto ve své podstatě vykonávají spravedlnost v trestní oblasti, čímž jsou stejně jako soud povinovány k dodržování základních lidských práv a svobod.¹⁷⁶ Z hlediska výše zmíněných principů se mají nahodile objevovat

¹⁶⁹ Rozsudek ESLP ze dne 26. 09. 1992 ve věci *Miroux v. Francie*, č. 73529/01 a rozsudek ESLP ze dne 12. 10. 1992 ve věci *T. v. Itálie*, č. 14104/88.

¹⁷⁰ Rozsudek ESLP ze dne 10. 02. 1995 ve věci *Gea Catalán v. Španělsko*, č. 19160/99.

¹⁷¹ IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 440.

¹⁷² Rozsudek ESLP ze dne 01. 03. 2001 ve věci *Dallos v. Maďarsko*, č. 29082/95.

¹⁷³ VÁVRA, L. Jak by nám to bez těch ústavních principů pěkně odsýpalo! In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 30. 06. 2016. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/jak-by-nam-to-bez-tech-ustavnich-principu-pekne-odsypalo>>.

¹⁷⁴ Usnesení NS ČR ze dne 03. 05. 2017, sp. zn. 5 Tdo 213/2017, ve kterém byla skutkově kritizována skutečnost, že soudy nižších stupňů rozhodly o vině pachatele pro trestný čin dle ust. § 268 trestního zákoníku, přičemž se odkázaly na porušení obecného ust. § 8 zákona č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, ve znění pozdějších předpisů, které však subsumovalo více právních povinností, čímž obecný odkaz na toto ustanovení učinil rozsudek nepředvídatelný. Není s údivem, že došlo ke konstatování porušení práva na spravedlivý proces, zejména práva na obhajobu a práve být řádně seznámen s obviněním.

¹⁷⁵ IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 441.

¹⁷⁶ Rozsudek ESLP ze dne 04. 12. 1979 ve věci *Schiesser v. Švýcarsko*, č. 7710/76.

tendence k rozšíření soudní kontroly i na přípravné řízení.¹⁷⁷ Vlastní rozbor perspektiv a úskalí rozšíření soudních kompetencí na přípravné řízení je nad rámec tématu této práce, byť by zajisté představoval zajímavý vědecký diskurz. Ve vztahu k právu na seznámení s obviněním platí, že státní zástupce je ze své pozice plně odpovědný za řádné a jednoznačné vymezení skutku.¹⁷⁸ Seznámení s obviněním může být uskutečněno i ústně při výslechu v přípravném řízení, tedy bez nutnosti formálního a písemného vyhotovení, které bude obviněnému doručeno.¹⁷⁹ V přeneseném významu je proto státní zástupce ten, kdo nese odpovědnost za dodržení tohoto práva, kterým se víceméně zahajuje trestní proces.

2.2.5 Právo na přiměřený čas a příležitost k přípravě obhajoby

„Znáš-li nepřítele i sám sebe, můžeš bez obav svést sto bitev.“ SUN-C'

Podstatou uvedeného práva¹⁸⁰ je faktická možnost organizace své procesní strategie ve smyslu účinné obhajoby tak, aby obviněný mohl ovlivňovat rozhodnutí soudu ve svůj prospěch. Toto právo je kvalitativní komplementaritou práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, neboť dobře a kvalitně zpracovaná obhajoba je způsobilá přispět k rychlejšímu rozhodnutí ve věci.¹⁸¹ Věcná obrana obviněného může zahrnovat vše, co je nevyhnutelné k přípravě soudního řízení. Obviněnému musí být zaručena možnost toho, aby si řádně uspořádal svoji obhajobu, zejména náležitou přípravou a bez nežádoucích omezení. Účelem má být především zajištění reálné schopnosti shromáždění k předložení všech relevantních argumentů, tvrzení a informací a důkazních prostředků, a to za sledování cíle ovlivnění soudního řízení k rozhodnutí v jeho prospěch. Zároveň se jedná o maximalizaci principu rovnosti zbraní mezi obžalobou a obhajobou.¹⁸² Právo na přiměřený čas a příležitost k přípravě obhajoby se proto přímo váže na právo na obhajobu, či spíše se jedná o jeho východisko.¹⁸³ Logicky totiž platí hypotéza, že aby se mohl obviněný účinně hájit, tak mu

¹⁷⁷ KLÁTIK, J. Vybrané aspekty zásady práva na spravedlivý trestní proces. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princip spravedlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 198.

¹⁷⁸ GAWRON, T. Nutná obrana, spravedlivý proces a právo znát předmět trestního řízení. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 08. 01. 2023. Dostupné z: < <https://advokatnidenik.cz/2023/01/08/nutna-obrana-spravedlivy-proces-a-pravo-znat-predmet-trestniho-rizeni/>>.

¹⁷⁹ Rozsudek ESLP ze dne 19. 12. 1989 ve věci Kamasinski v. Rakousko, č. 9783/82.

¹⁸⁰ Čl. 6 odst. 3 písm. b) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: mít přiměřený čas a možnost k přípravě své obhajoby;“

¹⁸¹ KOVÁŘ, L. *Právo na spravedlivý proces. Rigorózná práca*. Košice: PrF UPJŠ, 2019, s. 56.

¹⁸² Rozsudek ESLP ze dne 20. 01. 2005 ve věci Mayzit v. Rusko, č. 63378/00.

¹⁸³ Rozsudek ESLP ze dne 30. 11. 2021 ve věci Galović v. Chorvatsko, č. 45512/11, ve kterém ESLP došel k závěru, že nedošlo k porušení práva na přípravu obhajoby, zejména v nepřiměřenosti lhůt k takové přípravě. Nadále však konstatoval, že právo na obhajobu nebylo porušeno ani tím, že se u obžalovaného postupně vystřídal několik obhájců (i *ex officio*), když většinu z nich pro nějaký subjektivní důvod odmítl. Obviněný se tak sám krátil na svých právech, tedy k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. b) a c) EÚOLP nedošlo.

musí být dáno právo na přiměřený čas a příležitost k přípravě, a to nikoliv jen formální, ale faktickou a realizovatelnou možností tak učinit.¹⁸⁴ Nutno však poznamenat, že se opětovně nejedná o absolutní právo, neboť ze zákonných důvodů může být omezeno, nikoliv však vyloučeno.

Do kategorie práva na přiměřený čas a přípravu obhajoby můžeme řadit následující dílčí práva. Právo nahlížet do spisů a pořizovat z nich kopie, opisy a výpisy. Nadále třeba právo navrhnout svědky. Za možné porušení tohoto práva a tím i práva na spravedlivý proces může být považována situace, kdy se trestní řízení nachází v pozdní fázi a obviněný nebo jeho právní zástupce stále nemá přístup ke spisu. V takovém případě může být narušeno právo na přiměřený čas a příležitost k přípravě obhajoby.¹⁸⁵ Porucha může být seznatelná i omezením práva na přístup ke spisu, které se projeví stanovením určitého místa, kde může být spis k dispozici obviněnému či jeho právnímu zástupci.¹⁸⁶ Na tomto místě vidíme intenzivní vazbu na právo být informován a seznámen se vzneseným obviněním, protože jen řádné uvědomění o vzneseném obvinění má potenciál aktivovat obhajobu.¹⁸⁷ Uvedené právo si lze demonstrovat na příkladu férového vedení boje, kdy není uměním války zaútočit na nepřipraveného nepřítele, ale je třeba dát mu možnost k obraně, protože pouze vítězství za férových podmínek může být vnímáno jako zasloužené a čestné.¹⁸⁸

ESLP konstatoval, že právo na přiměřený čas a přípravu obhajoby poskytuje ochranu obviněného před jevem tzv. urychleného procesu.¹⁸⁹ Důvod je nasnadě, protože jím je riziko nedostatečného zjištění a objasnění skutkového stavu věci. Na úrovni zákonné úpravy se uplatňuje rozličné množství procesních lhůt, např. minimálně pět dnů před konáním hlavního líčení.¹⁹⁰ Nicméně, soud by měl brát v úvahu čas k přípravě extenzivněji, a to pro existenci různých důvodů, které nejsou explicitně vzpomenuty v právních předpisech.¹⁹¹ Právo na přípravu obhajoby se proto jeví i jako určitý projev rovnosti zbraní, čímž má velmi blízko k zásadě kontradiktornosti. Temporální charakter tohoto práva je nepřehlédnutelný, což vychází ze skutečnosti, že zajistit určité důkazy je sice proveditelné, ale pouze v delším

¹⁸⁴ KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018, s. 112.

¹⁸⁵ Rozsudek ESLP ze dne 12. 05. 2005 ve věci *Öcalan v. Turecko*, č. 46221/99.

¹⁸⁶ Rozsudek ESLP ze dne 24. 04. 2007 ve věci *Matyjek v. Polsko*, č. 38184/03.

¹⁸⁷ JARINOVÁ, S. *Ústavní limity trestního řízení. Diplomová práce*. Brno: PrF MU, 2017, s. 64.

¹⁸⁸ SUN-C'. *Umění války*. Brno: B4U Publishing, 2014, s. 26.

¹⁸⁹ ONDROVÁ, J. *Právo na spravedlivý proces v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva*. Banská Bystrica: Belianum, s. 125.

¹⁹⁰ Ust. § 198 trestního řádu.

¹⁹¹ VÁVRA, L. *Kolik času máme na přípravu?* In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 10. 01. 2017. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kolik-casu-mame-na-pripravu>>.

časovém horizontu. Logicky vzato by bylo značně neférové, kdyby straně obhajoby nebyl dán dostatečný časový prostor k zajištění všech relevantních důkazů, protože strana obžaloby se většinou od počátku vytasí s dostatečným množstvím důkazů. Komodita času je tak nepostradatelným předpokladem a nehmotnou součástí přípravy obhajoby.¹⁹²

2.2.6 Právo na obhajobu a právní pomoc

„Advokáti zločinců jsou mnohdy umělci, když krásnou hrozivost činu obrátí v prospěch jeho původce.“ Friedrich Nietzsche

Právo na obhajobu si lze demonstrovat jako soubor dílčích procesních práv, který je osobám stíhaným v trestním řízení garantovaný ve vztahu k vyvážení veřejné žaloby, čímž má mj. vést k náležitému objasnění skutkového stavu věci při sledování veřejného zájmu na odsouzení skutečného pachatele trestného činu a zároveň ospravedlnění osoby, u které panuje pochybnost o její vině. Ve funkčním významu obhajoba vystupuje jako protipól obžaloby, čímž s trochou nadsázky plní úlohy vyrovnávací a kontrolní.¹⁹³ Obhajoba hledá procesní pochybení i na straně soudu, čímž kvalitativně přispívá optimalizaci trestního procesu, kdežto orgán veřejné žaloby většinou takové ambice nemá.¹⁹⁴ Jestliže se na jedné straně snaží obžaloba usvědčit obviněného z trestného činu, tak na druhé straně se obhajoba snaží o jeho zproštění. Tato rovnováha sil, představitelná na čínské filozofii Jin&Jang charakterizující spojení dvou částí v jednom celku, představuje významný balanční mechanismus. Obhajobu ovšem není možné vnímat jako možnost vyhnout se trestní odpovědnosti. Právo na obhajobu je ústavně garantováno, což si však žádá jeho rozvedení v zákonné úpravě, např. v trestním řádu.¹⁹⁵

Toto procesní právo náleží každému, tedy fyzickým i právnickým osobám.¹⁹⁶ Nutno předeslat, že jeho esenciálním obsahem ve formálním smyslu je poskytování právní pomoci v kvalifikované formě, tedy osobami s náležitými odbornými a kvalifikačními předpoklady (příkladně advokáty jako profesními právníky). Základní funkcí práva na obhajobu a právní

¹⁹² HUSSEINI, F. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1253.

¹⁹³ ESLP dokonce vymezuje roli obhájce jako "hlídáčiho psa" procesní správnosti a řádnosti. Viz. MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 378.

¹⁹⁴ LUKÁČ, E. *Právo na spravedlivý proces z pohledu trestného práva. Rigorózní práce*. Bratislava: PEVŠ, 2022, s. 66.

¹⁹⁵ Čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod: „Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.“, a na zákonné úrovni ust. § odst. 13 trestního řádu: „Ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.“

¹⁹⁶ Nález ÚS ČR ze dne 24. 05. 2022, sp. zn. I. ÚS 618/22.

pomoc je náležitá a odborná úroveň ochrany základních práv a svobod osob, proti kterým se vede řízení, které jim může založit, změnit či omezit práva či svobody. Ve smyslu práva na spravedlivý proces se jedná o fundamentální základ, proto se vztahuje na stíhanou osobu bez ohledu na to, jestli se jedná o její prvotní prohřešek nebo se jedná o nenapravitelného recidivistu. Vedle toho však svědčí stíhané osobě bez diskriminačních kritérií na základě principu rovnosti, proto nelze např. rozlišovat pachatele podle inteligenčních vlastností (snížené, průměrné či nadprůměrné).¹⁹⁷ Právo na obhajobu je nutné ve světle komplexu práva na spravedlivý proces vždy interpretovat extenzivně.¹⁹⁸ Systémová relace k ostatním zásadám a právům je nasnadě, a to zejména presumpci neviny či materiální pravdy.

Právo na obhajobu v sobě konzumuje tři dílčí práva, kterými jsou právo bránit se sám a osobně, právo na obranu prostřednictvím zvoleného obhájce a právo na bezplatnou právní pomoc (*ex officio*). Za účel obhajoby má být pojímána ochrana zájmů jednotlivce, který se stal obviněným z trestného činu, ve snaze včasného zjištění všech podstatných skutečností, které jej zbavují viny nebo jeho vinu alespoň úměrně zmírňují. Konceptuálně tak právo na obhajobu doplňuje zásadu náležitého zjištění skutkového stavu, o kterém nejsou důvodné pochybnosti. Právo obviněného hájit se sám představuje materiální pojetí obhajoby, které musí být garantováno, když skýtá několik složek aktivního jednání.¹⁹⁹ Právo obviněného hájit se prostřednictvím zvoleného zástupce tzv. obhájce se označuje za formální obhajobu.²⁰⁰ Institut povinné obhajoby slouží k naplnění zájmů spravedlnosti v obzvláště složitých a procesně pokročilých případech. Právo na obhajobu lze sumárně prezentovat tak, že obsahuje právo osobní obhajoby, právo zvolit si obhájce, právo účasti obhájce na procesních úkonech a dále i právo požadovat po OČTŘ objektivní objasňování všech relevantních skutečností, což má vést ke spravedlivému rozhodnutí ve věci.²⁰¹

V případě práva na obhajobu prostřednictvím zástupčího oprávnění, pak můžeme hovořit o zástupci zvoleném a zástupci ustanoveném. Vždy platí, že zvolený zástupce má přednost před jinými formami zastoupení, neboť odráží vlastní projev vůle osoby. Konečně,

¹⁹⁷ Nález ÚS ze dne 14. 02. 2005, sp. zn. IV. ÚS 188/2004.

¹⁹⁸ Čl. 6 odst. 3 písm. c) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;“

¹⁹⁹ Řadíme sem především možnost účasti na projednávané věci, možnost věcně se vyjadřovat, možnost uvádět okolnosti a argumenty, možnost předkládat návrhy a důkazy, možnost podávat opravné prostředky, možnost nahlížet do spisu, právo o navrácení lhůty, právo posledního slova a právo jednat v mateřském jazyce. Viz. MACHÁČKOVÁ, K. *Právo na obhajobu v trestním řízení a jeho limity. Diplomová práce*. Praha: PrF UK, 2021, s. 20.

²⁰⁰ IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 214.

²⁰¹ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 262-263.

při ustanovování obhájce má soud dbát zřetele k přání obviněného. Nicméně platí, že individuální zájmy nemohou převážit zájmy spravedlnosti. Problém nastává u ustanovení obhájce, protože takový krok ještě sám o sobě nezabezpečuje účinnou obhajobu. Pokud ustanovený obhájce neplní řádně výkon obhajoby, pak jsou příslušné orgány povinované k přijetí vhodných opatření např. změnou ustanoveného obhájce. Jejich případná nečinnost může znamenat porušení práva na spravedlivý proces, neboť by vytvářela tzv. iluzorní obhajobu, se kterou garantovaná úroveň ochrany (EÚOLP) nepočítá, když zavádí pouze práva konkrétní a účinná. Dílčí odnoží práva na obhajobu v trestním řízení je právo na bezplatnou právní pomoc, která svědčí tomu, kdo nemá prostředky na zaplacení obhájce a vyžadují-li to zájmy společnosti, zejména s ohledem na závažnost trestného činu, hrozící trest a složitost trestní kauzy. Z ustálené soudní praxe přitom vyplývá, že společenský zájem je dán v případě, kdy obviněnému hrozí trest odnětí svobody nebo vysoký peněžitý trest.²⁰²

Jedním z mnoha komponentů práva na obhajobu je právo k odepření výpovědi, typ. v případě hrozby nebezpečí stíhání pro trestný čin nebo přestupek (např. osobě blízké), kdy je potom toto právo přiznáno každému, tj. nejen obviněnému. V tomto duchu má právo na obhajobu přiznaný účinek v tom, že zabezpečuje určitou min. úroveň ochrany pasivity obviněného, a to vedle zmíněné nemožnosti nutit jej k doznání viny.²⁰³ Z vysloveného lze spatřit jasný vztah k zásadě *nemo tenetur se ipsum accusare*, přičemž je nezbytné obě práva odlišovat. Právo na odepření výpovědi oplývá pragmatismem, protože opačný postup by mohl vést k mnoha justičním omylům.

Obsah práva na obhajobu spočívá mj. v poskytování právní pomoci v kvalifikované formě, tedy osobami s náležitými odbornými a kvalifikačními předpoklady (příkladně advokáty jako profesními právníky). Základní funkcí práva na obhajobu a právní pomoc je náležitá a odborná úroveň ochrany základních práv a svobod osob, proti kterým se vede řízení, které jim může založit, změnit či omezit přiznaná práva. Evropská úmluva garantuje toto právo výslovně pouze pro případ trestního řízení. Ve smyslu trestního řádu platí, že obhájcem v trestním řízení může být výlučně advokát jako osoba znalá práva. V některých případech však může zastoupení advokátem kontrárně vést k úbytku spravedlnosti trestního procesu.²⁰⁴ Míra spravedlnosti trestního řízení se však nepoměruje šíří práva na obhajobu.

²⁰² Rozsudek ESLP ze dne 10. 06. 1996 ve věci Benham v. Velká Británie, č. 19380/92, nebo rozsudek ESLP ze dne 25. 09. 1992 ve věci Pham Hoang v. Francie, č. 13191/87.

²⁰³ HUSSEINI, F. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1252.

²⁰⁴ UHLÍŘ, D. Právo na spravedlivý proces, právo na spravedlivý rozsudek. In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 29.08.2019. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-spravedlivy-proces-pravo-na-spravedlivy-rozsudek>>.

V tomto bodě narážíme na podobu tzv. nulové obhajoby, která může být však chápána v pozitivním i negativním slova smyslu. Pregnantně se dotýkáme onoho negativního smyslu, kdy zvolená taktika obhajoby nepřinese kýžený výsledek obviněnému. Taktika obhajoby je ryze doktrinální pojem, který si dovolíme vymežit jako připravovaná strategie spočívající v účinném využívání souboru jednotlivých práv ve formě zákonných prostředků a oprávnění právní pomoci. Obecně si tak dovolíme vyslovit závěr, že úloha obhajoby se umocňuje za předpokladu několika okolností, mezi které je třeba zařadit její propracovanost a preciznost, vhodnou volbu procesní strategie a taktiky, slabou důkazní situaci obžaloby, ale i otázku erudovanosti obhájce.²⁰⁵

Vedle toho spatřujeme jako vhodné věnovat několik poznámek polemické situaci, kdy v trestním procesu zvítězí forma nad obsahem, což se odehrává, pokud je skutečný pachatel trestného činu zproštěn obvinění pro nedostatek procesní formy, která založila nezákonnost.²⁰⁶ Zcela jednoznačně je pak zprošťující rozsudek nespravedlivým rozhodnutím, byť zákonným. Čistě teoreticky si můžeme klást otázku, kdo za takový výsledný stav nese odpovědnost, jestli advokát za dobře odvedenou práci, nebo stát za nevhodně nastavený justiční systém?²⁰⁷ Taková situace může nastat i na základě toho, že se obhajobě podaří udržet potřebnou míru pochybností, které obžaloba nedokáže vyvrátit, a to i za přispění amorálních a zavrženíhodných způsobů jakými je lhaní. Právo na obhajobu je možné realizovat víceméně jakýmkoliv způsobem a v jakékoliv formě (písemně, ústně či třeba elektronicky), pokud to nevyklučuje zákon.²⁰⁸ Právo na obhajobu nemá z hlediska *ratio legis* směřovat k úniku před trestní odpovědností. Jaké má však právo na obhajobu limity?!²⁰⁹ Lidskoprávní ochrana

²⁰⁵ Předmětně se lze zabývat otázkou postupu obhajoby (*non lege artis*), jehož paralela se projevuje v regulativech zdravotnického práva. Obhajoba má být ochranou práv a oprávněných zájmů obviněného (obžalovaného), a to způsobem nejvhodnějším a pečlivě uváženým. Vadný postup obhajoby potom může tkvět v pasivitě (opomenutí) či aktivitě (vadná skutková argumentace, chybný právní názor či neznalost judikaturní praxe nejvyšších soudů), k čemuž ještě přidáváme prostý, leč představitelný důvod, kterým je nedbalost či lhohostejnost. Viz. MANDÁK, V. Jednání obhájce na újmu klienta. In FENYK, J. (ed.). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: Lexis Nexis, 2007, s. 62.

²⁰⁶ DUEA, L. Spravodlivost, kontradiktórnosť a sankčná primeranosť v konaní pred súdmi Slovenskej republiky. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s.153.

²⁰⁷ LUKÁČ, E. *Právo na spravodlivý proces z pohľadu trestného práva. Rigorózna práca*. Bratislava: PEVŠ, 2022, s. 62.

²⁰⁸ Rozsudek ESLP ze dne 28. 08. 1991 ve věci Brandstetter v. Rakousko, č. 11170/84, 12876/87, 13468/87. V dané věci bylo řečeno, že právo na obhajobu nezaručuje právo na užití jakýchkoliv argumentů. Za podstatnou esenci se považuje to, že vnitrostátní právo a praxe není natolik rigorózní, že by omezovala či bránila v účinné obhajobě.

²⁰⁹ Ve vztahu ke lhaní, resp. uvádění nepravdivých skutečností či svádění na scestí, neexistuje na žádné úrovni (univerzální, regionální, státní) explicitní úprava umožňující v rámci obhajoby lhát, nýbrž taková možnost implicitně vychází z esenciální povahy práva na obhajobu, jakož i ze zásady *nemo tenetur*. Nad to je přípustné, aby obhájce poučil svého klienta o možnosti neuvádět pravdu, ale k takovému jednání nesmí nikterak navádět či přímo poskytovat rady. V opačném případě by takový obhájce nesl kárnou odpovědnost.

aktivní taktiky obhajoby kalkuluje s tím, že bude postupně vylíčen pravdivý obraz skutkových okolností. V obecné rovině je tak přípustná realizace práva na obhajobu typ. zpochybňováním či negováním skutkové verze obžaloby či procesního postupu, ale i prezentování vlastní skutkové verze, je-li založena na pravdivých skutečnostech. Jakákoliv obhajovací taktika, která je založena na vědomém uvádění nepravdy (lhaní), pak nepožívá lidskoprávní ochrany.²¹⁰

2.2.7 Právo na tlumočení a překlad

Právu na tlumočení je třeba rozumět opět jako určitému vyrovnávacímu mechanismu, který se dostává znevýhodněným účastníkům, kteří z důvodu nedostatku jazykových schopností (neznalost cizího jazyka) by nebyli schopni naplno uplatňovat svá práva, čímž by na nich byli kráceni.²¹¹ Právo na bezplatné tlumočení náleží tomu, kdo nerozumí jazyku, který je používán v jednání před soudem, nebo takový jazyk neovládá. Obecně tomu, kdo nerozumí jazyku, ve kterém je vedeno řízení. Právo na tlumočení zahrnuje i tlumočení pro nevidomé a hluchoněmé osoby. Právo na tlumočení a překlad je omezeno faktickým korektivem znalosti jazyka, neboť se neuplatní, pokud obviněný rozumí nebo ovládá jazyk, ve kterém se vede trestní řízení.²¹² V minulosti ESLP dokonce zaujal postoj, kdy znemožnil zneužití tohoto práva, když uvedl, že se neuplatní ani ve chvíli, kdy se obviněný dožaduje tlumočnicka, aby se mohl hájit v jiném jazyce, přičemž z dosavadního průběhu řízení je patrné, že obviněný rozumí jeho smyslu a charakteru procesních úkonů.²¹³ ESLP však ani v těchto věcech nemá konzistentní judikaturu, resp. lze vysledovat posun v časovém horizontu. V jiném případě se totiž došlo k závěru, že pokud má jen omezenou, resp. základní, znalost jazyka řízení, tak může požadovat tlumočení do jazyka, kterému rozumí dostatečně.²¹⁴

Rozsah práva na tlumočení není absolutní, z čehož plyne, že není povinností, aby byla překládána každá písemnost či úkon. Nicméně se bezvýhradně setravává na podmínce toho, aby obviněný porozuměl obsahu spisového materiálu, stejně jako samotnému řízení a byl schopen realizace účinné obhajoby.²¹⁵ Právo na tlumočení tak musí vykazovat určitou míru

²¹⁰ PROVAZNÍK, J. Trestněprávní meze lži při obhajobě v trestním řízení. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 27.03.2019. Dostupné z: < <https://advokatnidenik.cz/2019/03/27/trestnepravni-meze-lzi-pri-obhajobe-v-trestnim-rozeni/>>.

²¹¹ zavacká, L. *Právo na spravedlivý proces. Rigorózná práca*. Košice: PrF UPJŠ, 2019, s. 48.

²¹² Čl. 6 odst. 3 písm. e) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.“

²¹³ Rozsudek ESLP ze dne 14. 04. 2003 ve věci Lagerblom v. Švédsko, č. 26891/95.

²¹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 28. 08. 2018 ve věci Vizgirda v. Slovinsko, č. 59868/08.

²¹⁵ Rozsudek ESLP ze dne 19. 12. 1989 ve věci Kamasinski v. Rakousko, č. 9783/82.

kvality. Této partikulární otázce se opakovaně věnoval i ESLP, když uvedl, že míra kvality a jazykové vybavenosti je vázána na povahu trestného činu, ale především na složitost konkrétního úkonu.²¹⁶ Shodně i unijní úroveň práva na tlumočení umožňuje stěžovat si na nedostatek jeho kvality, který se projevuje v nemožnosti seznámení se s povahou obvinění a rovněž nemožnosti uplatnění práva na obhajobu v celém rozsahu.²¹⁷ V neposlední řadě je vhodné poukázat na relevanci práva na tlumočení, a to vzhledem k všudypřítomné globalizaci a jazykové rozmanitosti, resp. multi-lingvistické společnosti. Právo na tlumočení bývá přitom porušováno ve větším rozsahu, než by se mohlo zdát.²¹⁸

Právo na tlumočení zajišťuje obviněnému skutečnou možnost pochopení podstaty trestního řízení a všech procesních úkonů učiněných proti němu, proto bývá funkčně podřazováno pod právo na obhajobu.²¹⁹ V případě, že obviněný nerozumí jazyku, ve kterém se vede trestní řízení, má právo na bezplatnou pomoc tlumočnicka či překladatele, který mu bude autenticky překládat nebo tlumočit všechny potřebné úkony trestního řízení. Především se tak má obviněnému zajistit pochopení toho, co je mu kladeno za vinu a účinnou možnost se hájit předložením svojí verze události. Bezplatná pomoc tlumočnicka vychází z objektivního stavu neznalosti cizího jazyka a vysokého rizika nepochopení smyslu obvinění a vedeného řízení.²²⁰ Pro samostatné postavení práva na tlumočení hovoří jeho explicitní zakotvení na ústavní rovině a výslovné zákonné rozvedení.²²¹ Právo na tlumočení se však nevztahuje pouze na verbální překládání, ale zahrnuje i to neverbální (např. pro osoby hluchoněmé). Vedle práva na tlumočení je nutno vzpomenout i právo na používání mateřského jazyka, které je však podle teorie zásadou organizace soudnictví. Uvedené právo má sloužit jako prostředek zamezení diskriminace, čímž posílí rovnost účastníků řízení.²²²

2.2.8 Princip *nemo tenetur se ipsum accusare aneb zákaz nucení k sebeobviňování*

Princip zákazu sebeobviňování nenachází své explicitní vyjádření v textu Evropské úmluvy, ale ESLP jej dovozuje ze skutečné a kontextuální povahy práva na spravedlivý

²¹⁶ Rozsudek ESLP ze dne 24. 02. 2009 ve věci Protopapa v. Turecko, č. 16084/90.

²¹⁷ Stanovisko generálního advokáta P. Pikamäe ze dne 15. 04. 2021 ve věci C-564/19.

²¹⁸ Nález ÚS ČR ze dne 23. 11. 2021, sp. zn. IV. ÚS 622/21.

²¹⁹ GRIVNA, T. Právo obviněného na tlumočení porad s obhájcem. In ROMŽA, S. (zost.). *Košické dni trestného práva: perspektívy vývoja európskeho trestného práva: zborník vedeckých príspevkov z interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 84.

²²⁰ Toto odlišuje právo na bezplatnou pomoc tlumočnicka od práva na bezplatnou právní pomoc, která je založena nj. na subjektivním kritériu nedostatku materiálních (finančních) zdrojů.

²²¹ Čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod: „Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočnicka.“, a k tomu ust. § 2 odst. 14 trestního řádu: „Orgány činné v trestním řízení vedou řízení a vyhotovují svá rozhodnutí v českém jazyce. Každý, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk, je oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém uvede, že ho ovládá.“

²²² MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 263.

proces.²²³ Jedná se o nedílnou součást práva na spravedlivý proces, potažmo práva na obhajobu. Zmíněné právo skýtá dvě roviny, a to rovinu obviněného a rovinu každého (typ. svědka). Tento princip vykazuje úzkou vazbu na princip presumpce nevinny, ale i další kontextuální práva spravedlivého procesu. Prvně je podstatou zákaz donucení k přiznání viny či předkládání usvědčujících informací nebo důkazů, přičemž porušením není, když se je obviněný rozhodne ze své vlastní a svobodné vůle poskytnout, neboť v takovém případě se jedná o projev výlučného práva obviněného či jiné osoby.²²⁴ Vedle toho však zůstává podstatou i právo neusvědčovat sám sebe, tedy nepřispívat k prokázání vlastní viny.²²⁵ Nicméně pokud se obviněný dobrovolně dozná ke své vině, tak taková okolnost nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny zbylé okolnosti případu pro jejich souladnost. Akt doznání viny by tak měl obstát v komparaci s dalšími důkazy provedenými v průběhu trestního řízení, neboť soud má konečně i povinnost posuzovat všechny důkazy samostatně, ale i ve vzájemných souvislostech.

Princip zákazu sebeobviňování je relativního charakteru. V konstitucionální rovině bylo nastaveno, že veřejný zájem na ochraně společnosti ospravedlňuje určitá a přiměřená omezení, která nutí obviněného strpět určité procesní úkony, které vedou k jeho usvědčení. Podle ústavního výkladu je tak přijímáno, že ústavní kautely principu *nemo tenetur se ipsum accusare* se nevztahují na situace, kdy je obviněný nucen strpět neinvazivní a pasivní úkony trestního řízení. Povinnost strpění pasivních úkonů OČTŘ je možné vztáhnout i k otázkám zpřístupnění elektronických dat uchovávaných v mobilních telefonech.²²⁶ Stejně jako v případě judikatury ESLP, tak i v případě judikatury ÚS ČR platí, že ta je nekonzistentní. Ačkoliv ÚS sebe samého, jakož i ESLP, nazývá strážcem před judikaturními excesy.²²⁷ Navíc se nám jeví významná další skutečnost a to, že tento princip je osobní povahy. Z čehož plyne, že pokud právnická osoba má předložit listinné důkazy o svém jednateli, který je trestně

²²³ Rozsudek ESLP ze dne 11. 07. 2006 ve věci Jalloh v. Německo, č. 54810/00.

²²⁴ Zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* vykazuje několik oprávnění. Jednak není nikdo povinen účinně napomáhat obžalobě (*armare adversarium contra se*), nýbrž tj. jeho výlučným právem, pokud se tak sám a dobrovolně rozhodne; dále není nikdo povinen vydávat usvědčující důkazy proti sobě (*nemo tenetur edere instrumenta contra se*), kdy však toto je modifikováno ve vztahu k právnickým osobám; no a konečně nikdo není povinen vypovídat proti sobě (*prodere se ipsum*).

²²⁵ KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018, s. 114.

²²⁶ BOHUSLAV, L. Zásada zákazu nucení k sebeobviňování ve světle nových technologií a související procesněprávní aspekty. In JELÍNEK, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 399-401.

²²⁷ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 254.

stíhán, tak se nemůže dovolávat principu *nemo tenetur* na osobu bízku.²²⁸ Totéž platí i pro orgány takové právnické osoby, o čemž však je malé právní povědomí.²²⁹

Orgány činné v trestním řízení jsou obtěžkány povinnostmi *ex offio* zkoumat, jestli výpověď spočívající v doznání určité osoby nebyla učiněna pod hrozbou sankce, nátlaku či násilí.²³⁰ V případě, že by obviněný (resp. obžalovaný) v průběhu dalšího postupu řízení takovou námitku vznesl, tak zůstává povinností soudu se s ní náležitě vypořádat. Pokud by soud rezignoval na tuto povinnost a spokojil se s usvědčujícím rozhodnutím, dopustil by se libovůle, čímž by rozhodnutí bylo stíženo nezákonností, která by vykazovala porušení základních práv, resp. práva na spravedlivý proces.²³¹ Integrovanou součástí tohoto principu je tedy právo odepřít výpověď, přičemž je neospravedlnitelný jakýkoliv postup OČTŘ, kterým by se zasahovalo do esenciální podstaty tohoto práva.²³² Toto právo nemůže být prolomeno ani existencí veřejného zájmu na odhalování a stíhání trestné činnosti a zájmu na potrestání pachatelů.²³³ Toto pravidlo opětovně neplatí absolutně, a proto stejně jako je tomu u nekonzistentně provedeného a užitého důkazu, tak ani důkaz, který byl získán porušením principu *nemo tenetur*, nemusí být nutně nepoužitelný v plném rozsahu. V žádném případě však nesmí činit jediný nebo zásadní a rozhodující důkaz o vině pachatele. Mlčenlivost vedená principem *nemo tenetur* nemůže být obviněnému či obžalovanému k tíži, hovořilo by se o tzv. trestání za mlčení, a už vůbec na něj nemůže přenášet důkazní břemeno tak, aby byl nucen prokázat svoji nevinu.²³⁴ Za zakázané se považuje i obcházení vůle obviněného tak, aby bylo doznání *ad libitum* zákeřně vylákáno.²³⁵

²²⁸ ODEHNALOVÁ, J. Zásada zákazu nucení k sebeobviňování v judikatuře Ústavního soudu. In JELÍNEK, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 390-392.

²²⁹ HOLLÄNDER, P. Zrod a súčasnosť princípu *nemo tenetur* (hypostázia jedného základného práva). In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 35-37.

²³⁰ Ust. § 92 odst. 1 trestního řádu: „...*Obviněný nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání. ...*“, přičemž obdobně též ust. § 164 odst. 3 trestního řádu.

²³¹ Nález ÚS ČR ze dne 23. 03. 2006, sp. zn. III. ÚS 451/2004.

²³² Odborná literatura se poměrně obšírně věnuje uvedenému problému, když identifikuje tzv. útesy ztroskotání OČTŘ v případě, že obviněný mlčí, ale i tak je vynucováno jeho doznání. Prvně, pokud by byl obviněný nucen vypovídat, tak by se jednalo o přímé porušení zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*. Za situace, kdy by obviněný nebyl donucen k výpovědi, ale z jeho mlčení by byl učiněn závěr o vině, tak by docházelo k porušení presumpce nevinu a zásady *in dubio pro reo*. Viz. MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 329-330.

²³³ Rozsudek ESLP ze dne 21. 12. 2000 ve věci Heaney v. McGuinness, č. 34720/97.

²³⁴ MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (*nemo tenetur se ipsum accusare*). In *Kriminalistika*, 2009, č. 4, s. 8.

²³⁵ Rozsudek ESLP ze dne 05. 11. 2002 ve věci Allan v. Velká Británie, č. 48539/99. V uvedené věci bylo z obviněného vymámeno doznání tím způsobem, že mu byl do cely zadrženi nastrčen agent, který z něj po dlouhé konverzaci nakonec doznání vylákal. ESLP k tomu konstatoval, že doznání bylo učiněno pod psychologickým nátlakem.

V souvislosti se zákazem donucování k sebeobviňování je trefné poukázat na tzv. klauzuli Miranda²³⁶, která se stala kinematografickým symbolem práva na odepření výpovědi. Orgány činné v trestním řízení, typ. vyšetřující orgány policie, mají povinnost podezřelého či obviněného z trestného činu poučit o právu odepřít výpověď.²³⁷ Takové poučení by mělo obsahovat několik zprofanovaných frází, typ. „*Máte právo nevypovídat; Cokoliv řeknete, může být u soudu použito proti Vám; Máte právo na advokáta; Pokud si advokáta nemůžete dovolit, bude Vám přidělen ex officio*“. V případě, že by obviněný nebyl poučen o svých procesních právech, zejména odepřít výpověď a tím se nepřiznávat, tak by takové jeho doznání bylo stíženo nezákonností. Odlišná situace panuje ve chvíli, kdy se obviněný dozná i přes znalost a srozumění (ob. informovanost) s možnými právními následky, který si je vědom. Nicméně ESLP toliko nelpí na klauzuli Miranda v jejím původním "americkém" rozsahu, který spatřuje pro evropský prostor nevhodně konfigurovaný.²³⁸

2.2.9 Právo na přiměřenou délku řízení aneb neurčitost pojmu "bez zbytečných průtahů"

„*Ačkoliv unáhlenost se v boji nevyplácí, nelze uvážlivost zaměňovat s otálením.*“ SUN-
C'

Výkon spravedlnosti je nutné provádět bez zbytečných průtahů, tedy v přiměřené délce tak, aby zůstala zachována její důvěryhodnost a efektivita. Přiměřenost trvání vedeného řízení, včetně respektování všech zákonných lhůt, přispívá k naplňování principu právní jistoty. Problém však nastává v případě vymezení abstraktního pojmu „bez zbytečných průtahů“. Na druhé straně je třeba zabránit situacím, kdy se dílčí řízení mohou vést nepřiměřeně dlouho, neboť dochází k oslabování smyslu spravedlnosti.²³⁹ V přeneseném významu tak může dojít až k odpírání spravedlnosti. Konečně i ESLP zastává přesvědčení, že záměrné oddalování rozhodnutí soudu, čímž se řízení neúměrně protahuje, představuje zásah do práva na přístup k soudu, který může v konečném důsledku při absolutní nečinnosti soudu vést k odepření spravedlnosti.²⁴⁰ Nicméně nepřiměřené průtahy v řízení, ale i případná nečinnost, mají potenciál zmařit uplatnění subjektivních práv účastníka řízení (obviněného).

²³⁶ Tento pojem vzešel ze slavné soudní kauzy Miranda v. Arizona z roku 1966, a to z institucionální roviny Nejvyššího soudu USA a na podkladě V. Dodatku americké Ústavy, resp. Ústavy USA.

²³⁷ V angličtině může znít klauzule Miranda následovně: „*You have the right to remain silent. Anything you say can and will be used against you in a court of law. You have the right to an attorney. If you cannot afford an attorney, one will be provided for you. Do you understand the rights I have just read to you? With these rights in mind, do you wish to speak to me?*“

²³⁸ Rozsudek ESLP ze dne 29. 06. 2007 ve věci O'Halloran a Francis v. Velká Británie, č. 15809/2 a 25624/02.

²³⁹ NOVÁKOVÁ, J. Soudcovský minimalismus a právo na spravedlivý proces. In GÁBRIŠ, T. (zost.). *Sudcovské rozhodovanie: záruky a prekážky spravodlivého procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 131.

²⁴⁰ KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 698.

Na druhou stranu se ztotožňujeme s premisou toho, že není možné a už vůbec ne žádoucí upřednostnit rychle a levně dosažený nespravedlivý rozsudek nad pečlivě a déle, byť i nákladněji, dosaženou spravedlností.²⁴¹ Oba temporální excesy v podobě nepřiměřené délky či přílišné rychlosti jsou nežádoucí vůči spravedlivému procesu.

Právo na přiměřenou délku trestního řízení (alias zásada rychlosti) je integrální součástí práva na spravedlivý proces, proto nachází své ukotvení nejen na mezinárodní úrovni, ale i konstitucionální.²⁴² Jeho význam se odráží i do zákonné úpravy.²⁴³ Tato zásada prostupuje celým trestním řízením, nehledě na jeho fázi a participaci jeho subjektů. *De facto* se týká skutečnosti, že neoprávněný prospěch z trestné činnosti je dán pachateli bezprostředně, kdežto negativní důsledky spojené s právním postihem nastupují opožděně. Ve smyslu požadavku spravedlnosti je pak zapotřebí, aby byl případný trest uložen v co možná nejbližší době od spáchání skutku zakládajícího trestný čin. Tato zásada má širokosáhlé přesahy k jiným zásadám i právům, třeba právu na obhajobu či procesu dokazování. Délka řízení se však převážně odvíjí od temporální fakticity jednotlivých procesních úkonů. Bezpochyby totiž bude zapotřebí jiné délky pro získání věcného důkazu a jiné pro vypátrání a zajištění osob. Numerické vyjádření ideální délky trestního řízení se tak jeví nemožné.

Diametrálně se můžeme zabývat otázkou rychlosti soudního řízení, kterou se v průběhu času zabýval i ESLP. Nakonec došlo k vytvoření kritérií pro posuzování adekvátní rychlosti soudního řízení, a to vždy *ad causa*. V trestních věcech se počátek lhůty určuje od doručení oznámení o zahájení trestního řízení. V této souvislosti je problematičké, že čas a rychlost řízení není možné exaktně generalizovat. Jednotlivé délky trestních řízení se musejí posuzovat individuálně, a to vždy vůči okolnostem a osobitostem případu a řízení, ze kterých se posléze odvíjí proporcionalita jeho délky. Délka řízení je vázána na složitost právní kauzy, a to v relaci ke skutkovým okolnostem, ale i právní kvalifikaci.²⁴⁴ Z podstatné části je délka řízení spjatá s procesní aktivitou obviněného. Na druhé straně není vyloučeno, že do značné

²⁴¹ MULÁK, J., PROVAZNÍK, J. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 05.12.2021. Dostupné z: <<https://advokatnidenik.cz/2021/12/05/dopady-novely-trestniho-radu-provedene-zakonom-c-333-2020-sb-na-zakladni-zasady-trestniho-rizeni/>>.

²⁴² Čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod ČR: „Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.“

²⁴³ Ust. § 2 odst. 4 trestního řádu: „...Trestní věci musí projednávat urychleně bez zbytečných průtahů; s největším urychlením projednávají zejména vazební věci a věci, ve kterých byl zajištěn majetek, je-li to zapotřebí vzhledem k hodnotě a povaze zajištěného majetku....“

²⁴⁴ Podle statistických dat se běžná délka trestního řízení pohybuje v rozmezí od 200 do 300 dní. In *České soudnictví 2021: Výroční statistická zpráva*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2022. Dostupnost dokumentu [online]: <<https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice>>.

míry se může jako průtah v řízení *de facto* projevit i negativní jev přetíženosti soudů, který ale není *de iure* relevantní. Odpovědnost za dodržování práva na přiměřenou délku řízení nese stát jako celek. Případně se proto nezkoumá, která složka státní moci je za průtahy či nečinnost skutečně odpovědná. V rámci trestního řízení jako celku to pak mohou být z větší části konkrétně odpovědné všechny orgány činné v trestním řízení. Ani v tomto případě se však nesmí zapomínat na úměru toho, že účinnost trestu se neodvíjí od jeho tvrdosti, ale právě od jeho neodvratnosti. Nepřiměřená délka trestního řízení pak má být vhodně kompenzována např. zmírněním trestu.²⁴⁵

Zásada rychlosti řízení se střetává se zásadou materiální pravdy, která má pro spravedlivé rozhodnutí ve věci zajisté větší váhu. Přiměřená délka řízení je taková, která respektuje řádné objasnění skutkového stavu věci při adekvátní rychlosti řízení, zejména s vyloučením formálních průtahů a minimalizace přepjatého formalismu, při optimální plynulosti řízení, za současného respektování základních práv a svobod. Vzájemná kolize obou zásad je potom rozdílná v závislosti na odlišnostech jednotlivých trestných činů. Jak stojí uvedeno výše, otázka přiměřenosti délky řízení závisí na několika proměnných kritériích, která se případ od případu odlišují. ESLP tato kritéria vymezuje jako složitost, chování stěžovatele, postup státních orgánů a význam řízení.²⁴⁶ Obecně je přijat závěr, že porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě samo o sobě nezakládá nepřipustnost trestního stíhání, resp. jeho nezákonnost pro porušení práva na spravedlivý proces. V ohledu na individualizaci každé kauzy se nedá s určitostí pravit, že by ESLP postupoval jednotně a stanovil jasné hranice délky přiměřeného řízení. Nicméně se domníváme, že z jeho kazuistiky je možné vyvodit závěr, že délka řízení musí odpovídat zmíněným kritériím, ale i přirozenosti intuice a racionality.²⁴⁷

Právo na rychlé řízení, resp. řízení v přiměřené délce, je relativní povahy, což odráží jeho fakticita v závislosti na konkrétní kauze. Nicméně, je třeba mít na paměti, že pomalá spravedlnost se označuje jako odmítnutá spravedlnost. Některé zdroje tento jev označují jako tzv. „endemickou chorobu kontinentálních trestních systémů“.²⁴⁸ Na rychlost řízení mají

²⁴⁵ PŮRY, F. Poznámky ke spravedlnosti rozhodování v trestním řízení v České republice. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 144-145.

²⁴⁶ Rozsudek ESLP ze dne 27. 06. 2000 ve věci Frydlender v. Francie, č. 30979/96.

²⁴⁷ Rozsudek ESLP ze dne 23. 05. 2000 ve věci Van Pelt v. Francie, č. 31070/96 s komparací k rozsudku ESLP ze dne 31. 07. 2000 ve věci Barfuss v. Česká republika, č. 35848/97.

²⁴⁸ KLÁTIK, J. Vybrané aspekty zásady práva na spravedlivý trestný proces. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 205.

dopad především subjektivní vlivy, typ. průtahy v řízení. Ústavní soud SR rozlišuje dva druhy průtahů, a to standardní a kvalifikované, přičemž právě druhou skupinu považuje za odmítání spravedlnosti.²⁴⁹ Reverzí průtahů je unáhlená justice, kdy obě situace jdou na úkor spravedlnosti, neboť mají vysoký potenciál narušit základní práva a svobody osob. Podle názoru bývalé předsedkyně NS ČR I. Brožové byla v minulosti pro soudce příznačná spíše uvážlivost než rychlost.²⁵⁰ Vliv globalizace a technokratismu neustále zrychluje společenské dění, přičemž právo jako dynamický systém se z hlediska svojí efektivity snaží držet krok. V současné době si proto lze povšimnout i neustálých snah a tlaků o zrychlení trestního řízení, ale zároveň i jeho zefektivnění a zkvalitnění nevyjímaje. V rámci uvedeného lze poukázat na jev tzv. soudcovského minimalismu, který může v krajním případě vyústit ve snížení kvality soudnictví umocněné vidinou zvýšené produktivity a usnadnění činnosti.²⁵¹ Jiné odborné názory naopak upozorňují na to, že legislativní možnosti zrychlení řízení jsou vyčerpány. Možné východisko je spatřováno v organizačních a technických změnách, např. v navýšení personálních kapacit orgánů činných v trestním řízení, soudů atd.²⁵²

Právo na rychlé řízení, resp. bez zbytečných průtahů, se také vyvažuje zajištěním práva na přiměřený čas k přípravě obhajoby. V tomto smyslu je potřebné poukázat na dílčí právo vztahující se právě k právu na obhajobu, a to právo požadovat odročení úkonu trestního řízení. Taková situace nastává v okamžiku, když má obviněný zvoleného obhájce a zároveň trvá na jeho přítomnosti u úkonů trestního řízení, ale ten pro objektivní překážky na svojí straně nemůže být přítomen. Orgány činné v trestním řízení a soud zpravidla takové žádosti vyhovují, přičemž mohou odmítnout jen z vážných zákonných důvodů, typ. obstrukčních praktik či zneužití práva.²⁵³ Právo požadovat odročení úkonu trestního řízení má úzkou vazbu na právo přiměřené délky řízení. Ve smyslu povahy trestního řízení však mají orgány v něm činné důsledně sledovat jeho účel a pravidla a v souladu s nimi postupovat. Příslušné orgány tak musejí pečlivě posuzovat důvody k odročení úkonu, přičemž vyvstane-li důvodná obava z ohrožení účelu řízení nebo porušení základních práv a svobod tím, že by nebylo odročení

²⁴⁹ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. Velký komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 924.

²⁵⁰ VICHEREK, R. Rychlost trestního řízení soudního v ČR a jeho trendy. In JELÍNEK, J. (eds.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2016, s. 111.

²⁵¹ NOVÁKOVÁ, J. Soudcovský minimalismus a právo na spravedlivý proces. In GÁBRIŠ, T. (zost.). *Sudcovské rozhodovanie: záruky a prekážky spravodlivého procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 133.

²⁵² GRIVNA, T. Zásada rychlosti by neměla převážet nad ostatními zásadami trestního řízení. In *epravo.cz* [online]. Zveřejněno dne 21. 12. 2016. Dostupné z: < <https://www.epravo.cz/top/efocus/zasada-rychlosti-by-nemela-prevazit-nad-ostatnimi-zasadami-trestniho-rizeni-99963.html> >.

²⁵³ Rozsudek ESLP ze dne 18. 04. 2006 ve věci Chadimová v. Česká republika, č. 50073/99.

vyhověno, tak jsou povinni úkon odročit, resp. odložit na jinou dobu. V opačném případě nemusejí takovému požadavku vyjít vstříc.

2.2.10 Právo na veřejnost jednání a veřejné vyhlášení rozsudku

Veřejnost soudního jednání je elementární součástí práva na spravedlivý proces.²⁵⁴ Veřejnost projevující se přítomností osob, které nemají žádnou spojitost s projednávanou věcí a stranami řízení představuje kontrolu soudnictví, přičemž sahá až k dělbě moci.²⁵⁵ Veřejnost tak figuruje jako garanční pojistka před tzv. utajenou justicí, která se jinak označuje výrazem "kabinetní justice", jež diletantsky navozuje pocit zneužití moci. Kabinetní justice představuje nelegitimní situaci, kdy zákon nepředpokládá, že veřejnost bude z projednávání a rozhodování věci vyloučena.²⁵⁶ Vedle toho se však připouští omezení účasti veřejnosti na řízení, nikoliv však její odstranění. Veřejnost se empiricky projevuje ve třech rovinách, a to jako záruka spravedlnosti, posílení autority a legitimacy soudní moci, ale i zvýšení právního povědomí.²⁵⁷ Některé veřejné rysy musejí zůstat zachovány za jakékoliv situace, např. že rozsudek se vyhláší vždy veřejně.²⁵⁸ Na rozdíl od tohoto spojení utajená justice evokuje negativní význam ve smyslu, že může probíhat něco, co zákon nepředpokládá a snad i zakazuje. V přeneseném významu pak prvek veřejnosti snižuje deficit důvěry ve spravedlivé rozhodovací činnost státních orgánů, resp. i soudů, tím, že ji činí transparentní. Ve smyslu uvedené důvěry platí, že spravedlnost má být objektivně vykonávána, ale zároveň

²⁵⁴ Rozsudek ESLP ze dne 12. 07. 2001 ve věci *Malhous v. Česká republika*, č. 33071/96.

²⁵⁵ Princip veřejnosti se vyznačuje několika funkcemi, a to kontrolní, preventivní, psychologickou, výchovnou a sociální. BENEDIKOVÁ, S. *Právo na spravedlivý proces v trestnom konaní. Diplomová práca*. Bratislava: PrF UK, 2022, s. 30.

²⁵⁶ *Richmond Newspapers, Inc. v. Virginia*, U.S. Supreme Court, 448 U.S. 555 (1980), No. 79-243, decided on 02. 07. 1980. Bod 48 vyjádření předsedy Warrena Burgera k významu a důležitosti veřejnosti: „*Civilized societies withdraw both from the victim and the vigilante the enforcement of criminal laws, but they cannot erase from people's consciences the fundamental, natural yearning to see justice done – or even the urge for retribution. The crucial prophylactic aspects of the administration of justice cannot function in the dark; no community catharsis can occur if justice is "done in a corner [or] in any covert manner". It is not enough to say that results alone will satiate the natural community desire for "satisfaction". A result considered untoward may undermine public confidence, and were the trial has been concealed from public view an unexpected outcome can cause a reaction that the system at best has failed and at worst has been corrupted. To work effectively, it is important that society's criminal process "satisfy the appearance of justice"*. Podstatná východiska později převzal i ÚS ČR, který je použil v nálezu ze dne 30. 03. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 2/10.

²⁵⁷ Uvedené se rovněž opírá o nezávislost soudní moci, kdy princip veřejnosti vystupuje jako kontrola soudní nezávislosti, stimul posilující důvěryhodnost soudu, ale i konečnou kvalitu práce. Tento názor dlouhodobě zastává Josef Baxa, který byl v letech 2003 až 2018 předsedou Nejvyššího správního soudu ČR. Viz. ŠVANDELÍKOVÁ, K., CHMEL, J. Rozhovor: JUDr. Josef Baxa, předseda NSS. Praha: Všehrd. Dostupné z: < https://www.vsehrd.cz/clanek/rozhovor-judr-josef-baxa-predsesta-nss_258d578f-8378-4dc1-bb54-da09e47d3e29>, ale i opakovaně vysloveno v příspěvku PRŮŠOVÁ, V. Eudia chcú vidieť aj tvár sudcu, hovorí český sudca Baxa. Zverejnené 19. 04. 2016. Dostupné z: < <https://dennikn.sk/437925/za-vyssiou-doveryhodnost-musia-zabojovat-samotni-sudcovia/>>.

²⁵⁸ Čl. 96 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

se i subjektivně vnímat, že je takto vykonávána.²⁵⁹ Soudní rozhodování tak má oplývat étosem spravedlnosti. Eventualita vyloučení veřejnosti připadá do úvahy pouze v zákonem předpokládaných situacích, přičemž se musí jednat o převyšující zájem na zachování mravnosti, veřejného pořádku, bezpečnosti, soukromí či ochraně dětí.²⁶⁰

Ústavní pořádek ČR uvádí, že každý má právo, aby byla jeho věc projednána veřejně.²⁶¹ Ústavní kautela je nadále rozvedena na úrovni zákona, a to explicitně k úpravě trestního řízení.²⁶² Soudní řízení má být projevem spravedlnosti, neboť o něm rozhoduje nezávislá a nestranná moc. Veřejný výkon soudnictví lze považovat za určitý prvek kontroly soudní moci, ale i nástroj obecné prevence kriminality.²⁶³ Podle názoru ESLP platí, že veřejný charakter projednání věci chrání účastníky řízení před tajným výkonem spravedlnosti bez kontroly veřejnosti, čímž zároveň dochází k uchovávaní důvěry v soudní moc.²⁶⁴ Evropská úmluva, stejně jako Ústava ČR, hovoří o tom, že rozsudek musí být vyhlášený veřejně. Nicméně autonomní pojem rozsudek je třeba vykládat materialisticky jako rozhodnutí, tedy individuální právní akt, kterým se zakládají, mění nebo ruší práva a povinnosti (meritorní rozhodnutí ve věci samé). Pojem rozsudku tak dostává obsahový charakter, kdy víceméně nezáleží na formalistickém označení takového rozhodnutí (nadepsané jako „rozsudek“). Povinnost vyhlášení rozsudku veřejně platí bez výjimek. Stejně jako odborná literatura²⁶⁵ a věcný výklad tohoto pravidla, tak se lze ztotožnit se závěrem, že vyhlášení rozsudku veřejně v žádném případě neznamena v přítomnosti obviněného. Povinnost vyhlásit rozsudek veřejně skýtá aktivní postup soudu v tom, že veřejnost bude dostatečným způsobem o této skutečnosti obeznámena.²⁶⁶ Vyhlášení rozsudku veřejně lze vnímat jako nepřekročitelný ústavní mantinel stanovený orgánům soudní moci, pokud rozhodují ve formě rozsudku.

Podle ESLP není zapotřebí bezvýhradně trvat na veřejném projednání věci, pokud to připouští samotná povaha věci, neboť z čl. 6 Evropské úmluvy takový požadavek nelze

²⁵⁹ Rozsudek ESLP ze dne 17. 01. 1970 ve věci Delcourt v. Belgie, č. 2689/65.

²⁶⁰ Ani právo na veřejné projednání věci není absolutní povahy, kdy je možné veřejnost vyloučit z objektivních, ale i subjektivních důvodů. V takovém případě však musí být akt vzdání se tohoto práva vědomý a jednoznačný, což plyne z nálezu ÚS ČR ze dne 22. 03. 2016, sp. zn. I. ÚS 469/16.

²⁶¹ Čl. 38 odst. 2 usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶² Ust. § 2 odst. 10 trestního řádu: „*Trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech a výslovně stanovených v tomto nebo zvláštním zákoně.*“

²⁶³ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl. (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 17.

²⁶⁴ Rozsudek ESLP ze dne 26. 09. 1995 ve věci Diennet v. Francie, č. 25/1994/472/553.

²⁶⁵ SLÁDEČEK, V. a kol. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1127.

²⁶⁶ Ve smyslu takového výkladu pak nemůže obstát prosté vyhlášení rozsudku v jednací síni soudu, byť ta je přístupná veřejnosti, pokud nedošlo k poskytnutí informací o tom, že rozsudek bude vyhlášen typ. na úřední desce soudu nebo prostřednictvím dálkového přístupu.

implikovat.²⁶⁷ Podle souvztažné judikatury pak vyplývá, že veřejné projednání věci, včetně ústního výslechu stran, není potřebné za předpokladu neexistence pochybností či nepřítomnosti sporných otázek, čímž může být ve věci meritorně rozhodnuto při zachování zásad spravedlnosti a racionality.²⁶⁸ Výše uvedené platí i pro účely trestního řízení, když se soud na základě písemných podkladů rozhodne vydat trestní příkaz. Právo na veřejnost jednání lze spatřovat i z jeho subjektivního hlediska a v návaznosti na zásadu kontradiktornosti a rovnosti zbraní.²⁶⁹ Široce pojatá zásada veřejnosti má pochopitelně přesahy i k zásadě ústnosti a bezprostřednosti, jež jsou signifikantní zejména v řízení před soudem. Někdo ji dokonce v širších souvislostech vztahuje k zásadě rychlosti a hospodárnosti.²⁷⁰

Účast veřejnosti na trestním řízení, typ. ve fázi řízení před soudem, je pasivní povahy, což fakticky znamená, že široká veřejnost (lecko) se může takového soudního přelíčení zúčastnit, ale nesmí do něj aktivně zasahovat. V opačném případě by mohlo docházet k narušení řádnosti a důstojnosti průběhu soudního jednání, čehož důsledkem by mohla být veřejnost z takového jednání vyloučena. V moderní epoše digitálního věku bylo třeba postulát veřejnosti přizpůsobit zejména technokratickým změnám a rozvoji informačních a komunikačních technologií. Z tohoto důvodu již není možné veřejnost jednání vnímat pouze v omezeném smyslu fyzické přítomnosti v soudní síni, nýbrž i jako možnost sledovat přímý obrazový a zvukový přenos soudního jednání prostřednictvím elektronických zařízení.²⁷¹ Většina aspektů veřejnosti je však podmíněna souhlasem či alespoň informovaností soudu.²⁷² *Largo sensu* lze však za zásadu veřejnosti označit vůbec laický prvek v soudním řízení, který však může být rovněž realizován na straně soudu samotného, a to typ. prostřednictvím asesorů. Žádná úprava neobsahuje limitaci toho, že veřejnost soudního jednání se váže výlučně na prostor budovy soudu či místnost soudní síně. Hlavní líčení je možné konat i

²⁶⁷ ONDROVÁ, J. *Právo na spravedlivý proces v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva*. Banská Bystrica: Belianum, s. 83.

²⁶⁸ Rozsudek ESLP ze dne 04. 05. 2009 ve věci Saccoccia v. Rakousko, č. 69917/01.

²⁶⁹ Nález ÚS ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, kde ÚS vyslovil tento závěr: „*Smyslem práva na veřejné projednání věci ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti.*“

²⁷⁰ VÁVRA, L. Jak by nám to bez těch ústavních principů pěkně odsýpalo! In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 30. 06. 2016. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/jak-by-nam-to-bez-tech-ustavnich-principu-pekne-odsypalo>>.

²⁷¹ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 242-244.

²⁷² Rozsudek ESLP ze dne 06. 05. 2003 ve věci Hele Norge ASA v. Norsko, č. 76682/01, ve kterém bylo v rámci zásady veřejnosti žádáno o povolení přímého mediálního přenosu (live streaming), který však byl ze strany soudu zamítnut. ESLP k tomu konstatoval, že takový přístup veřejnosti je možné připustit, ale nesmí být na újmu řádnému výkonu spravedlnosti.

v jiných prostorách, např. ve věznici. Základní náležitosti principu veřejnosti však musejí zůstat zachovány, nebo musejí být náležitě kompenzovány.²⁷³

Zásada veřejnosti se úzce váže k právu na informace o trestním řízení, které je ústavně garantováno²⁷⁴, přičemž se uskutečňuje v režimu zákona o svobodném přístupu k informacím.²⁷⁵ Z práva na veřejné vyhlášení rozsudku vystupuje i povinnost poskytování (ne)pravomocných soudních rozhodnutí. Nicméně taková informační povinnost se váže pouze k vhodnému způsobu uveřejnění základních informací, např. prostřednictvím sdělovacích prostředků. Omylem by bylo domnívat se, že princip veřejnosti nemůže být zneužit, před jakoukoliv nežádoucí deformací pak jej chrání právě opatření soudce, mj. eventualitou vyloučení či omezení přístupu veřejnosti.²⁷⁶ V režii trestního řízení není povinností OČTŘ poskytovat informace na základě individuálních žádostí o informace podle zákona "stošestky".²⁷⁷ Neznamená to však, že by OČTŘ nebyly povinny se takovou žádostí zabývat, či snad na ní vůbec nereagovat. V případě, že by byl naplněn důvod pro neposkytnutí požadovaných údajů či informací, je povinností dotčených orgánů na žádost odpovědět odmítnutím s odůvodněním, a to při respektování smyslu právní jistoty a legitimního očekávání.

2.2.11 Právo na ústní jednání a účast na něm aneb ústrety zásadě *audiatur et altera pars*

Moderní soudní řízení je ovládáno zásadou ústnosti a veřejnosti („*quod non est in foro, non est in mundo*“). Soudní proces tak již není ovládán zásadou písemnosti (nepanuje zásada „*quod non est in foro, non est in mundo*“). Zásada ústnosti má vedle mezinárodního rozměru, etablovaný ústavní základ, ale rovněž je rozvedena na zákonné úrovni²⁷⁸. Tato zásada upřednostňuje ústní formu trestního procesu zejména v řízení před soudem. Ve smyslu hmotněprávní zásady subsidiarity trestní represe dochází k diametrální odlišnosti od přestupkového řízení, které je naopak ovládáno především, avšak nikoliv výlučně, zásadou

²⁷³ Rozsudek ESLP ze dne 14. 11. 2000 ve věci Riepan v. Rakousko, č. 35115/97.

²⁷⁴ Čl. 17 odst. 1 Listiny základních práv a svobod: „Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.“ a odst. 5: „Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.“

²⁷⁵ Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷⁶ V této souvislosti nelze nezpomenout případy popularizovaných a medializovaných kauz, při kterých hrozí, že by se soudní síň proměnily v improvizovaná jeviště, která nejen že znevažují soudní autoritu, ale zároveň devalvují důstojnost řízení jako takového, přičemž není vyloučeno, že by nemohlo dojít k ovlivnění či nepříznivému působení na osobu obviněného či svědky. Viz. HERCZEG, J. Přístup médií na jednání soudu a právo na spravedlivý proces. In *Bulletin-advokacie* [online]. Zveřejněno dne 15. 04. 2013. Dostupné z: <<http://www.bulletin-advokacie.cz/pristup-medii-na-jednani-soudu-a-pravo-na-spravedlivy-proces>>.

²⁷⁷ Ust. § 11 odst. 4 písm. a) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷⁸ Ust. § 2 odst. 11 trestního řádu: „Jednání před soudy je ústní; důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslyší.“

písemnosti.²⁷⁹ Zásada ústního jednání se projevuje ve všech fázích trestního řízení, ale jednoznačně dominuje v hlavním líčení. Ústní jednání je potom považováno za vrchol kontradiktorního řízení.²⁸⁰

Uvedené právo lze vnímat jako pojistku před zneužitím justice. Z hlediska podstaty ústního jednání a případné účasti na něm se musíme vypořádat s pojmem přítomnost, který je nutno chápat funkčně. Účastník soudního řízení, v trestní věci typ. obviněný, musí mít reálnou možnost vnímat postup soudu a nj. podle toho orientovat svoji procesní aktivitu. Právo být přítomen na procesních úkonech trestního řízení je považováno za integrální součást práva na spravedlivý proces.²⁸¹ V soudním řízení tak musí dojít ke splnění nepsané povinnosti tvrzení, jakož i povinnosti důkazní.²⁸² Uvedené právo má úzký vztah se zásadou kontradiktornosti a rovnosti zbraní. Za základní prvek je možné považovat letitou zásadu *audiatur et altera pars*, neboli „*necht' je slyšena i druhá strana*“. Právo účasti na ústním jednání někdy označované jako právo přítomnosti na slyšení (angl. *presence at the hearing*), především ve fázi řízení před soudem, tedy na hlavním líčení, je opět zásadním předpokladem spravedlivého a řádného procesu. Přítomnost obviněného (obžalovaného) s sebou nese přidanou hodnotu, a to příležitost ověřit si věrohodnost a pravdivost jeho verze a tvrzení. Neodmyslitelnou součástí hodnocení důkazů je i míra jejich vzájemné souladnosti. Subjektivní závěry o věrohodnosti výpovědi obviněného či svědka si je možné učinit z celkového dojmu, jakým tato osoba působí, zejména z hlediska bezprostřednosti, proto je její přítomnost natolik významnou skutečností.²⁸³ ESLP dokonce zašel tak daleko, že pojal přítomnost obviněného na soudním řízení jako jeden z nevýznamnějších požadavků spravedlivého procesu.²⁸⁴

Základní východisko naplnění tohoto práva představuje oznámení o nařízeném projednání trestní věci (typ. předvolání k hlavnímu líčení), a to v dostatečném předstihu a s přesným vymezením místa, času a data ústního jednání.²⁸⁵ Nicméně v praxi nastávají situace, kdy není možné požadovat po obviněném, aby byl přítomen soudního řízení, tedy trvat na jeho přítomnosti za každou cenu, případně i pod hrozbou vynucení. Konečně platí, že

²⁷⁹ Ust. § 6 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸⁰ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 220.

²⁸¹ BENEDIKOVÁ, S. *Právo na spravedlivý proces v trestnom konaní. Diplomová práca*. Bratislava: PrF UK, 2022, s. 24 an.

²⁸² RŮŽIČKA, P. *Právo na spravedlivý proces. Rigorózná práca*. Košice: PrF UPJŠ, 2019, s. 48.

²⁸³ V rámci bezprostředního pozorování obviněného nebo svědka při ústním jednání či hlavním líčení je možné napřímo vnímat jeho chování, způsob vyjadřování, neverbální projevy (mimika a gestika), přirozenost, emoční stav (neklid či vyrovnanost), rozruch, obavy či strach, nebo hněv, nenávisť či lhostejnost. Všechny uvedené okolnosti je třeba vzít v určité míře v úvahu při konečném rozhodování.

²⁸⁴ Rozsudek ESLP ze dne 18. 10. 2006 ve věci *Hermi v. Itálie*, č. 18114/02.

²⁸⁵ Rozsudek ESLP ze dne 28. 08. 2018 ve věci *Vyacheslav Korchagin v. Rusko*, č. 12307/16.

se jedná o právo obviněného, nikoli jeho bezvýjimečnou povinnost. Obviněný se tak může vzdát účasti na soudním řízení, pokud si je plně vědom všech následků a důsledků takového rozhodnutí a pokud se nechá zastoupit obhájcem.²⁸⁶ V této souvislosti považujeme za vhodné zmínit, že když se obviněný/obžalovaný prvotně nedostaví k ústnímu jednání, tak toto jeho jednání není možné považovat za zřeknutí se práva ústního jednání.²⁸⁷ Nadto platí, že není možné suspendovat právo na obhajobu, které má k ústnímu jednání úzký vztah jen proto, že se obžalovaný projednání nezúčastnil.²⁸⁸

Zásada ústnosti prolíná zásadu bezprostřednosti, někdy označovanou jako přímost, která se kategoricky řadí mezi zásady dokazování²⁸⁹, ale i materiální pravdy. Bezprostřednost řízení spočívá především v tom, že soud může nabýt ryzí dojem o skutkových okolnostech případu, což přispívá k přijímání logického úsudku o skutkových okolnostech a tím prosazuje materiální pravdu.²⁹⁰ Přímé a neodmyslitelné poznání osobnosti pachatele trestného činu vystupuje jako zdroj pochopení a vysvětlení jeho kriminálního jednání, čímž se může snáze dosáhnout účelu řízení, stejně jako případně uloženého trestu, který musí být vhodně individualizován, a to i vůči osobě (osobnosti) pachatele.²⁹¹ Zjednodušeně řečeno se dá pravit, že zásada ústnosti koresponduje se zásadou kontradiktornosti a rovnosti zbraní, protože jak by si strany mohly oponovat, když by se neměly možnost střetnout tváří v tvář.

2.2.12 Zásada materiální pravdy aneb zjištění skutkového stavu „bez důvodných pochybností“

„Sometimes even the smallest doubt can shake the greatest belief“

Zásada materiální pravdy se řadí mezi nosné pilíře kontinentálního modelu trestního řízení, neboť klade kvalitativní nároky na objasňování skutkového stavu trestní věci. Pojem materiální pravdy neodpovídá objektivní realitě, protože se v trestním řízení realizuje prostřednictvím procesu dokazování, tedy zjišťování skutkového stavu věci, u kterého se nelze reálně dobrat nalezení objektivní pravdy, ale pouze vysoké míry objektivní jistoty, čemuž odpovídá i terminologie „bez důvodných pochybností“. Z hlediska zásady materiální pravdy se ztotožňujeme s názorovým přesvědčením, že cílem trestního řízení není nalezení

²⁸⁶ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 224-225.

²⁸⁷ Rozsudek ESLP ze dne 18. 10. 2006 ve věci Hermi v. Itálie, č. 18114/02.

²⁸⁸ BILASOVÁ, B. *Judikatura Súdneho dvora Európskej únie v oblasti procesných práv v trestnom konaní*. Diplomová práca. Banská Bystrica: PrF UMB, 2022, s. 39.

²⁸⁹ Ust. § 2 odst. 12 trestního řádu: „Při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném, vazebním a neveřejném zasedání smí soud přihlídnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny.“

²⁹⁰ MŮLÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 255.

²⁹¹ HLAVINKA, P. *Psychologie pro právníky: vybraná témata a disciplíny*. Praha: Leges, 2018, s. 194-196.

pravdy, neboť to z přirozených důvodů ani není možné, ale cílem jest dosažení jistoty (subjektivní veličiny založené na objektivních zjištěních, která činí závěr o činu vysoce pravděpodobným nebo nepravděpodobným).²⁹² Uvedená jistota je utvářena kontradiktorností obou stran sporu, jak obžalobou, tak i obhajobou, kdežto soud konstruuje z obou verzí svoji vlastní, která vykazuje min. nestrannost a snad i kýženou spravedlnost. Zásada materiální pravdy vyžaduje určitou kvalitu skutkových zjištění, konkrétní předmět dokazování a rozsah tohoto dokazování z hlediska jeho potřebnosti a relevance. Lineárně přitom platí, že se každá fáze trestního řízení vyznačuje rozdílným stupněm úbytku či nárůstu jistoty o poznání skutkového stavu věci. Za tohoto předpokladu platí lineá, že čím více je objasněn skutkový stav věci, tak tím se trestní řízení dostává do další a další fáze.²⁹³

Garnituru materiální pravdy dotvářejí další zásady typ. pro proces dokazování, a to zejména zásada vyhledávací, ale i zásada ústnosti a bezprostřednosti. Zásada vyhledávací značí povinnost orgánů činných v trestním řízení k tomu, aby pečlivě přezkoumaly a objasňovaly všechny relevantní okolnosti a skutečnosti, které mohou přispět k náležitému zjištění a objasnění stavu věci, a to ve prospěch i neprospěch obviněného. V přímé návaznosti je tato povinnost rozvedena tak, že jsou povinny vyhledat, zabezpečit, provést a vyhodnotit všechny relevantní důkazy, a to i bez návrhu stran. Zásadu vyhledávací je tak třeba vnímat jako konkretizaci zásady oficiality, kdy orgány činné v trestním řízení postupují z mocí úřední (*ex officio*). Zásada ústnosti je nutně považována za ústavní limit trestního řízení, když nachází své explicitní zakotvení přímo v textu Ústavy ČR.²⁹⁴ Z hlediska zákonného provedení pak odpovídá tomu, že rozhodování má být založeno na ústně provedených důkazech v řízení před soudem, kde strany vystupují a jednají ústně. Zásada ústnosti se úzce váže na zásadu veřejnosti, přičemž pomyslný klimax spočívá ve faktu, že rozsudek se vyhláší vždy ústně. Trestní řízení musí být veřejné, až na výjimky vyloučení veřejnosti ze závažných a zákonných důvodů, proto by mělo být provedeno v ústní formě.²⁹⁵ No a k uvedeným zásadám nutně přistupuje ještě zásada bezprostřednosti, která stanovuje kritérium toho, že soud smí

²⁹² ŠELLENG, D. Projevy zásady materiální pravdy v institutu trestního příkazu. In JELÍNEK, J. (eds.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2016, s. 159-160.

²⁹³ MULÁK, J., PROVAZNÍK, J. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 05.12.2021. Dostupné z: <<https://advokatnidenik.cz/2021/12/05/dopady-novely-trestniho-radu-provedene-zakonem-c-333-2020-sb-na-zakladni-zasady-trestniho-rizeni/>>.

²⁹⁴ Čl. 96 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky: „Jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhláší vždy veřejně.“

²⁹⁵ ŠÁMAL, P. Znamená „veřejné vyhlášení rozsudku“ vždy jeho „ústní vyhlášení“? In KRZYŽÁNKOVÁ, K. Ž. et al. (eds.). *Právo jako multidimenzionální fenomén. Pocta Aleši Gerlochovi k 65. narozeninám*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 380-388.

přihlédnout jen k těm důkazům, které byly provedeny před ním alias na základě bezprostředního dojmu.²⁹⁶

Zásada materiální pravdy není explicitně vyjádřena na ústavní rovině, nýbrž toliko na zákonné.²⁹⁷ Podle právní reglementace se zásada materiální pravdy řadí mezi zásady dokazování. Proces naplňování poznání materiální pravdy je odvislý právě od procesu dokazování, ve kterém se postupuje mj. podle zásady volného hodnocení důkazů. Jedná se přitom o vyjádření formálně-logických postupů a limitů zjišťování skutkového stavu věci, ale i formálně-logického vyvozování výsledků ze skutkové kognice.²⁹⁸ Skutkový stav věci musí být zjišťován jen v nezbytném rozsahu a při respektování zásady hospodárnosti a minimalizace zásahů veřejné moci do soukromí jednotlivců.²⁹⁹

Zásada materiální pravdy skýtá i některá negativa, mezi kterými chceme poukázat na možnost neuvádět pravdu, resp. lhát, a možnost nespolupracovat, kdy se dostává na položenou otázku typ. odpověď v podobě „*Já nevím, nevzpomínám si.*“. Někdy však nastávají zlomy, kdy například svědek v přípravném řízení uvede tvrzení "A" a v řízení před soudem si pak stojí za tvrzením "B", tak lze učinit logický závěr, že v jednom případě záměrně klame, resp. neříká pravdu, přičemž je žádoucí připustit to tvrzení, které je souladné s dalšími důkazy, čímž se jeví věrohodnější.³⁰⁰ V opačném případě se naplno uplatní zásada *in dubio pro reo*, tedy v pochybnostech ve prospěch. Bohužel se v praxi spíše vyskytuje opačný postup, a to v pochybnostech žaluj. Podle nejvyšších justičních představitelů dokonce spíše platí nepsaný postup, že pro státní zástupce je výhodnější obžalovat než řízení zastavovat s rozsáhlým odůvodněním, které musejí předložit nejvyššímu státnímu zastupitelství.³⁰¹

2.2.13 Zásada kontradiktornosti a rovnosti zbraní

„*Qui statuit aliquid parte inaudita altera, aequum licet statuerit haud aequus fuit*“

Lucius Annaeus Seneca

²⁹⁶ Ust. § 5 odst. 12 trestního řádu: „*Při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném, vazebním a neveřejném zasedání smí soud přihlédnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny.*“

²⁹⁷ Ust. § 2 odst. 5 trestního řádu: „*Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezavazuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. ...*“

²⁹⁸ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 200.

²⁹⁹ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl. (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 12.

³⁰⁰ Takový závěr exemplárně vyslovil ÚS SR, a to ve svém uznesení ÚS SR ze dne 11. 09. 2019, sp. zn. III. ÚS 358/2018.

³⁰¹ DIMUN, P. Stríž: Nový trestní řád neruší zásadu alibismu, kterou se řídí všichni státní zástupci. In *Česká justice* [online]. Zveřejněno dne 19. 01. 2023. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/01/striz-novy-trestni-rad-nerusi-zasadu-alibismu-ktou-se-ridi-vsichni-statni-zastupci/>.

Podle ESLP tvoří zásada kontradiktornosti a rovnosti zbraní (angl. *equality of arms*) jedny ze souvislých klíčových znaků konceptu spravedlivého soudního řízení v širších souvislostech. Rovnost zbraní představuje jakýsi požadavek na spravedlivou rovnováhu mezi účastníky řízení, a to jak v civilních, tak i trestních věcech.³⁰² Tato zásada v sobě kontextuálně skrývá i princip nediskriminace.³⁰³ Zásada rovnosti zbraní tak může být charakterizována jako přiměřená příležitost každé procesní strany přednést a prosazovat záležitosti svého oprávněného zájmu v průběhu trestního řízení při neznevýhodnění jedné strany vůči druhé.³⁰⁴ Jedná se přitom o fundamentální právo na předložení argumentace a tvrzení dotčených stran soudního řízení, které tradičně vychází z konstitucionální roviny. V nepřímém významu směřuje k ovlivnění soudního uvážení ohledně předmětu řízení, nikoliv však evaluaci hodnocení procesních úkonů. V rámci výkonu soudní moci je soud oprávněn zcela nezávisle a autonomně vyslovit vlastní právní názor, na jehož základě meritorně rozhoduje s náležitým odůvodněním svého úsudku. Rovnost zbraní má své meze mj. v rámci soudního uvážení, kdy například podle zásady volného hodnocení důkazů sám soud zvažuje, jaké důkazy provede a jaké ne z hlediska jejich relevance k meritu věci.

Koncept spravedlivého soudního řízení rovněž implikuje právo na kontradiktornost řízení (angl. *adversarial proceedings*), která stojí v přidruženém vztahu vůči zásadě rovnosti zbraní. Zásada kontradiktornosti spočívá na důvěře, vztaženo k právní jistotě, ve správné nastavení a fungování soudního systému. Kontradiktornost jako náležitost spravedlivého procesu však není a snad ani nemůže být uspokojivě definována, což z hlediska jejího obsahu spatřujeme jako pozitivní ve smyslu premisy „*omnis definitio in iure periculosa est*“. Znak kontradiktornosti představuje možnost jedné strany popírat a vyvracet (*contradicere*) argumentaci a tvrzení druhé strany.³⁰⁵ *Inter alia* se zásadou kontradiktornosti míní faktická možnost toho, aby každá strana trestního řízení měla reálnou možnost předložit své důkazy a argumenty, přičemž zároveň měla zajištěnou možnost vyjádřit se k důkazům a argumentům

³⁰² Rozsudek ESLP ze dne 24. 02. 1997 ve věci De Haes a Gijssels v. Belgie, č. 19983/92.

³⁰³ KLÁTIK, J. Vybrané aspekty zásady práva na spravodlivý trestný proces. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 201.

³⁰⁴ Velice příhodně ji vymezuje J. Mulák, když mj. říká, že rovnost zbraní spočívá v rovnosti v přístupu a užití prostředků umožňujících předstření a obhajobu vlastní verze pravdy. Z tohoto důvodu zásada rovnosti zbraní vyžaduje, aby měla každá strana efektivní příležitost přednést svoji věc (angl. *present the case*). Nutno mít na paměti, že drobná nerovnost nemající vliv na spravedlnost procesu jako takového, není porušením práva na spravedlivý proces. Více viz. MULÁK, J. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe. In *Bulletin-advokacie* [online]. Zveřejněno dne 20.03.2019. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasada-kontradiktornosti-v-trestnim-rizeni-evropske-souvislosti-a-ceska-reflexe?browser=full>.

³⁰⁵ ONDROVÁ, J. *Právo na spravodlivý proces v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva*. Banská Bystrica: Belianum, s. 99.

protistrany a případně je rozporovat.³⁰⁶ Z hlediska kontradiktornosti má soudní jednání charakter sporu (tzv. kontradikce) stran mezi žalobcem (orgán veřejné žaloby) a obžalovaným (pachatel trestného činu), kteří mají před soudem rovné postavení. Kontradiktornost se však projevuje ve všech fázích trestního řízení.³⁰⁷ Opakem zásady kontradiktornosti je zásada vyšetřovací (arch. inkviziční). Ve smyslu restorativní justice je vhodné zmínit, že i orgán veřejné žaloby je ve své podstatě odpovědný za spravedlivé odsouzení, nikoliv jen za "odsouzení".³⁰⁸ Zásada kontradiktornosti má vztah i k dalším zásadám trestního řízení, a to ústnosti a bezprostřednosti.

V materiálním smyslu dotčených zásad musejí mít obě zúčastněné strany řízení možnost předložit relevantní důkazy, vzájemně reagovat a konfrontovat argumentaci protistrany, seznámit se s jádrem řízení, ale i v mezích zákona ovlivňovat rozhodování ve věci.³⁰⁹ Obdobný postoj zaujal i ÚS ČR, když zdůraznil, že právo na spravedlivý proces v sobě zahrnuje především princip rovnosti zbraní a princip kontradiktornosti.³¹⁰ Na druhou stranu není vyloučena přípustnost určitých odchylek, jestliže nerovné postavení některé z procesních stran nevykazuje prokazatelný vliv a dopad na rozhodnutí soudu.³¹¹ Určitá disparita může vyvstat v otázce použitelnosti utajovaných informací, což může být zhojeno účinným vyrovnáním nerovného postavení obhajoby.³¹² Kontradiktornost vystupuje jako projev diskurzu a polemiky, kdy se střetávají jednotlivá tvrzení a argumenty procesních stran a v návaznosti na jejich aktivní reakce se utváří obraz jistoty o sporných skutečnostech. Obě procesní strany tak vykonávají vliv na formování konečného rozhodnutí, které sice vzniká v důsledku jejich procesní dynamiky, ale definitivně zůstává na autoritě soudu.³¹³ ESLP však

³⁰⁶ MULÁK, J., PROVAZNÍK, J. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 05.12.2021. Dostupné z: <<https://advokatnidenik.cz/2021/12/05/dopady-novely-trestniho-radu-provedene-zakonom-c-333-2020-sb-na-zakladni-zasady-trestniho-rizeni/>>.

³⁰⁷ MULÁK, J. Spory o základní zásady trestního řízení. In TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 232.

³⁰⁸ MULÁK, J. K otázce zásady procesní legality a oportunity v trestním řízení. In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 07.12.2021. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/k-otazce-zasady-procesni-legality-oportunity-v-trestnim-rizeni>.

³⁰⁹ Rozsudek ESLP ze dne 18. 02. 1997 ve věci Niderost-Huber v. Švýcarsko, č. 18990/91.

³¹⁰ Nález ÚS ČR ze dne 28. 11. 2008, sp. zn. II ÚS. 2040/08.

³¹¹ Rozsudek ESLP ze dne 29. 11. 2016 ve věci Carmel Saliba v. Malta, č. 24221/13, ve kterém ESLP posuzoval možnost odepření křížového výslechu svědků, jakož i nezodpovězení/nevyjasnění řady otázek, jež jedna strana předložila. Soud vyhodnotil, jak je běžné i na národní rozhodovací praxi, že ne každá otázka musí být vypořádána, ale pouze taková, která má relevanci k věci a je způsobilá mít věcný dopad.

³¹² Rozsudek ESLP ze dne 19. 09. 2017 ve věci Regner v. Česko, č. 35289/11.

³¹³ MULÁK, J. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe. In *Bulletin-advokacie* [online]. Zveřejněno dne 20.03.2019. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasada-kontradiktornosti-v-trestnim-rizeni-evropske-souvislosti-a-ceska-reflexe?browser=full>.

dovozuje slučitelnost s právem na spravedlivý proces, když postavení obviněného není zřetelně nevýhodné při zvážení poměru ke straně orgánu veřejné žaloby.³¹⁴

Podle výkladového standardu ESLP je nutné zásadu kontradiktornosti vztáhnout nejen k řízení před soudem (těžiště kontradikce leží v hlavním líčení), ale rovněž v určitém a nezbytném rozsahu na předsoudní fázi trestního řízení (přípravné řízení). Každá fáze trestního řízení se však vyznačuje jinou mírou stupně kontradiktornosti. Zásada kontradiktornosti a rovnosti zbraní může být omezena v přípravné fázi trestního řízení, které je esenciální povahou inkviziční. Objektivně se připouští, že v přípravném řízení není vždy možné dosáhnout plnohodnotného uplatnění zásady kontradiktornosti a rovnosti zbraní, neboť není možné upozadit legitimní zájem státu na efektivitě a účelnosti trestního řízení. Obviněnému tak může být např. odepřeno právo nahlížet do spisu, zejména při existenci zajištění ochrany jiného důležitého zájmu jako ochrany svědků nebo důkazů. Určitá omezení mohou vyvérat i ze subjektivních důvodů, když sám obviněný je příčinou omezení zásady kontradiktornosti a rovnosti zbraní. Příkladně tomu tak bude v situaci vedení trestního řízení proti osobě, která se účelně zdržuje v cizině ve snaze vyhnout se trestnímu stíhání (proti uprchlému).³¹⁵ Nicméně je zcela nepřijatelné, aby byl zatajen nějaký důkaz, jež se stal kruciólním k prokázání viny. *Nota bene* je však nepřijatelné i neseznámení procesní strany s některým důkazem.³¹⁶ ESLP má ve vztahu k hodnocení porušení kontradiktornosti řízení rozkolísaný přístup, který balancuje mezi absolutismem a relativismem kontradiktornosti.³¹⁷ Některá rozhodnutí ESLP

³¹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 13. 07. 2000 ve věci Guigue a SGEN-CFDT v. Francie, č. 1092/04.

³¹⁵ OLEJ, J. a kol. *Kontradiktornost' v trestnom konaní*. Bratislava: C. H. Beck, 2014, s. 113.

³¹⁶ MULÁK, J. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe. In *Bulletin-advokacie* [online]. Zveřejněno dne 20.03.2019. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasada-kontradiktornosti-v-trestnim-rizeni-evropske-souvislosti-a-ceska-reflexe?browser=full>.

³¹⁷ Významný byl rozsudek ESLP ze dne 24. 02. 2011 ve věci BENet Praha, spol. bs.r.o. v. Česká republika, č. 33908/04, 29402/05 a 33571/06, ve kterém ESLP došel k závěru, že kontradiktornost řízení nebyla dodržena, čímž bylo porušeno právo na spravedlivý proces. Skutkové se jednalo o situaci, kdy celní úřady zahájily správní řízení vůči jmenované společnosti, ale souběžně bylo zahájeno i trestní řízení proti bývalému jednateli této společnosti pro trestný čin zkrácení daně. Z důvodů vyšetřování trestné činnosti došlo k zajištění finančních prostředků společnosti, neboť panovala důvodná obava, že se jedná o výnos z trestné činnosti. Uvedená společnost podala žádost na Vrchní státní zastupitelství pro zrušení finančního zajištění, a to za účelem úhrady platebních výměrů, které uložily celní úřady v rámci správních řízení. Vrchní státní zastupitelství však tuto žádost odmítlo, a proto byl podán opravný prostředek k Vrchnímu soudu v Praze, který jej však zamítl. Nadále byla podána ústavní stížnost pro nepřiměřenou délku zajištění finančních prostředků. Ústavní soud vyzval dotčené státní orgány k vyjádření. Po obdržení žádaných vyjádření byly tato ihned poskytnuta společnosti v rámci zachování kontradiktornosti. Ústavní soud si nadále vyžádal od státního zastupitelství sdělení, v jaké fázi se nachází trestní řízení proti bývalému společníkovi společnosti, načež mu bylo odpovězeno, že vyšetřování bude ukončeno do půl roku a věc bude předložena soudu (obžaloba). Toto sdělení (vyjádření) státního zastupitelství však již nebylo společnosti poskytnuto k vyjádření. Následně Ústavní soud odmítnul stížnost pro zjevnou neopodstatněnost. Společnost podala stížnost k ESLP, který nakonec shledal porušení práva na spravedlivý proces, konkrétně porušení zásady kontradiktornosti, když poslední sdělení státního zastupitelství nebylo poskytnuto druhé straně k vyjádření, přičemž obsahovalo důležitou informaci, která přímo souvisela s námitkou společnosti ohledně délky zajištění finančních prostředků. ESLP uzavřel, že kdyby společnost obsah

však *ad absurdum* narážejí na přidržování se přepjatého formalismu, když se zcela nepochopitelně odklání od relativistického pojetí kontradiktornosti, neboť kauzální porušení práv nemusí dosahovat kýžené intenzity.³¹⁸ Naopak v jiných rozhodnutím pak ESLP kontrárně zaujímá stanovisko, že kontradiktornost nemá absolutní charakter, proto v individuálních případech nemusí dojít k jejímu porušení (bezobsažná podání se mezi stranami řízení nemusejí sdělovat).³¹⁹ Míra kontradikce zůstává na uvážení soudu, jehož úlohou je posoudit a odůvodnit rozumnou hranici konfrontace stran (myšleno kontradikce) a v určitém bodě ukončit cirkulaci procesních úkonů.³²⁰ Opačný postup by mohl narušit účel a podstatu vedeného řízení, neboť by docházelo k omezování dalších integrálních součástí práva na spravedlivý proces (právo na přiměřenou délku řízení bez zbytečných průtahů).

Kontradiktornost ve vztahu k dokazování proveditelným svědeckou výpovědí se má podrobovat třístupňovému testu, který slouží k přezkoumání a ověření jeho (ne)použitelnosti, v případě nekontradiktorně provedeného výsledku svědka. První krok (závažnost) představuje zjištění existence závažného důvodu nepřítomnosti svědka. Nicméně i v případě negativní odpovědi, že takový závažný důvod nebyl nalezen, pak tato skutečnost není způsobitelná sama o sobě založit neospravedlnitelnost řízení.³²¹ Druhý krok (významnost) se odvíjí ve zhodnocení, jestli výpověď svědka představuje alespoň rozhodující důkaz. Pokud se dospěje k závěru, že nikoliv, tak je výpověď plně použitelná, ale pokud se konstatuje, že ano, pak se přistupuje ke třetímu kroku (kompenzace). V něm se potom zkoumá existence dostatečných vyvažujících faktorů, jež by působily jako kompenzace ztíženého postavení obhajoby.³²² Kompenzace je chápána z procesního hlediska, nikoliv jako materiální náhrada známá z civilního práva, proto by se měla odrazit například v uložení mírnějšího trestu. Z hlediska uvedeného vykazuje kontradiktornost relativní charakter, protože za existence konkurujících zájmů je přípustné zatajení určitých důkazů straně obhajoby. Nicméně se musí jednat o případ absolutní

tohoto sdělení znala, tak by se mohla, byť neúspěšně, pokusit přesvědčit Ústavní soud o opačném závěru k jejímu prospěchu. Taková alternativa jí však byla odepřena, a proto byla krácena na svých právech.

³¹⁸ Rozsudek ESLP ze dne 26. 04. 2011 ve věci Antunes a Pires v. Portugalsko, č. 18070/08, kde ESLP shledal porušení práva na spravedlivý proces tím, že protistrana byla krácena na možnosti vyjádřit se k prosté poznámce, kterou zaslal soudu I. stupně soud II. Stupně, přičemž tato glosa měla pouze informativní charakter.

³¹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 15. 02. 2007 ve věci Verdu Verdu v. Španělsko, č. 43432/02 nebo rozsudek ESLP ze dne 15. 06. 2004 ve věci Stepinska v. Francie, č. 1814/02.

³²⁰ Uznesenie ÚS SR ze dne 05. 09. 2019, sp. zn. III. ÚS 83/2019.

³²¹ Rozsudek ESLP ze dne 15. 12. 2015 ve věci Schatschaschwili v. Německo, č. 9154/10.

³²² MIČKAL, M. Základní zásady a rekodifikace trestního práva procesního. In JELÍNEK, J. (eds.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2016, s. 75-76.

nevyhnutelnosti, musí být poskytnuta odpovídající kompenzace (zhojení) a právě ona nevýlučnost předmětného důkazu.³²³

Na zásadu kontradiktornosti a rovnosti zbraní nelze nahlížet izolovaně, byť jsou více či méně nezávislé, neboť z obou bylo teleologicky dovozeno právo na přítomnost obviněného na jednání soudu. V opačném případě by totiž ani jedna z nich nenašla své faktické uplatnění. Stejně jako se většina regulativů idealizuje, tak i zde není možné požadavku přítomnosti obviněného rozumět absolutně. V případě, že se obviněný, resp. obžalovaný, dobrovolně a jednoznačně vzdá práva na přítomnost při projednávání věci před soudem, tak je přípustné vedení řízení i v jeho nepřítomnosti. Vychází se přitom z předpokladu, že se takovým postupem sám ze své vůle krátí na svých právech, přičemž platí nepsaná zásada *vigilantibus iura scripta sunt*. ESLP nadále petrifikoval, že není myslitelné bazírovat na bezvýjimečné přítomnosti obžalovaného na soudním jednání, neboť taková podmínka by mohla vést k paralýze trestního řízení a v krajním případě až k odmítnutí spravedlnosti. Tímto postojem ESLP zabránil praktikám procesních kverulantů, kteří se ze všech sil snaží především o bojkotování účelu trestního řízení, ve snaze co možná nejvíce oddálit vydání spravedlivého rozhodnutí.

Nadále považujeme za vhodné poukázat na aktuální problematiku možné interference principu rovnosti zbraní s právem na obhajobu, a to ve vztahu k činnosti Úřadu evropského veřejného žalobce (dále jen „ÚEVŽ“ nebo „Úřad“). Nařízení 2017/1939, kterým byl zřízen ÚEVŽ obsahuje vlastní deklaraci ohledně povinnosti respektovat procesní práva podezřelých a obviněných osob v trestním řízení, které vede Úřad.³²⁴ Nicméně povinnost pro ÚEVŽ dodržovat mj. právo na spravedlivý proces i právo na obhajobu vyplývá z vnitrostátního práva členského státu, ve kterém bude vedeno trestní řízení. Z doktrinárního úhlu pohledu je určitá diskrepance spatřována u principu rovnosti zbraní, když dochází k založení faktické nerovnosti obviněných, kteří se uměle rozdělují do dvou skupin podle subjektivního hlediska orgánu, který řízení vede (ÚEVŽ nebo vnitrostátní orgány veřejné žaloby). Vedle toho u

³²³ Podle rozsudku ESLP ze dne 12. 01. 2017 ve věci Bátěk v. Česká republika, č. 54146/09, bylo analyzováno přečtení protokolu o svědecké výpovědi z přípravného řízení. V předmětné věci ESLP konstatoval, že právo na spravedlivý proces nebylo porušeno, byť v řízení byla narušena zásada kontradiktornosti, neboť uvedený důkaz nepředstavoval klíčový a rezolutně rozhodující důkaz.

³²⁴ Čl. 41 odst. 1 nařízení Rady (EU) 2017/1939 ze dne 12. 10. 2017, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce: „Činnosti Úřadu jsou prováděny při plném dodržování práv podezřelých a obviněných osob zakotvených v Listině, včetně práva na spravedlivý proces a práva na obhajobu.“

tohoto druhu řízení spatřují omezenou možnost plného uplatnění práva na obhajobu, protože jí neodpovídá adekvátní kompenzace.³²⁵

2.2.14 Princip řádnosti a zákonnosti procesu dokazování

„*Evidence is the basis of justice: exclude evidence, you exclude justice.*“ Jeremy Bentham

Středobodem spravedlivého procesu je dílčí proces dokazování, který je detailně propracován na zákonné úrovni, přičemž konstitucionální úroveň stanovuje pouze nepřekročitelné meze. Vyslovení viny obviněného leží na bedrech soudu, ale břemeno prokázání viny leží na orgánech činných v trestním řízení, především orgánu veřejné žaloby.³²⁶ Nedokazují se minulé skutečnosti či skutky, ale pouze se o nich získávají doložitelné poznatky. Cílem dokazování není nalézt objektivní pravdu, ale dojít poznání, co se stalo v podobě nabytí maximální možné míry jistoty o skutkovém stavu věci. Maximálně si lze představit, že by se získal obraz objektivní pravdy. Snaha o přiblížení se poznání materiální pravdy, resp. vysoké míry jistoty, za sledování účelu potírání závažné a nebezpečné trestné činnosti nesmí vybočit z mezí spravedlnosti. Legitimnost oprávněných intencí nemůže být relativizována tak, že by státní orgány činné v trestním řízení mohly k dosažení sebe ušlechtilějšího cíle učinit cokoliv, když by přitom rezignovaly na základní atributy spravedlnosti a *rule of law*.³²⁷

Proces dokazování spočívá a vychází ze zásady vyhledávací, která má pak úzký vztah k zásadě oficiality. Vyhledávání všech relevantních skutečností, jakož především důkazů o nich, v (ne)prospěch obviněného/obžalovaného je úřední povinností OČTŘ. Vlastní procesu dokazování je zásada volného hodnocení důkazů jednotlivě i ve vzájemných souvislostech³²⁸, jež je založena na logickém úsudku, všestranné objektivitě, ale i právní znalosti. Zásada volného hodnocení důkazů tak je procesní maximou, neboť nestanovuje požadavek konkrétní

³²⁵ *In concreto* je vytýkaná změna (delegace) vedení řízení z jednoho evropského pověřeného žalobce na jiného, a to v rámci dvou participujících států, čímž má být kráceno právo na obhajobu v tom smyslu, že strana obhajoby nemusí být znalá úředního jazyka a konečně ani právního řádu tohoto jiného státu. Na druhou stranu v případě vnitřní struktury ÚEVŽ taková komplikace nenastává, když případ převezme evropský pověřený žalobce tohoto jiného státu, který potřebnými znalostmi disponuje. Viz. GRIVNA, T. Právo na obhajobu v řízení vedeném Úřadem evropského veřejného žalobce. In *AUCI*, 2019, č. 4, vol. LXV, s. 61-62.

³²⁶ Ust. § 2 odst. 5 trestního řádu: „...V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhnout a provádět důkazy. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. To nezabavuje soud povinnost, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.“

³²⁷ Nález ÚS ČR ze dne 03. 03. 2005, sp. zn. III. ÚS 501/04.

³²⁸ Ust. § 2 odst. 6 trestního řádu: „Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.“

kvantita a formy důkazů prokazujících minulé skutečnosti a dějů vážících se k trestnému činu, ale korigující direktiva procesu dokazování.³²⁹ Z ústavního hlediska vystupuje z nezávislosti soudní moci, a to implicitně ze spravedlivého procesu a rozhodnutí.³³⁰ Všechny zmíněné koreláty přitom musejí spět k materiální pravdě, jež představuje pomyslný vrchol procesu dokazování. V tomto smyslu zásada vyhledávací neukládá stranám trestního řízení formální důkazní břemeno. Uvedené je komplementárně podpořeno možností aktivní součinnosti obou stran trestního řízení.³³¹ Zásady dokazování se pak účelně váží na další zásady jako materiální pravdy, presumpci nevinu, ústnosti či bezprostřednosti.

Vyhodnocení relevance důkazu a jeho vypovídající hodnoty, přičemž když by soud učinil závěr, který z provedených důkazů nevyplývá, tak by se dopustil chybné reprodukce výpovědní hodnoty důkazu, čímž by rozhodnutí zatížil vadou nepřezkoumatelnosti a nezákonnosti. Důkazní informace musí vzejít z provedených důkazů a setrvat v zachované výpovědní hodnotě, nesmí dojít k její deformaci či deinterpretaci.³³² Řádně a zákonně provedený proces dokazování vykazuje přímou návaznost mezi skutkovým zjištěním, hodnocením provedených důkazů a z toho učiněného právního závěru.³³³ Důkazní evaluace je potom prisuzování hodnot (relevance, věrohodnosti, zákonnosti, pravdivosti, objektivity) informacím obsažených v důkazech a z nich vzešlých.³³⁴ Z hlediska nezávislosti soudní moci je zásada volného hodnocení důkazů jejím imanentně gnoseologickým projevem při zkoumání skutkového stavu trestní věci, která se odehrála v minulosti. Správné uchopení zásady volného hodnocení důkazů vede k vnitřnímu přesvědčení soudu vyplývajícího z objektivních skutkových zjištění a z nich vycházejících racionálně-logických závěrů. Takové vnitřní přesvědčení nastupuje až *ex post* zhodnocení důkazů, nikdy mu nemůže předcházet.³³⁵

³²⁹ MULÁK, J. Zásada volného hodnocení důkazů. In JELÍNEK, J., FENYK, J., FRYŠTÁK, M. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, s. 139.

³³⁰ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 218-219.

³³¹ Ust. § 89 odst. 2 trestního řádu: „... Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnosti, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.“

³³² KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018, s. 31.

³³³ JARINOVÁ, S. *Ústavní limity trestního řízení. Diplomová práce*. Brno: PrF MU, 2017, s. 68.

³³⁴ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 222.

³³⁵ Nález ÚS ČR ze dne 24. 02. 2004, sp. zn. I. ÚS 733/01.

Ve vztahu k dokazování svědeckou výpovědí je zapotřebí poukázat ještě na to, že zde se naplno projevuje zásada kontradiktornosti, jakož i rovnosti zbraní.³³⁶ Strana obhajoby (obviněný či obžalovaný) musí mít zachovanou možnost rozporovat svědeckou výpověď tím, že může klást svědkovi otázky. V případě, kdy je straně obhajoby jakkoli odeprána či znemožněna přímá konfrontace svědka s argumentací obviněného/obžalovaného, pak svědecká výpověď nesmí představovat výlučně rozhodující důkaz, na kterém je založeno rozhodnutí ve věci.³³⁷ V některých případech je absence výsledku svědka v hlavním líčení před soudem opodstatněná a za určitých podmínek i přijatelná.³³⁸ Svědecká výpověď by pak měla mít pouze komplementární charakter vůči jiným důkazům, aby nedošlo k ztížení (omezení) obhajoby.³³⁹ Za opačné situace může případná nepřítomnost svědka schopna sehrát klíčovou úlohu, neboť může destruovat autentičnost a věrohodnost důkazu.³⁴⁰ V rámci judikатурní praxe ESLP vytvořil výše vzpomenutý třístupňový test (angl. *three steps test*) použitelnosti nekontradiktorního výsledku svědka.³⁴¹ Jak přitom vyplývá z rozsáhlé judikatury ESLP, tak zásada kontradiktornosti může být porušena v jakékoliv fázi trestního řízení a různorodými způsoby. Trestní řízení může být porušeno až ze strany Ústavního soudu, který rozhoduje o ústavní stížnosti podané odsouzeným.³⁴²

Ve vztahu k problematice řádného a zákonného dokazování je nutné zadumat nad diskutabilní kritikou týkající se zásady vyhledávací, kterou realizují soudy. Vesměs je kritizován stav potencionálního ohrožení nezávislosti soudního rozhodování. Podle apologetické frakce si soudce nemůže zachovat nezávislost a z ní implikující nestrannost v situaci, kdy si sám opatřuje relevantní důkazy. Soudní iniciativa k vyhledávání důkazů má

³³⁶ Čl. 6 odst. 3 písm. d) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výsledku svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;“

³³⁷ Procesně je například možné, aby nebyla plně dodržena zásada kontradiktornosti, když je čten protokol o výpovědi svědka z přípravného řízení v hlavním líčení před soudem. Obecně se však přijímá předpoklad, že takový důkaz potom nemůže obstát sám o sobě, tedy nesmí být klíčovým a jediným usvědčujícím důkazem a v případě, že by se soud rozhodl takový důkaz přeci jenom užít jako rozhodný, pak musí být schopen řádně a spravedlivě posoudit hodnověrnost takového důkazu. Viz. rozsudek ESLP ze dne 22. 11. 2012 ve věci Tseber v. Česká republika, č. 46203/08.

³³⁸ Rozsudek ESLP ze dne 20. 10. 2022 ve věci Málek a Černín v. Česká republika, č. 32193/16 a 32637/16.

³³⁹ Rozsudek ESLP ze dne 31. 03. 2022 ve věci Podlipní v. Česká republika, č. 928/13.

³⁴⁰ PIROŠÍKOVÁ, M. *Komentár k vybraným článkom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobód*. Bratislava: EUROIURIS, 2015, s. 383-384.

³⁴¹ Prvně se musí hledat odpověď na otázku, jestli existuje závažný důvod zakládající nepřítomnost svědka před soudem. Za druhé se musí zodpovědět, jestli je svědecká výpověď rozhodujícím nebo snad i výlučným důkazem. Ve třetím kroku se posuzují kompenzační prostředky vyvažující procesní nedostatky způsobené straně obhajoby. Analogicky by se dalo pravit, že se jedná o jakousi přepracovanou formu testu proporcionality, který je znám z ústavního práva.

³⁴² Rozsudek ESLP ze dne 31. 10. 2013 ve věci Janyr v. Česká republika, č. 42937/08.

končit tam, kde začínají hranice práva na spravedlivý proces dotčených stran.³⁴³ Nicméně je potřebné neustále vycházet ze základní premisy, že soud je nezávislý a nestranný, přičemž vše co činí, tak vede ke spravedlivému rozhodnutí.³⁴⁴ *A priori* musí být spravedlivý a řádný proces dodržen i v tom ohledu, že soudce bude oddělovat výsledky předsoudní fáze trestního řízení (přípravného řízení) od výsledků získaných v řízení před soudem (hlavní líčení), čímž se eliminuje případné nadržování straně obžaloby, která připravuje spis pro soudní jednání.³⁴⁵ Stejně jako jiní se však přikláníme k názoru, že ingerence soudu do procesu dokazování je zcela oprávněná, odůvodněná a snad i nezbytná, aby došlo k maximalizaci naplnění zásady materiální pravdy s přihlédnutím k zásadě vyhledávací.³⁴⁶

De facto se takovému soudci vyčítá, že lze pochybovat o jeho sebereflexi, která se může projevit tak, že bude málo kritický k jím opatřeným důkazům. Tomuto kritickému závěru lze přisvědčit z hlediska pragmatismu vycházejícího z lidské přirozenosti. Nezávislé a nestranné soudní rozhodování má tkvět v myšlenkové abstrakci, která je však jen hypotetická, nestálá a relativní. Konečně, jak by soudce mohl ignorovat a odmyslet si určité skutečnosti, které vnímal svými smysly a které v něm mohly zanechat rozporuplné pocity, byť je na něj takový požadavek kladen?³⁴⁷ Na druhou stranu co si soudce vnitřně myslí, je otázka jiná. Podle psychologie osobnosti námi vztažené k funkci soudce platí, že se stále jedná o člověka, který si o subjektivně vnímaných skutečnostech utváří vlastní myšlenkový úsudek, který podvoluje vlastní osobnosti z hlediska významnosti vlastního hodnotového žebříčku.³⁴⁸ Uvedené se může negativně odrazit na soudním rozhodování, protože jednotlivému soudci nelze nahlédnout do jeho myšlenkových pochodů, proto ani nejvyšší soudní instance (ESLP a ÚS) nejsou schopny dozvědět se, jaké myšlenkové intence skutečně vedly soudce k přijetí rozhodnutí. Jediné, co mohou řádně přezkoumat, je soulad provedených důkazů s přijatými

³⁴³ GREGOR, M. Vybrané aspekty kontradiktornosti v trestnom konaní. In *COMENIUS*, 12. 04. 2017.

³⁴⁴ MIČKAL, M. Úloha soudce a aktivita stran při provádění výslechu svědka v řízení před soudem. In *Trestní právo*, 2018, č. 1, s. 75.

³⁴⁵ Uvedené však *ex lege* pramení ze základních zásad trestního řízení obsažených v trestním řádu, a to konkrétně v ust. § 2 odst. 12, jehož dikce zní: „*Při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném, vazebním a neveřejném zasedání smí soud přihlídnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny.*“

³⁴⁶ MULÁK, J. Spory o základní zásady trestního řízení. In TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 232.

³⁴⁷ DUĽA, L. Spravodlivosť, kontradiktornosť a sankčná primeranosť v konaní pred súdmi Slovenskej republiky. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 148.

³⁴⁸ Nejedná se přitom pouze o verbální projevy soudce, ale určitý nezanedbatelný význam má i neverbální komunikace jako mimika, gesta, tón hlasu aj. Je třeba se vyvarovat situacím, či je alespoň činit méně očitými, aby se nezdálo, že o vině již bylo předem jasno a hlavní líčení je tak jen zbytečnou formalitou litery zákona, která *de facto* státního zástupce a soudce snad i zbytečně zatěžuje. Srov. FRYŠTÁK, M., BRUCKNEROVÁ, E. Princíp presumpce „viny“ v médiích a při činnosti orgánů činných v trestním řízení. In JELÍNEK, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 92.

závěry soudu tak, jak jsou obsaženy v trestním spise *largo sensu*.³⁴⁹ Nelze než souhlasit s názorem, že zachování možnosti soudu vstoupit a aktivně působit v procesu dokazování je v trestním řízení žádoucí garancí zásady materiální pravdy, a to zároveň s ohledem na další klíčové zásady.³⁵⁰

Proces řádného dokazování musí vyústit v náležitě získané a použitelné důkazy, přičemž hovoříme o tzv. přípustnosti důkazů (angl. *admissibility of evidences*). Nezákonnost důkazu může spočívat i v dalších procesních úskalích. Nezákonnost důkazu může být založena i tím, že vyšetřující orgány užijí intenzivnějších vyšetřovacích technik, přičemž nedbají zvýšené citlivosti vůči řádnému výkonu spravedlnosti.³⁵¹ Za určitých okolností se dokonce dopustí takových procesních slátanin, kdy plně rezignují na povinnost prokázání viny nade vší pochybnost.³⁵² *In abstracto* není možné, aby ESLP vyloučil z přípustnosti nějaký důkaz jen proto, že byl získán nezákonným způsobem, ale musí zkoumat všechny relevantní okolnosti případu.³⁵³ Jinými slovy platí premisa, že pokud byl nějaký důkaz získán v rozporu s vnitrostátním právem dotčeného státu, tak tato skutečnost ještě automaticky neznamená porušení práva na spravedlivý proces.³⁵⁴ Konečně ani není v působnosti ESLP, aby hodnotil (ne)přípustnost jednotlivých důkazů, neboť to je výlučnou záležitostí vnitrostátních soudů, ale pouze zkoumal spravedlnost a řádnost řízení v celistvosti.³⁵⁵ V této souvislosti se jeví jako zajímavý problém přípustnost zpravodajských informací k účelu trestního řízení.³⁵⁶ Zpravodajské služby ČR mají informativní charakter, neboť nevystupují jako OČTŘ, přičemž pokud se podílejí na vyšetřování trestné činnosti, tak vystupují

³⁴⁹ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 269.

³⁵⁰ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 214.

³⁵¹ Uvedené vychází z rozsudku ESLP ze dne 09. 12. 2012 ve věci Kinský v. Česká republika, č. 42856/06, když byly tajně získány a posléze protizákonně užity důkazy, jež pocházely z civilního řízení. Orgány činné v trestním řízení tak byly schopné vyhodnotit pozici obviněného (obžalovaného) a plně předvídat jeho procesní postup a taktiku, a to vše s přesností, jež by za jiných (standardních) okolností nebyla dosažitelná. ESLP v dané věci shledal, že policejní vyšetřování bylo zahájeno z vykonstruovaných důvodů, které byly podloženy nezákonnými důkazy, proto došlo k porušení práva na spravedlivý proces.

³⁵² Rozsudek ESLP ze dne 12. 11. 2019 ve věci Adamčo v. Slovensko, č. 45084/14, kdy byl pachatel uznán vinným a odsouzen na základě prohlášení spolupachatele, které navíc učinil v rámci dohody o vině a trestu. Nicméně ÚS tímto nálezem petrifikoval svůj dříve vyslovený názor, že závěr o vině není možné dovozovat z odsouzení spolupachatelů (nález ÚS ČR ze dne 03. 11. 2016, sp. zn. I. ÚS 1860/16).

³⁵³ Rozsudek ESLP ze dne 01. 03. 2007 ve věci Heglas v. Česká republika, č. 5935/02.

³⁵⁴ Rozsudek ESLP ze dne 11. 07. 2017 ve věci Moreira Ferreira v. Portugalsko, č. 19867/12.

³⁵⁵ Rozsudek ESLP ze dne 27. 10. 2020 ve věci Ayetullah v. Turecko, č. 29084/07 a 1191/08.

³⁵⁶ ESLP však nerozlišuje procesní instituty dokazování podle subjektů či zásahu, jestli se jedná o policejní či zpravodajské instituty. Jak vyplývá z rozsudku ESLP ze dne 12. 01. 2016 ve věci Szabó a Vissy v. Maďarsko, č. 37138/14.

v postavení policejního orgánu.³⁵⁷ Veškeré zpravodajské informace s důkazní hodnotou, pak musejí být pro účely trestního řízení předány OČTŘ, což deklaroval i ÚS ČR.³⁵⁸

Interpretací *argumentum a contrario* jsme schopni dovodit, že za určitých okolností se jeví představitelné, aby byl v krajní situaci akceptován i důkaz, který byl získán nezákonně.³⁵⁹ Nicméně takový důkaz by opět neměl být klíčový a rozhodující v otázce (ne)viny, resp. by neměl mít převažující váhu.³⁶⁰ Uvedené úvahy oscilovaly např. okolo problematiky použitelnosti soukromých nahrávek jako trestně relevantních důkazů, přičemž je zapotřebí aplikovat test proporcionality, ve kterém se posoudí přípustnosti ve vztahu k významu chráněného zájmu.³⁶¹ Jinou otázkou je policejní provokace a z ní plynoucí důkazy, jež se považují za zcela nepřijatelné.³⁶² V konečném důsledku pak je možné dojít konstatování, že základní právo obviněného (obžalovaného) musí ustoupit veřejnému zájmu za dodržení spravedlivosti řízení a skutečně řádného odůvodnění.³⁶³ V této souvislosti ESLP vyzdvihl dvě skutečnosti, kdy se nesmí jednat o jediný usvědčující důkaz a už vůbec ne nejzásadnější a zároveň musí být dodržena práva obhajoby, aby ta mohla takové důkazy zpochybnit.³⁶⁴

V tomto kontextu může mít dopad na právo na spravedlivý proces i porušení jiných souvztažných článků EÚOLP. Vedle toho však existuje výjimka, a to čl. 3 věnovaný "Zákazu mučení"³⁶⁵, jehož porušení vždy automaticky představuje zároveň porušení práva na spravedlivý proces, tedy rovněž porušení čl. 6 EÚOLP.³⁶⁶ Opětovně můžeme identifikovat

³⁵⁷ POKORNÝ, L. Limity důkazního použití zpravodajských informací. In *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2021, č. 4, s. 742.

³⁵⁸ Z nálezu ÚS ČR ze dne 29. 02. 2008, sp. zn. I. ÚS 3038/07, plyne, že u závažné trestné činnosti je přípustné, aby byly využity jako důkazy i zpravodajské informace i bez dodržení všech požadovaných záruk. Takové informace však musejí být předány OČTŘ, čímž získávají charakter informací získaných dle trestního řádu.

³⁵⁹ ŠAMKO, P. Skutočne možno použiť ako dôkaz v trestnom konaní nezákonne získané súkromné nahrávky? In *Právne listy* [online]. Publikováno dne 16. 04. 2019. Dostupné z: < <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a736-skutočne-možno-použiť-ako-dôkaz-v-trestnom-konaní-%09nezákonne-získané-súkromné-nahrávky>>.

³⁶⁰ KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018, s. 26.

³⁶¹ Specifickou je otázka (ne)zákonosti a (ne)přípustnosti nahrávek obviněného (klienta) a jeho obhájce (advokáta), která se musí posuzovat s určitou výhradou. Taková nahrávka představuje absolutně nepřijatelný důkaz, neboť se jedná o hrubé porušení práva na obhajobu, ale pouze vůči osobě pachatele (obviněného/obžalovaného). Z toho logicky vzato vyplývá, že advokát může být hnán k odpovědnosti za svoje protiprávní jednání, které bylo takto odhaleno. Více viz. LICHOVNÍK, T. Aktuální rozhodování Ústavního soudu. In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 21. 07. 2017. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/aktualni-rozhodovani-ustavniho-soudu>>.

³⁶² KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1330-1331.

³⁶³ Rozsudek ESLP ze dne 03. 03. 2016 ve věci Prade v. Německo, č. 7215/10.

³⁶⁴ ZAORALOVÁ, P. Použitelnost soukromých zvukových a obrazových záznamů jako důkazu v trestním řízení. In *Bulletin-advokacie* [online]. Publikováno dne 27.12.2017. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pouzitelnost-soukromych-zvukovych-a-obrazovych-zaznamu-jako-dukazu-v-trestnim-rizeni>.

³⁶⁵ Čl. 3 EÚOLP: „Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

³⁶⁶ Rozsudek ESLP ze dne 11. 07. 2006 ve věci Jalloh v. Německo, č. 54810/00, kdy ESLP v této věci uvedl, že došlo k porušení práv odsouzeného, kdy byly nezákonně získány důkazy nedobrovolnou aplikací emetik (léky na

nekonzistentnost judikatury ESLP, kdy došlo k částečnému odklonu od setrvání na výše uvedené skutečnosti, čímž se doznalo převratného posunu, kdy nepřípustnost určitého důkazu může být *in causa* vyvážena zájmem na zákonném postihu pachatele závažného trestného činu.³⁶⁷ Ani v krajní situaci však není přijatelné bez dalšího vztáhnout nezákonnost na další důkazy odvozené z nezákonného důkazu. Uvedené koncepci se říká tzv. plody z otráveného stromu, která byla diskutovaná i ze strany ÚS ČR.³⁶⁸ Konečně ani samostatnost formálních nedostatků pak nemusí zakládat nezákonnost získaných důkazů.³⁶⁹

2.2.15 Právo na spravedlivé rozhodnutí

„Člověk může vědět, jak zvítězit, a přesto vítězství nedosáhne.“ SUN-C'

Spravedlivý proces uskutečněný efektivní realizací práva na spravedlivý proces má jednoznačně směřovat k vydání spravedlivého rozhodnutí ve věci, ať usvědčujícího či zprošťujícího. Rovnice přímé úměry nám potom říká, že spravedlivé rozhodnutí musí vzejít ze spravedlivého procesu a současně spravedlivý proces musí být zakončen spravedlivým rozhodnutím, které vychází z nezávislého rozhodování ve smyslu „*sine ira et studio*“. Nicméně problematikým zůstává, že takové požadavky se vždy idealizují, což z pragmatického hlediska v právu ani jinak nejde, neboť právo musí normovat to, co má být a jak to má být. Podle článků této rovnice se potom nezřídká stává, že spravedlivý proces vede k nespravedlivému rozhodnutí.³⁷⁰ ÚS ČR v této souvislosti konstatoval, že ústavně je

vyvolání zvracení) ze strany OČTŘ do těla obviněného k tomu, aby tento vyzvrátil obsah žaludku, kde se našly přechovávané sáčky s drogami.

³⁶⁷ Podle rozsudku ESLP ze dne 01. 06. 2010 ve věci Gäfgen v. Německo, č. 22978/05, soud v této konkrétní věci pečlivě posuzoval čestný motiv, vnitřní konflikt policejních orgánů a dobrovolné oznámení prokuratury, které se uchýlily k užití hrozby násilí za účelem toho, aby zavčas nalezly unesené dítě, kterému hrozila újma na životě a zdraví. V dané věci ESLP zkonstatoval, že čl. 3 EÚOLP byl porušen, ale čl. 6 nikoliv, neboť důkazy získané z vynuceného přiznání pohrůzkou násilí měly v dané věci pouze vedlejší a podpůrný charakter.

³⁶⁸ Nález ÚS ČR ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. I. ÚS 1677/13.

³⁶⁹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J. Doktrína plodů z otráveného stromu v kontextu nezákonných odposlechů. In JELÍNEK, J., FENYK, J., FRYŠTÁK, M. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, s. 225.

³⁷⁰ Exemplárně lze poukázat na případ, kde spravedlivý proces vedl k nespravedlivému rozhodnutí. Jedná se o rozsudek ESLP ze dne 21. 07. 2011 ve věci Breukhoven v. Česká republika, č. 44438/06. V rámci uvedeného případu byl vlastník nočního klubu obviněn a usvědčen ze spáchání trestného činu kuplířství a obchodování s lidmi. Pachatel však byl usvědčen a odsouzen na základě výslechu několika svědků jako neodkladný a neopakovatelný úkon, přičemž u jejich výslechů nebyl přítomen ani obviněný a ani jeho obhájce, neboť o jejich realizaci ani nevěděli. Skutkově se jednalo o situaci, kdy několik žen z Rumunska mělo být do ČR vylákáno za záminkou získání zaměstnání jako barmanky, ale po příjezdu do ČR jim byly nedobrovolně zadrženy cestovní doklady a posléze byli nuceny k výkonu prostituce pod pohrůzkami. V rámci prohlídky podniku, kde se vše mělo odehrávat (noční klub), byly nalezeny cestovní pasy vyslechnutých svědkyň v uzamčené v přihrádce. Ačkoliv při hlavním líčení nově vyslechnutí svědci neuvěřili rozhodující informace ohledně předmětné trestné činnosti, tak soud zamítl znovu předvolat dříve vyslechnuté svědky pro nadbytečnost. Soud posléze obžalovaného odsoudil, ten se bránil opravnými prostředky, kdy však jeden byl zamítnut a následný odmítnut. Odsouzený proto podal ústavní stížnost, ve které namítal, že nemohl svědky vyslechnout v žádné fázi proběhlého řízení, čímž bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces. ÚS však tuto stížnost odmítnul pro zjevnou neopodstatněnost.

zaručeno právo na spravedlivý proces, ale nikoliv právo na spravedlivý výsledek.³⁷¹ Soudní závěry však nebyly ničím převratným, protože právní teorie a filozofie se kontinuálně zabývá otázkou toho, že co je zákonné, tak ještě nemusí být nutně i právně spravedlivé. Ba naopak se stává, že rozhodnutí soudu je zjevně legálně nespravedlivé, ale i přesto zákonné.³⁷² Spravedlnost rozhodování a rozhodnutí vykazuje dvě roviny, a to formální (typ. představená zákonností vnější a vnitřní) a materiální (obsahová), která se dále člení na objektivní (to, co má být) a subjektivní (to, co je pocíťováno).

ÚS ČR však šel ve svém chápání ještě dále, když vyslovil závěr, že právo na spravedlivý proces není právem na objektivně správné hodnocení důkazů, ani právem na nalezení pravdy, ale ani právem na určitý výklad zákonů. Vedle toho si nejmenovaný soudce ÚS ČR kladl otázku, proč není výsledkem řádného procesu vždy spravedlivý rozsudek, přičemž našel několik důvodů, mezi které zařadil nespravedlivou konstrukci zákona, důkazní nouzi, procesní pochybení účastníků, komplikovanost kauzy, nedostatek zájmu a kvality justice, selhání soudce, ale i skutečnost, že se jedná o spor, který zkrátka nemá spravedlivé řešení.³⁷³ Spravedlivé rozhodování a rozhodnutí by však mělo mj. vyrovnávat veřejný zájem na postihu trestné činnosti a soukromý zájem na ochraně základních práv a svobod jednotlivců.³⁷⁴

Spravedlivé rozhodnutí musí zákonitě nést enunciat spravedlivého trestu. Konečně i stávající trestní řád za dílčí účel zákona považuje spravedlivé potrestání pachatelů trestných činů.³⁷⁵ Požadavek na spravedlivý trest je promítnut do ustanovení trestního zákoníku, které vymezuje přiměřenost trestních sankcí. Trest tak musí odpovídat povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, jakož i poměrům pachatele a zájmům osob trestným činem zasažených (poškozených). Vedle toho se zde promítá i zásada subsidiarity trestní represe, když je třeba upřednostnit uložení trestu méně postihujícího, pakliže je to postačující. V uvedeném se zrcadlí i zásada individualizace trestu, jakož i zásada humanismu. Otázka

Nejmenovaný se proto obrátil se stížností k ESLP, který došel závěru, že jeho právo na spravedlivý proces bylo porušeno, protože soud vystavil jeho odsouzení výhradně na nekontradiktorně provedených důkazech. Co je však nejdůležitější, tak ESLP zdůraznil jednu výtku, že české orgány vůbec neprojevíly dostatečnou snahu o vyvážení práv obhajoby.

³⁷¹ UHLÍŘ, D. Právo na spravedlivý proces, právo na spravedlivý rozsudek. In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 29.08.2019. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-spravedlivy-proces-pravo-na-spravedlivy-rozsudek>>.

³⁷² VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu*. Brno: MU, 1997, s. 108.

³⁷³ UHLÍŘ, D. Právo na spravedlivý proces, právo na spravedlivý rozsudek. In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 29.08.2019. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-spravedlivy-proces-pravo-na-spravedlivy-rozsudek>>.

³⁷⁴ MULÁK, J., VNENK, L. Projevy zásady kontradiktornosti v českém trestním a civilním procesu. In *Studia Iuridica Cassoviensia*, 2020, roč. 8, č. 2, s. 75.

³⁷⁵ Ust. § 1 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

ukládání trestů za spáchané trestně-právně závažné protiprávní jednání byla předmětem mnoha vědeckých teorií a přístupů. Osobně se přikláníme k té, která operuje s úvahou přiměřené zásluhovosti vůči závažnosti spáchaného trestného činu, při plném respektu všech zákonných záruk a podmínek.³⁷⁶ Ve smyslu spravedlivého trestání je třeba vždy najít přiměřený kompromis mezi represí a prevencí, a to k individualitě dané trestní kauzy. Náležitě odůvodnění rozhodnutí pak naplňuje výchovnou funkci trestního práva.³⁷⁷ Jak by ale měl soud postupovat v případě tzv. tvrdosti zákona, kdy soudce je vázán zákonem a musí jej respektovat, což může být deformací spravedlnosti.³⁷⁸

2.2.16 Právo/princip řádného odůvodnění rozhodnutí

Právo na odůvodnění soudního rozhodnutí (angl. *reasoning of judicial decisions*) vzešlo z judikatury ESLP a vnitrostátních ústavních soudů, neboť není explicitně stanoveno v žádné právní normě. Ve své podstatě deklaruje právo každého, aby byl informován a srozuměn s tím, jaké důvody a úvahy vedly orgány veřejné moci k přijetí rozhodnutí.³⁷⁹ Požadavek řádného a náležitého odůvodnění soudního rozhodnutí není nadbytečným formalismem, protože kloubí zájem na racionalitě a logičnosti aktu rozhodnutí, čímž zprostředkovává transparentnost a kontrolovatelnost činnosti soudů.³⁸⁰ Odůvodnění prezentuje úsudek soudu, který vedl k přijetí rozhodnutí, a to na základě provedených důkazů. ÚS ČR mu přiznává povahu základního atributu spravedlivého procesu, když se úzce pojí k transparentnosti a kontrolovatelnosti rozhodování soudů, snižuje projev libovůle a zvyšuje legitimitu soudního rozhodování, tedy důvěru lidí v právo a soudní moc. Toto právo tak snižuje prvky arbitrárnosti rozhodovací činnosti soudů.³⁸¹ ÚS ČR k tomu dodává, že absence

³⁷⁶ KALVODOVÁ, V. Princip spravedlnosti při ukládání trestních sankcí, aneb jaký trest je spravedlivý. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princip spravedlnosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 191-192.

³⁷⁷ ŘÍHA, J. Odůvodňování soudních rozhodnutí jako součást práva na spravedlivý proces. In JELÍNEK, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 203.

³⁷⁸ DUEA, L. Spravedlivost, kontradiktornost a sankčná primeranosť v konaní pred súdmi Slovenskej republiky. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princip spravedlnosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 153.

³⁷⁹ WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 743.

³⁸⁰ KOVÁŘ, L. *Právo na spravedlivý proces. Rigorózná práca*. Košice: PrF UPJŠ, 2019, s. 60.

³⁸¹ Soud by se měl také vyvarovat nebezpečí tzv. překvapivých rozhodnutí, které může nastat například v situaci, kdy soud I. instance a posléze soud II. instance dospěje ke stejným skutkovým zjištěním, ale jiné právní kvalifikaci. Na základě shodných důkazů, tedy stejně zjištěného skutkového stavu věci, není možné vyvozovat odlišné závěry, pokud však předchází soud zásadním způsobem nepochybil při kvalifikaci. Samozřejmě ve většině případů platí, že vyšší soud (typ. odvolací) není vázán zjištěním soudu I. stupně. Problematickým důsledkem je, že nastává narušení právní jistoty a legitimního očekávání, potažmo předvídatelnosti soudního rozhodování. Překvapivá rozhodnutí však mohou vzniknout i pokud soud nenásleduje ustálenou judikaturu nejvyšších soudních institucí, a proto rozhodne v podobných věcech odlišně. Více viz. KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018, s. 22-24.

řádného odůvodnění rozhodnutí způsobuje jeho nepřezkoumatelnost, což dá vzniknout nezákonnosti a potažmo protiústavnosti.³⁸²

Právo na soudní ochranu v sobě mj. odráží i požadavek zajištění určité míry kvality soudních rozhodnutí. Soud má tak povinnost se jasně a srozumitelně vypořádat se všemi skutkovými i právními skutečnostmi, které jsou pro konkrétní rozhodnutí ve věci relevantně určující. Kontextuálně je možné toto právo odvozovat od principu právního státu, který požaduje od státu řádné a ospravedlnitelné vylíčení důvodů, jež vedly k přijetí rozhodnutí z mocenské pozice státní autority. Tato legitimační a informační funkce se projevuje v každém soudním řízení, protože deklaruje skutečnost, že případ byl vyslechnut a náležitě uvážen v mezích zákona.³⁸³ Právu na řádné odůvodnění rozhodnutí je možné rozumět ve třech koncepčních rovinách. Jednak jako korelaci práva účastníka řízení na vznášení návrhů, na které musí dostat přiměřené odpovědi. Posléze jako záruku výkonu spravedlnosti, jež nesmí být arbitrární neboli libovolná, přičemž zůstává pod dohledem a kontrolou veřejnosti.³⁸⁴ No a poslední rovinu tvoří ujištění účastníka řízení k účinnému uplatňování opravných prostředků.³⁸⁵ Souhlasíme s tezí, že dostatečné a přesvědčivé odůvodnění rozhodnutí je základní podmínkou legitimacy projevů státní moci v demokratickém právním státě, čímž oplývá ústavní konformitou.³⁸⁶

V praktické rovině je dostatečnost a přesvědčivost odůvodnění rozhodnutí nutné chápat tak, že musí vykazovat určitou míru kvality zpracování, ale nikoliv pouze po stránce formální, zejména však materiálně obsahové, tedy věcně správné. Kvalitativní stránku rozhodnutí však může narušit přehnaný formalismus, když by takové rozhodnutí bylo vydáno striktně v doslovném znění zákon, což by v konečném důsledku mohlo založit nespravedlivé rozhodnutí.³⁸⁷ Kvalitně zpracované a odůvodněné rozhodnutí disponuje potenciálem vlastní přesvědčivosti, kdy může změnit vnímání svého adresáta natolik, že se ztotožní s jeho

³⁸² Nález ÚS ČR ze dne 02. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 3161/13.

³⁸³ ZAVACKÁ, P. *Právo na spravedlivý proces podl'a Dohovoru. Rigorózna práca*. Bratislava: PEVŠ, 2021, s. 60-61.

³⁸⁴ Svévolné či jinak libovolné rozhodnutí je takové, které je přijato bez právního základu, ale rovněž takové, které postrádá akceptovatelnost, racionálnost a logiku právního základu, což může být způsobené nesprávným hodnocením důkazů. Nejznepokojivější projev libovůle soudního rozhodování je takový, který je spojen s účelovostí. V takovém případě soud záměrně mění skutečný význam rozhodných skutečností nebo jim vůbec nepřihlíží. Podobným otázkám se věnoval ve své nalézací praxi i ÚS ČR, a to např. v nálezu ze dne 30. 06. 2004, sp. zn. ÚS IV. 570/03.

³⁸⁵ KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 758.

³⁸⁶ ONDROVÁ, J. *Právo na spravedlivý proces v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva*. Banská Bystrica: Belianum, s. 104.

³⁸⁷ PROŠEK, J. Extenze práva na spravedlivý proces v judikatuře ústavního soudu. KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018, s. 16.

obsahem a plně přijme následky z něj plynoucí, čímž vykáže akceptační funkci.³⁸⁸ V opačném případě platí, že kvalitní odůvodnění rozhodnutí (dostatečné, racionální a přesvědčivé) ospravedlňuje veřejnou moc k tomu, aby v případě jeho odmítnutí byla oprávněna, a to i morálně, k jeho vynucení proti vůli adresáta. V případě, že by se soud nedokázal s tímto požadavkem vypořádat, tak by byla založena neobhajitelnost vlastní činnosti, čímž by dotčené rozhodnutí vykazovalo znaky absence právní legitimacy a v krajním případě až svévole (tzv. arbitrární rozhodnutí).³⁸⁹

Nad rámec zmíněného ESLP dovedl, že právo na řádné odůvodnění rozhodnutí je relativní povahy, resp. není absolutní povahy. Právo na spravedlivý proces podle díkce Evropské úmluvy nevyžaduje odpověď na každý položený argument účastníků řízení, ale především na ty relevantní, které mají nebo mohou mít vliv na výsledek soudního rozhodnutí.³⁹⁰ Rozhodnutí ve prospěch obviněného mohou odůvodnit jen rozumné pochybnosti o spáchané vině, které se opírají o jiné konkrétní okolnosti a jež připouštějí jiné vysvětlení meritu. Navíc je stanoven nepsaný požadavek toho, aby byly skutkové okolnosti dostatečně specifikované, přičemž nepostačuje prosté odkazování na dotčená ustanovení právních předpisů bez náležitého vysvětlení rozumových pochodů a logických úvah.³⁹¹ Představená východiska ovšem neznamenají, že by se trvalo na tom, aby bylo náležité odůvodnění rozsáhlé, ale nepřekročitelným zůstává požadavek, aby v něm došlo k vypořádání všech rozhodných skutečností. Nedostatek či vada řádného a vyčerpávajícího odůvodnění soudního rozhodnutí představuje porušení práva na spravedlivý proces. Rozhodnutí, které by nebylo řádně odůvodněno, nebo by snad bylo jen zdánlivě odůvodněno, některé zdroje literárně nazývají jako tzv. „klamný závoj nespravedlnosti“.³⁹²

2.2.17 Právo na opravné prostředky

„A hasty judgment is a first step to recantation.“ Publilius Syrus

³⁸⁸ Rozsudek ESLP ze dne 10. 05. 2012 ve věci Magnin v. Francie, č. 26219/08.

³⁸⁹ WILFLING, P. *Kvalitativne požiadavky na odôvodnenie súdneho rozhodnutia. Vybrané otázky*. Pezinok: VIA IURIS, 2013, s. 4.

³⁹⁰ Avšak v případě, kdy strana obhajoby argumentuje názory právní vědy a judikatury, tak leží na bedrech soudu povinnost, aby se s nimi interpretační argumentací vypořádal, čímž legitimizuje svůj výklad práva a předloží jej jako jediný a správný (nález ÚS ČR ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16). Na druhou stranu se uplatňuje požadavek toho, že se soud za názory a výklad jurisprudence nemůže skrývat. Rozhodne-li se soud opřít svůj názor o poznatky právní vědy, tak je povinován je užít jako pouhou deklaraci svého přijatého názoru a přesvědčení ohledně vlastní interpretace práva v dané věci, protože ani názor právní vědy nemusí být ten jediný správný (nález ÚS ČR ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. II. ÚS 1852/19).

³⁹¹ Rozsudek ESLP ze dne 09. 09. 1994 ve věci Ruiz Torija v. Španělsko, č. 18390/91.

³⁹² KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018, s. 31-32.

V nejobecnější rovině tvoří opravné prostředky kontrolní mechanismus rozhodovací činnosti z hlediska skutkových zjištění a právních výsledků. Následná kontrola a přezkum meritorních rozhodnutí v rámci několika instancí struktury slouží k prověření zákonnosti, správnosti a spravedlnosti vydaných individuálních právních aktů, řádnosti procesu, stejně jako ochrany základních práv a svobod. V podmínkách právního řádu ČR není právo na opravné prostředky v trestním řízení ústavně zakotveno, ale je dostatečně regulováno z úrovně běžných zákonů. Právo na odvolání v trestních věcech je však explicitně pamatováno v EÚOLP.³⁹³ V kontextu zákonné úpravy opravných prostředků, jejich dostupnosti a využitelnosti je nutno poukázat na spojitost se zásadou kontradiktornosti, stejně jako rovnosti zbraní. Vedle toho má vztah i k právu na přípravu obhajoby, neboť v případě dalšího projednávání věci po opravném prostředku, musejí být respektovány nové lhůty v plném rozsahu.³⁹⁴ Právo na opravné prostředky musí svědčit oběma procesním stranám, aby byl naplněn požadavek spravedlivého procesu. Na této situaci nic nemění ani skutečnost, že orgán veřejné žaloby má širší možnost podávat opravné prostředky, než je tomu u druhé strany.

Přístup jednotlivce k ochraně poskytované ESLP má podmínku vyčerpání všech opravných prostředků a možností na národní úrovni. *In concreto* tak obviněný musí podat odvolání k druhé instanci, následně musí podat dovolání k třetí instanci (případně stížnost pro porušení zákona prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti ČR) a nakonec se musí obrátit na Ústavní soud ČR s ústavní stížností pro porušení jeho základních práv nebo svobod. Teprve až po vyčerpání těchto prostředků ochrany je legitimován k předložení věci ESLP. Je nasnadě upozornit na výhrady ÚS ČR, v jejichž rámci opakovaně proklamuje svoji pozici ochránce ústavnosti, čímž není legitimován k ochraně běžné zákonnosti, kterou může učinit pouze ve zcela výjimečných případech, které přesahují do konstitucionální roviny (porušení základních práv a svobod).³⁹⁵ Vedle toho ÚS vyslovil kritický názor, že není přípustné, aby soudní orgán odkazoval na opravný prostředek, jež není v dispoziční sféře obžalovaného (v ČR se typ. jedná o stížnost pro porušení zákona).³⁹⁶ Naopak v případě práva na opravný prostředek je

³⁹³ Čl. 2 odst. 1 Dodatkového protokolu č. 7 k EÚOLP: „Každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon.“ (2) „Z tohoto práva jsou přípustné výjimky v případě méně závažných trestných činů, které jako takové kvalifikuje zákon, nebo jestliže byla příslušná osoba souzena v prvním stupni nejvyšším soudem nebo byla uznána vinnou a odsouzena na základě odvolání proti osvobozujícímu rozsudku.“

³⁹⁴ VÁVRA, L. Kolik času máme na přípravu? In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 10. 01. 2017. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kolik-casu-mame-na-pripravu>>.

³⁹⁵ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 429.

³⁹⁶ *De facto* tak soud nesmí při odmítnutí dovolání odkázat odsouzeného na opravný prostředek v podobě stížnosti pro porušení zákona, neboť ten je oprávněn podat výlučně ministr spravedlnosti, přičemž odsouzený nemůže mít jistotu toho, že ministr tak učiní. O to hůře, že celá věc bude napřed přezkoumána výkonnou mocí.

kladen kontrární požadavek toho, aby opravný prostředek byl skutečně efektivní a dosažitelný.³⁹⁷ ÚS rovněž připomenul, že ani odvolací soud nemá měnit rozhodnutí v neprospěch obviněného, protože nemá ze své pozice suplovat úlohu orgánu veřejné žaloby.³⁹⁸

Právo na spravedlivý proces však může být porušeno v situaci, kdy je zákon vykládán příliš restriktivně, čímž dle právní argumentace nemusí dojít k naplnění formálních důvodů přípustnosti opravného prostředku.³⁹⁹ Taková situace panovala v ČR u mimořádného opravného prostředku v podobě dovolání, když NS ČR bazíroval na restriktivně formalistickém přístupu jeho přípustnosti. Takový výklad totiž znemožňoval nápravu porušení práva na spravedlivý proces, což znamenalo vybočení z ústavního rámce.⁴⁰⁰ Jediné východisko tvořila kritika restriktivního výkladu dovolacích důvodů NS ČR ze strany ÚS ČR, který opakovaně proklamoval, že povinnost soudů poskytovat ochranu základním právům a svobodám zavazuje i NS ČR v rámci dovolacího řízení, proto by měly být dovolací důvody vykládány ve smyslu ústavní konformity. ÚS ČR se k výčtu dovolacích důvodů vyjádřil v tom smyslu, že představují pouze určitý prostor selekce a prevence před zahlcením soudu tak, aby se z dovolání nestal další řádný opravný prostředek. Načež ÚS ČR judikoval, že žádný soud nemůže formou právního výkladu omezit svoji přezkumnou činnost v té rovině, že by byla vyloučena revize porušení základních zásad spravedlivého procesu.⁴⁰¹ Kritika ÚS ČR přinesla kýžené ovoce, když na jejím základě NS ČR přehodnotil svůj postoj a přijal za své důvody dovolání vykládat méně formalisticky a více permissivně.⁴⁰²

Vedle toho dochází k narušení principu právní jistoty a legitimního očekávání. Více viz. náleží ÚS ČR ze dne 18. 08. 2004, sp. zn. I. ÚS 55/04.

³⁹⁷ Rozsudek ESLP ze dne 30. 10. 2014 ve věci Shvydka v. Ukrajina, č. 17888/12, ve kterém ESLP posoudil (ne)účinnost odvolání jako porušení EÚOLP. Skutkově se jednalo o situaci, kdy byla ukrajinská občanka odsouzená na deset dní k trestu zadržení za delikt výtržnictví, přičemž ihned v den jejího odsouzení podala opravný prostředek (odvolání), ale do doby rozhodnutí odvolacího soudu už mezitím vykonala trest v celém rozsahu. Takový opravný prostředek proto nebyl účinný, což porušovalo EÚOLP. Naopak v jiném rozsudku ESLP ze dne 09. 06. 2015 ve věci DRAFT-OVA a.s. v. Slovensko, č. 72493/10, se ESLP zaobíral otázkou tzv. skrytého odvolání, a to ve věci, kde měl stát zájem na výsledku řízení ve svůj prospěch a kdy bylo podáno dovolání, které však obsahově odpovídalo rozsahu podání odvolání, což bylo nepřipustné.

³⁹⁸ Nález ÚS ČR ze dne 05. 09. 2007, sp. zn. I. ÚS 1947/07.

³⁹⁹ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 110-111.

⁴⁰⁰ V nálezu ÚS ČR ze dne 07. 11. 2006, sp. zn. IV. ÚS 369/06, Ústavní soud ČR dospěl k závěru, že přílišný právní formalismus (tzv. přepjatý formalismus) jež se striktně až slepě přidržuje psané litery zákona, při současném nerespektování právních zásad, vede k libovůli, která je nezákonná a neústavní.

⁴⁰¹ Nález ÚS ČR ze dne 08. 06. 2006, sp. zn. II. ÚS 304/04.

⁴⁰² FÜHREROVÁ, J. K výkladu dovolacích důvodů při porušení práva na spravedlivý proces. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 17.01.2019. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/01/17/k-vykladu-dovolacich-duvodu-v-trestnim-rizeni-pri-poruseni-prava-na-spravedlivy-proces/>.

2.2.18 Právo na náhradu škody a vzniklé újmy z nezákonného rozhodnutí nebo nesprávného úředního postupu

„*Brake some rules, not the law.*“ Arnold Schwarzenegger

V generální rovině platí, že nespravedlivá aplikace zákona a výklad práva znamená zpochybnění úrovně právní ochrany, mj. práva na spravedlivý proces, čímž stát porušuje svoje základní povinnosti garanta ochrany práva.⁴⁰³ Porušení těchto práv se prezentuje v podobě nezákonného rozhodnutí nebo procesu. *De facto* byla na svých právech či svobodách zkrácena osoba, u které k tomu nebyl zákonný důvod. Z hlediska toho, že takové osobě mohla vzniknout hmotná škoda⁴⁰⁴ či nemateriální újma, tak jí náleží přiměřená kompenzace. Ve své podstatě se jedná o hmotný nárok vycházející z nespravedlivého procesu.⁴⁰⁵ Soudní rozhodování může být identifikované ve čtyřech rovinách, a to v první jako zákonné a spravedlivé (ideální stav); ve druhé jako zákonné, ale nespravedlivé; ve třetí rovině jako nezákonné, ale spravedlivé; a v poslední rovině jako nezákonné a nespravedlivé.⁴⁰⁶ Podle tohoto rozlišování pak založí odpovědnost státu pouze třetí a čtvrtá rovina. Odpovědnost státu za nezákonné rozhodnutí či nezákonný postup je objektivního charakteru, pokud však dojde k naplnění zákonných podmínek jejího vzniku.⁴⁰⁷

Podle extenzivního výkladu ESLP se mezi právo na spravedlivý proces rovněž řadí i právo na náhradu škody a vzniklé újmy založené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným procesním postupem OČTŘ a soudu.⁴⁰⁸ Nesprávný procesní postup představuje i nepřiměřená délka řízení, ve kterém se prokázaly neodůvodněné průtahy, proto napřímo souvisí se zásadou přiměřené rychlosti.⁴⁰⁹ Evropská úmluva hovoří prostřednictvím svého Dodatkového protokolu č. 7 o odškodnění za nezákonné odsouzení.⁴¹⁰ Nutno poznamenat, že ESLP je v této

⁴⁰³ Nález ÚS ČR ze dne 26. 09. 2013, sp. zn. I. ÚS 215/12 a usnesení ÚS ČR ze dne 02. 03. 2021, sp. zn. III. ÚS 215/21, z nichž plyne, že má-li jednotlivec na jedné straně snášet zásahy státu (OČTŘ), tak na druhé straně musí mít jistotu toho, že bude odškodněn, pokud se prokáže, že se ničeho nedopustil.

⁴⁰⁴ Ve smyslu hmotné (materiální) škody hovoříme typ. o *damnum emergens* (skutečně způsobená škoda), jakož i o *lucrum cessans* (ušlém zisku). Naopak pro nehmotnou (imateriální) újmu se bude jednat typ. o *compensatio lucri cum damno*.

⁴⁰⁵ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 510-512.

⁴⁰⁶ VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu*. Brno: MU, 1997, s. 133-134.

⁴⁰⁷ Nález ÚS ČR ze dne 17. 06. 2008, sp. zn. II. ÚS 590/08.

⁴⁰⁸ Rozsudek ESLP ze dne 08. 02. 2018 ve věci Žirovnický v. Česká republika, č. 10092/13, ESLP shledal, že nesprávný postup může mj. spočívat v nepřiměřené délce řízení, což může být efektivně napraveno vhodnou kompenzací. V dané věci bylo zopakováno, že obecně se za nepřiměřenou délku považuje doba pěti let a deseti měsíců, přičemž v konkrétní věci se jednalo o více řízení o náhradě škody, přičemž téměř každé trvalo okolo osmi let.

⁴⁰⁹ Rozsudek ESLP ze dne 29. 11. 2018 ve věci Šitta v. Slovensko, č. 16570/2018.

⁴¹⁰ Čl. 3 Dodatkového protokolu č. 7 k EÚOLP: „*Je-li konečný rozsudek v trestní věci později zrušen nebo je-li udělena milost, protože nová nebo nově odhalená skutečnost dokazuje, že došlo k justičnímu omylu, je osoba, na níž byl vykonán trest podle tohoto rozsudku, odškodněna podle zákona nebo praxe platných v příslušném státu,*

otázce řekněme rezervovaný. Nehledě na citlivost této problematiky, pak ESLP o to více lpí na běžné podmínce („*condicio sine qua non*“), že musí dojít k vyčerpání všech vnitrostátních prostředků ochrany a nápravy. V podmínkách ČR to znamená, že musí být záporně vyřízena žádost u Ministerstva spravedlnosti ČR, dále pak neúspěšně uplatňovaná obrana před soudy, a to včetně ústavního. Z hlediska souladnosti právní úpravy odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem s EÚOLP bylo konstatováno, že sice český model lze spatřovat jako bizarní, když primárně požaduje nárokovat vzniklou újmu či škodu u orgánu moci výkonné (Ministerstvo spravedlnosti ČR), ale je dostatečně efektivní k dosažení vhodné a adekvátní kompenzace, když nevylučuje soudní ochranu, byť ji ponechává jako nejzazší možnost.⁴¹¹

V drtivé většině případů je kompenzací za nezákonné rozhodnutí či nesprávný postup přiznání určité výše finanční náhrady, která se odvíjí *ad causa*. Teorie stejně jako praxe se shoduje v tom, že určitá míra kompenzace náleží už ve chvíli, kdy je zahájeno trestní stíhání, které se po nějaké době zastavuje. Zahájení trestního stíhání může mít značný až fatální dopad na život dotčeného jednotlivce, stejně tak i jeho blízkých osob. Nemluvě o psychické zátěži, stavu nejistoty a stresu. ÚS ČR v tomto směru judikoval, že soudy musejí přihlédnout ke všem nepříznivým následkům, ať jsou jakéhokoliv charakteru.⁴¹² Zřídka se lze setkat s názorem, že u této formy náhrady škody se projevuje představitelná diskriminace, když např. není možné objektivně komparovat nemajetkovou újmu recidivisty a pachatele, který se trestné činnosti dopustil prvotně.⁴¹³ Máme však za to, že takové úvahy, byť se mohou jevit sebe více přirozené a logické, nelze považovat za přípustné ve smyslu zásady rovnosti.

2.3 Další základní zásady trestního řízení vycházející z ústavní roviny

Zásada přiměřenosti někdy označovaná jako zásada zdrženlivosti (angl. *principle of proportionality*) stanovuje OČTŘ obecnou povinnost šetrného přístupu k lidským právům a svobodám. V generální rovině je vzpomenua v ústavním pořádku ČR⁴¹⁴, ale rovněž

pokud se neprokáže, že k včasnému odhalení neznámé skutečnosti nedošlo úplně nebo částečně vinou této osoby.“

⁴¹¹ Rozsudek ESLP ze dne 16. 10. 2007 ve věci Vokurka v. Česká republika, č. 40552/02.

⁴¹² Nález ÚS ČR ze dne 29. 04. 2013, sp. zn. I. ÚS 2551/13.

⁴¹³ KUČERA, V. Odpovědnost státu za škodu způsobenou zahájením trestního stíhání. In *epravo.cz* [online]. Zveřejněno dne 13. 11. 2014. Dostupné z: < <https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-statu-za-skodu-zpusobenou-zahajenim-trestniho-stihani-96058.html>>.

⁴¹⁴ Čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod: „*Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.*“

vymezena na zákonné úrovni.⁴¹⁵ Velmi úzký vztah má tato zásada k presumpci nevinny, neboť do práv či svobod nevinného člověka by nemělo být zasahováno vůbec, a pokud se tak i přesto stane, je tím založena odpovědnost státu za neoprávněný zásah do takových práv. Vedle to má rovněž úzký vztah k řádnosti odůvodnění, neboť OČTŘ musejí řádně odůvodňovat zásahy do jinak chráněných lidských práv a svobod v rovnici, že čím intenzivnější je zásah, tím řádněji musí být odůvodněn. Prakticky se uvedená zásada projevuje u většiny procesních úkonů, přičemž opět u některých intenzivněji než u jiných. Tato zásada by měla být funkčně doplněna zásadou subsidiarity, která požaduje, aby bylo užito mírnějších prostředků před závažnějšími.

Zásada oficiality stanovuje direktiv, že orgány činné v trestním řízení postupují z úřední povinnosti (*ex officio*)⁴¹⁶, tedy nezačínají konat až na základě podnětu strany trestního řízení. V přeneseném významu znamená výkon oficiální činnosti skutečnost, že procesní úkony jsou činěny, když jsou splněny zákonné důvody. V tomto duchu je zásada oficiality projevem monopolního postavení státu, resp. veřejné moci k tomu, aby vedla trestní stíhání proti vůli těch, kterých se týká. Soukromá iniciativa je však i v rámci trestního práva přípustná, např. podáním trestního oznámení, kdy se však následně přemění na iniciativu veřejnou, resp. aktivizaci státních orgánů. Následně jsou OČTŘ povinny učinit vše pro naplnění účelu trestního řízení v předložené věci, a to na základě zákonného podkladu.⁴¹⁷ Zásada oficiality je poté aplikačně rozvedena jednotlivými procesními úkony, zejména ve smyslu dodržení zásady legality a zásady vyhledávací.

Zásada legality (angl. *principle of mandatory prosecution*) vymezuje povinnost orgánu veřejné žaloby (státního zástupce/prokurátora)⁴¹⁸, aby stíhal všechny trestné činy, o nichž se dozví.⁴¹⁹ Jedná se o stanovení obligatorní povinnosti státních orgánů ke stíhání trestné činnosti, která je vystavěna na teorii retribuce. Nehledě na skutečnost toho, jak bude věc v konečném důsledku rozhodnuta. Na rozdíl od zásady oportunity tak neumožňuje elekci,

⁴¹⁵ Ust. § 2 odst. 4 trestního řádu: „...Trestní věci projednávají s plným šetřením práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení. ...“

⁴¹⁶ Ust. § 2 odst. 4 trestního řádu: „Jestliže tento zákon nestanoví něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti...“

⁴¹⁷ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 137.

⁴¹⁸ Orgánem veřejné žaloby však v našem právním prostředí už není pouze státní zastupitelství, ale rovněž je nutno za něj považovat i Úřad evropského veřejného žalobce, resp. jeho organizační složku v podobě evropských pověřených žalobců, kterých se napřímo týká zásada legality. Více viz. KOŘÍNEK, Š. *Evropský veřejný žalobce*. *AUCI*, 2019, roč. I.XV, č. 4, s. 16-20.

⁴¹⁹ Ust. § 2 odst. 3 trestního řádu: „Státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak.“

kteřé trestné činy (ne)budou stíhány. Ve vztahu k zásadě oficiality se jedná o zásadu derivativní alias specifickou, když legalita adoruje k oficialitě. Tato zásada nemá explicitní konstitucionální vymezení, ale pouze zákonný základ, což jí však neubírá na významnosti.⁴²⁰ Zásadě legality tak předchází zásada oficiality, ale zároveň z ní vyvěrá zásada obžalovací. Nejen proto tato zásada skýtá dvě roviny, a to složku iniciační (stíhání) a složku akuzační (obžalování).⁴²¹ Trestněprávní doktrína nalézá dva její integrální aspekty, a to pozitivní a negativní. Jeden stanovuje, že povinnost stíhání všech trestných činů se váže na opodstatněnost podezření o vině určité osoby, kdežto negativní aspekt vylučuje existenci zákonné překážky trestního stíhání.⁴²² Orgány veřejné žaloby mají výsadní právo, ale i povinnost stíhat a potírat trestnou činnost, což jim v přeneseném významu svěřil lid prostřednictvím státu.⁴²³ Monopol orgánu veřejné žaloby jako státního orgánu stíhat trestnou činnost pramení ze suverenity státu, který jej staví do pozice vykonatele spravedlnosti. V ryzím smyslu by se dalo pravit, že stát má nárok na to, aby stíhal a potíral trestnou činnost, což pramení z toho, že stát je ze své podstaty odpovědný jeho lidu. Zásada legality také určitým způsobem dotvřří princip právní jistoty a legitimního očekávání, stejně jako předvídatelnosti práva, když každý může předvídat, že dopustí-li se trestného činu, tak konsekvencí bude trestní stíhání, at' dopadne jakkoliv.

České trestní řízení však není povahy ryze retributivní, nýbrž ve značné míře převažují prvky justice restorativní, což odrážří zásada oportunity (angl. *discretionary prosecution*). Z teoretického hlediska je protipólem k zásadě legality a novodobě je vnímána jako trestně-procesní korektiv trestního bezpráví, když připouští alternativní způsoby projednání a ukončení trestních řízení ve formě tzv. odklonů.⁴²⁴ Zásada oportunity (přiležitosti) zavádí diskreční oprávnění státního zástupce, ale i soudu, který nemusí stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud v dané věci absentuje dostatečná míra veřejného zájmu. S trochou nadsázky můžeme zásadu oportunity nazvat jako trestní či veřejné uvážení (*per analogiím* správní či soudní uvážení), ve kterém je úkolem individuálně posoudit míru vhodnosti a účelnosti trestního stíhání. Zásada oportunity má své meze, které stanovují

⁴²⁰ Čl. 80 odst. 2 Ústavy ČR: „*Postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon.*“, načež navazuje mj. právě ust. § 2 odst. 3 trestního řádu.

⁴²¹ MULÁK, J. K otázce zásady procesní legality a oportunity v trestním řízení. In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 07.12.2021. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/k-otazce-zasady-procesni-legality-oportunity-v-trestnim-rizeni>.

⁴²² MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 144.

⁴²³ Čl. 2 odst. 1 Ústavy ČR: „*Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.*“

⁴²⁴ Dochází ke spravedlivému vyvažování nevýhod formálního pojetí trestního činu, a to za současné proporcionality k bagatelní trestné činnosti, urychlení vyřízení trestně projednávaných věcí, ale i umocnění naplnění resocializace pachatele při současném restaurování narušených společenských vztahů.

jednotlivé zákonné normy, ale rovněž i jiné trestní zásady, čímž dochází k jejich vzájemné limitaci. V praktické rovině platí, že v trestním řízení ČR se zásada příležitosti projevuje v omezené míře. Velmi sympatizujeme s názorem nemyslitelnosti absolutní a striktní vázanosti zákonem, ale rovněž i nemyslitelností úplné volnosti diskrečních oprávnění, které by se blížily či přímo rovnaly svévoli/libovůli či snad i zlovůli.⁴²⁵ Oportunita má sledovat účel zhospodárnění, zefektivnění a odbřemenění trestního řízení.⁴²⁶ Osobně se však domnívám, že důvody jsou mnohem pragmatictější, než by se mohlo na první pohled zdát, a to zejména usnadnění pracovní činnosti OČTŘ a odlehčení justičního aparátu.

Zásada obžalovací (angl. *principle of prosecution*) se projevuje jako vysoce specifický iniciační procesní úkon orgánu veřejné žaloby, kterým se zahajuje trestní řízení před soudem, čímž tento orgán prvotně vymezuje, kdo bude postaven před soud a pro jaký čin, resp. skutek.⁴²⁷ Uvedená zásada má konstitucionální bázi a statusový charakter, neboť normuje základní postavení a úlohu orgánu veřejné žaloby (státního zastupitelství).⁴²⁸ Ve vztahu k osobě pachatele (podezřelému/obviněnému/obžalovanému) je obžalovací zásada projevem realizace práva na přístup k soudu, neboť jednou podaná obžaloba či jiný úkon podobného charakteru, staví obviněného před soud v pozici obžalovaného, a tím mu umožňuje realizovat další jeho procesní práva v celé šíři.

⁴²⁵ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 170-171.

⁴²⁶ MULÁK, J. Spory o základní zásady trestního řízení. In TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 228-229.

⁴²⁷ Ust. § 2 odst. 8 trestního řádu: „Trestní stíhání před soudy je možné jen na základě obžaloby, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení dohody o prohlášení viny a přijetí trestu (dále jen „dohoda o vině a trestu“), které podává státní zástupce. Veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje státní zástupce.“

⁴²⁸ Čl. 80 odst. 1 Ústavy ČR: „Státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení; vykonává i další úkoly, stanoví-li tak zákon.“

III. Perspektivy ústavních limitů trestního řízení

„Těžiště právního vývoje neleží ani v legislativě, ani v právní vědě či soudních rozhodnutích, ale ve společnosti samé.“ Eugen Ehrlich

Rekodifikace trestního práva procesního v podobě přijetí nového trestního řádu se zdá být v ČR letitým problémem. Na území Slovenské republiky se tak událo již v roce 2005, kdy byl přijat nový procesní předpis trestního práva, a to zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov. Nutno zabědovat, že právě v oblasti procesních předpisů, napříč vícero právních odvětví, je Slovensko mnohem dál než ČR, která se spíše ubírá směrem nekonečných novelizací stávajících právních předpisů.⁴²⁹ V otázce přijímání nového trestně-procesního předpisu nepanuje po dlouhou dobu jednota mj. ohledně (ne)přímé kodifikace zásad trestního řízení do textu trestního řádu. Nastíněná polemika osciluje okolo toho, jaké konkrétní zásady je nezbytné explicitně uvést; na jakém místě, je třeba je uvést; no a v jaké formě (konkrétně/abstraktně) je tak třeba učinit.⁴³⁰ Ve smyslu respektování tradičního fundamentalismu je třeba setrvat na požadavku toho, aby základní zásady trestního řízení, potažmo právě jejich konstitucionální východiska, byly zahrnuty do textu nového právního řádu, byť v (ne)soustředěné podobě. Na druhou stranu, jak výstižný je výše uvedený citát, když uvedené skutečnosti nejsou toliko vázány na explicitu kodifikace, ale právě na uznání a respektování ze strany společnosti.

3.1 Právo na spravedlivý proces ve světle rekodifikace trestního řádu ČR

Základní zásady trestního řízení je třeba vnímat jako imanentní součást ústavních limitů trestního řízení, neboť se jedná o obsahovou součást práva na spravedlivý proces na úrovni konkrétní zákonné regulace. Nutno hledat odpověď na otázku, jestli je nutné základní zásady explicitně komponovat do textu procesních předpisů, konkrétně do trestního řádu, a v jaké míře tak učít? Někteří odborníci se domnívají, že by měly být součástí trestního řádu, neboť jejich explicitní a koncentrované vyjádření předeseílá koncepci daného předpisu.⁴³¹ *Inter alia* se můžeme prozatím ptát, jaká je reflexe ústavních limitů trestního řízení v návrhu

⁴²⁹ Na tomto místě lze poukázat na ust. § 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov, které obsahuje výčet v podobě dvaceti jedna bodů, které se věnují základním zásadám trestního řízení. Poměrně výstižným je bod 7, který explicitně reflektuje zakomponování práva na spravedlivý proces stricto sensu do textu slovenského trestného poriadku: „Každý má právo, aby jeho trestná vec bola spravodlivo a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom v jeho prítomnosti tak, aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom, ak tento zákon neustanovuje inak.“

⁴³⁰ JELÍNEK, J. Dokazování z hlediska budoucí právní úpravy českého trestního řádu? In JELÍNEK, J., FENYK, J., FRYŠTÁK, M. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, s. 15-16.

⁴³¹ MULÁK, J. Základní zásady trestního řízení – je nutné je uvádět v textu trestního řádu? In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 29.07.2020. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-je-nutne-je-uvadet-v-textu-trestniho-radu>.

nového trestního řádu a jaká jsou možná východiska *de lege ferenda*? Na otázku toho, jestli by měly být předmětné zásady a principy obsaženy přímo v textu nového trestního řádu, je logicky třeba odpovědět, že ano (jedná se o neoddelitelnou součást takového právního předpisu). Jinou otázkou však zůstává, jestli předložený konstrukt nového trestního řádu v jeho proměnlivých podobách odpovídá, ale zejména odpovídá, požadavkům náležité a odpovídající úrovně obsahové kodifikace ústavních limitů a z nich plynoucích zásad.

Prozatímní návrh nového trestního řádu obsahuje explicitní vymezení základních zásad trestního řízení, které nazývá v části první, hlavě první, dílu jedna jako "Obecné zásady". Vedle toho je však možné nalézt mnoho dalších zásad, které rovněž tvoří škálu základních východisek pro trestní řízení i v dalších částech tohoto návrhu (např. v hlavě čtvrté věnované dokazování). Vůbec první ustanovení vymezuje zásadu zákonnosti, kterou oproti stávající úpravě pojímá vhodněji.⁴³² Kodifikace zásady presumpce nevinny je doslovně převzata ze znění čl. 40 odst. 2 Listiny, ale s tím, že je kvalitativně doplněna o projev zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* a zásady v pochybnostech ve prospěch.⁴³³ Stejně jako ve stávajícím trestním řádu, tak i v novém má být obsažena zásada přiměřenosti a zdrženlivosti, přičemž nová úprava se jeví přinejmenším přehlednější. Za presumpcí nevinny nacházíme systematické včlenění zásady materiální pravdy, která se rovněž odkazuje na součinnost procesních stran (obžaloby i obhajoby).⁴³⁴ Nadále je pozitivně vyjádřena zásada rychlého projednání věci, ale z jejího znění bylo vypuštěno sousloví „bez zbytečných průtahů“.⁴³⁵ Osobně se domníváme, že ponechání důrazu na požadavek vyloučení zbytečných průtahů by bylo vzhledem k možné aktivitě procesních stran stále vhodnější.

⁴³² Ust. § 1 návrhu nového trestního řádu: „Nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví trestněprocesní zákon.“ A *contrario* ust. § 2 odst. 1 stávajícího trestního řádu: „Nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon.“ Nová úprava je přesnější, když se přímo odkazuje i na jiné trestně-procesní předpisy, než kterým je obecný trestní řád. Takovým zákonem je např. zákon o soudnictví ve věcech mládeže nebo zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Za současně platného trestního řádu je zapotřebí, ve smyslu zásady *lex specialis derogat legi generali*, takový závěr usuzovat. Tato změna se proto projevuje především v terminologickém zpřesnění právní úpravy.

⁴³³ Ust. § 2 odst. 1 návrhu nového trestního řádu: „Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.“ (2) „Ten, proti němuž se řízení vede, není povinen dokazovat svoji nevinu.“ (3) „Jsou-li po provedení všech důkazních prostředků a zhodnocení všech důkazů pochybnosti o jakékoli důležité skutečnosti z hlediska viny, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného.“

⁴³⁴ Ust. § 4 návrhu nového trestního řádu: „Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v trestněprocesním zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.“

⁴³⁵ Ust. § 5 návrhu nového trestního řádu: „Trestní věci musí být projednávány urychleně v době přiměřené konkrétním okolnostem případu, zejména složitosti věci, požadavkům na provádění dokazování, jednání obviněného v průběhu řízení a povaze a závažnosti zajišťovacích úkonů směřujících vůči obviněnému.“

V dalším ustanovení je explicitně formulována zásada oficiality, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny postupovat z úřední povinnosti.⁴³⁶ Specificky upravena je i zásada vyhledávací, v jejímž rámci byl vysloven kategorický příkaz, že soud je povinen doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.⁴³⁷ Současná úprava se zdá být více dispozitivní, i když se víceméně týká toho samého, ale se slovy, že soud není zbaven povinnosti, aby sám doplnil dokazování. Současná dikce zákona tak říká „v *případě nedostatku, doplň*“, kdežto navrhovaná úprava přímo káže „*doplň*“. Nastíněný problém je opět spíše terminologický, neboť kontextuálně vymezuje stejnou povinnost. Ve smyslu komparativní metody je možné poukázat na znění slovenského Trestného poriadku, který výslovně hovoří o možnosti soudu vykonat, tedy i vyhledat důkazy.⁴³⁸ Pozitivně lze hodnotit fakt, že má dojít k výslovnému zakotvení zásady kontradiktornosti do textu trestního řádu.⁴³⁹ Nově má být do textu trestního řádu inkorporována zásada *ne bis in idem*, což je přímým promítnutím mj. čl. 40 odst. 5 Listiny.⁴⁴⁰ Za poměrně zdařilý krok je možné označit inkorporaci zásady zákazu zneužití práva, zejména s ohledem na časté až notorické argumenty obhajoby ohledně nezákonnosti či protiústavnosti trestního stíhání.⁴⁴¹ Nicméně i další zásady trestního řízení jsou promítnuty do textu připravovaného trestního řádu.

Ve vztahu nové právní úpravy k zásadě kontradiktornosti je třeba uvést, že již ve stávajícím trestním řádu dochází k posilování této zásady. Naposledy se tak stalo novelou č. 333/2020 Sb., která nabyla účinnosti dne 01. 10. 2020. Tato novelizace přinesla dva prvky posílení kontradiktornosti trestního řízení, a to možnost zaslání stanoviska obviněného

⁴³⁶ Stejně jako v případě zásady zákonnosti, tak nová úprava stanovuje „*Jestliže trestněprocesní zákon nestanoví něco jiného,...*“, kdežto původní (nyní platná) úprava trestního řádu pracuje s „*Jestliže tento zákon nestanoví něco jiného,...*“.

⁴³⁷ Ust. § 7 návrhu nového trestního řádu: (1) *V přípravném řízení státní zástupce a policejní orgán objasňují způsobem uvedeným v trestněprocesním zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede.* (2) *Soud je povinen doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.*

⁴³⁸ Ust. § 2 odst. 11 Trestného poriadku: „*Súd môže vykonať aj dôkazy, ktoré strany nenavrhli. Strany majú právo nimi navrhnutý dôkaz zabezpečiť.*“

⁴³⁹ Ust. § 8 návrhu nového trestního řádu: (1) *Obviněný má právo být způsobem a za podmínek uvedených v trestněprocesním zákoně seznámen s tím, co je mu kladeno za vinu a jaký trestný čin je v tom spatřován, a s důkazy, které orgány činné v trestním řízení v přípravném řízení opatřily, a to jak v jeho prospěch, tak i v neprospěch, a vyjádřit se k nim.* (2) *Strany mají právo pramen důkazu nebo důkazní prostředek vyhledat, předložit, navrhnout jeho provedení nebo jej v souladu se zákonem provést, klást vyslychaným osobám otázky a vyjádřit se k provedeným důkazním prostředkům a k důkazům z nich vyplývajícím.*

⁴⁴⁰ Ust. § 9 návrhu nového trestního řádu: „*Trestní stíhání téže osoby za týž skutek, o kterém již soud nebo jiný orgán veřejné moci pravomocně rozhodl, je vyloučeno, pokud tak stanoví zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.*“

⁴⁴¹ Ust. § 9a návrhu nového trestního řádu: (1) *Ustanovení trestněprocesního zákona musí být vykládána a používána ve shodě s ústavním pořádkem, zejména s Listinou základních práv a svobod, jakož i s jeho účelem a smyslem tak, aby nedocházelo k jeho zneužívání.* (2) *Postup osob zúčastněných na trestním řízení, který je v rozporu s účelem a smyslem ustanovení, kterého se dovolávají, nebo postup, který se přičií obecným právním principům a zásadám trestního řízení, je zneužitím práva a nelze jej považovat za oprávněný.*

k podané obžalobě (tzv. *opening statement*) a dále povinnost státního zástupce obligatorně zakomponovat do obžaloby druh a výši navrhaného trestu.⁴⁴² Stávající trestní řád neobsahuje explicitní definování zásady kontradiktornosti, což by se mohlo změnit v důsledku přijetí nového trestního řádu.⁴⁴³ Jak to bývá přirozené pro rozdílnost teorie a praxe, tak budoucí i recentní právní úprava je vždy terčem pozitivní i negativní kritiky. Některé zdroje uvádějí, že trestní řízení *de lege lata* není možné označit za kontradiktorní bez toho, aby procesní strany i soud projevily aktivitu, kterou však trestní řád explicitně nepředpokládá, přičemž tato aktivita se zároveň musí shledat s pochopením a vstřícností orgánu veřejné žaloby i soudu. Dále je kritizováno, že trestní řád nemotivuje procesní strany k vyvinutí potřebné aktivity.⁴⁴⁴ Osobně nesouhlasíme s názorem vztahujícím se k hodnocení stávajícího trestního řádu, neboť trestní řád jako předpis trestního práva ani nemá být motivací či inspirací k projevení vlastní iniciativy, ale spíše by měl pouze skýtat dostatek možností tak učinit. Jinou otázkou zůstává fakt, kolik takových možností opravdu nabízí? Souhlasíme však s tím, že procesní postup obhajoby velmi často naráží právě na neochotu státního zástupce, potažmo i soudu.

Stávající model trestního řízení ztělesněný současně platným trestním řádem je věcně kritizován, a to i z řad představitelů nejvyšších justičních instancí. Zůstává nepominutelnou skutečností, že se jedná o zastaralý právní předpis, který byl nesčetněkrát novelizován, což z něj učinilo chaotickou a málo přehlednou mozaiku, jež má matoucí potenciál. Další novelizace se zdají být stále více a více obtížnější, zejména pro nalezení vhodného místa k zařazení příslušných nových ustanovení, ale i neposkytnutím dostatečně vhodného zázemí pro další reflexi požadavků plynoucích nj. z judikatury ESLP. Nový trestní řád by se měl s těmito negativy vypořádat, a to mj. s přispěním k maximalizaci záruk ochrany lidských práv a svobod. Z hlediska konceptuálního nastavení dokonce rezonují neortodoxní názory charakteru, že by nový trestní řád měl být doslova „*blbuvzdorný*“, což by mělo přispět k minimalizování přílišného formalismu trestního řízení. Nový trestní řád má být motivován i potřebou zvýšení odpovědnosti orgánů veřejné žaloby za náležitou kvalitu obžaloby.⁴⁴⁵

⁴⁴² MULÁK, J. Posílení spornosti trestního řízení ve světle aktuální novely trestního řádu. In *Paneurópske právnické listy*, 2020, roč. III, č. 2. ISSN 2644-450X.

⁴⁴³ MULÁK, J., VNENK, L. Projevy zásady kontradiktornosti v českém trestním a civilním procesu. In *Studia Iuridica Cassoviensia*, 2020, roč. 8, č. 2, s. 73.

⁴⁴⁴ PELC, V. Kontradiktornost – realita nebo chiméra českého trestního procesu? In JELÍNEK, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 56.

⁴⁴⁵ DIMUN, P. Stríž: Nový trestní řád neruší zásadu alibismu, kterou se řídí všichni státní zástupci. In *Česká justice* [online]. Zveřejněno dne 19. 01. 2023. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/01/striz-novy-trestni-rad-nerusi-zasadu-alibismu-ktou-se-ridi-vsichni-statni-zastupci/>.

3.2 Právo na spravedlivý proces ve stínu odklonů trestního řízení

Odklony trestního řízení představují v obecné rovině jakousi kvazi-dohodu o řešení konfliktu, která *de facto* obchází standardní proces jako takový, neboť je jeho přípustnou alternativou. Odklony trestního řízení balancují na pomezí dohodnuté a vnučené spravedlnosti.⁴⁴⁶ Vedle toho umožňují ukončit trestní věc bez rigorózní složitosti hlavního projednávání, což temporálně urychluje vyřízení věci a tím tak odlehčuje trestní justici. Odklony jsou vázány na souhlas a kladné stanovisko obviněného, které *de iure* znamená proklamaci naplnění práva na spravedlivý proces.⁴⁴⁷ Odklony trestního řízení jdou ruku v ruce s proměnami společnosti a práva, přičemž akurátně reflektují trendy jako restorativní justice, která se má především snažit o vyvážení narušených vztahů a navrácení stabilizace a rovnováhy. Právo na spravedlivý proces však musí zůstat zachováno ve svých dílčích aspektech i v případě využití odklonů. Jedním ze základních východisek práva na spravedlivý proces je rozhodování nezávislého soudu, přičemž některé odklony mohou být rozhodovány i státním zástupcem. Právu na spravedlivý proces je však dáno zadostiučinění tím, že obviněný má neustále zachovanou možnost obrátit se na soud.

Pojem odklonu trestního řízení není v trestních předpisech nikterak legálně definován, což považujeme za akurátní, neboť se jedná o doktrinálně teoretický termín trestního práva. Terminologicky proto platí, že odklony v trestním řízení nepředstavují samostatně existující a uplatňující legální instituty. *De iure* můžeme identifikovat jednotlivé trestní instituty jako trestní příkaz, dohodu o vině a trestu, narovnání, upuštění od potrestání aj., které se teoreticky zahrnují pod alternativní způsoby řešení trestních věcí (odklony), čímž je *de facto* utvářejí. Odklony trestního řízení, jakož i další jeho alternativy, jsou vždy povahy fakultativní, což pramení ze skutečnosti, že nemohou být vnučeny, ale jsou podmíněny souhlasem obviněného s takovým postupem (souhlasný a svobodný projev vůle). Vedle toho však přímou úměrou platí, že nemohou být nárokovatelné. Obviněný se jich proto nemůže dožadovat, či využít *ex post* soudního přezkumu v tom smyslu, že nebylo využito odklonu. Právní nárok je garantován pouze na provedení standardního a spravedlivého řízení, které není závislé na vůli toho, proti komu se vede, ale je projevem autoritativní státní moci, která je však pod kontrolou nezávislé moci soudní. Při nenárokovatelnosti odklonů můžeme hovořit právě o

⁴⁴⁶ KLÁTIK, J. Vybrané aspekty zásady práva na spravedlivý trestný proces. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princip spravedlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 202.

⁴⁴⁷ KLÁTIK, J. Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania. Banská Bystrica: PrF UMB, 2010, s. 25.

zmíněné diskreční pravomoci OČTŘ a soudu, kdy záleží jen a pouze na jejich uvážení, jestli se vzhledem k právní kauze rozhodnou o využití odklonu či nikoliv.⁴⁴⁸

V moderních demokraticky právních státech se rozhodnutí o vině a trestu opírá o restorativní spravedlnost, která klade požadavek na to, aby došlo při rozhodování k zohlednění a vzájemnému uvážení veřejného zájmu společnosti a státu vůči individuálním zájmům pachatele a případných obětí trestných činů.⁴⁴⁹ Restorativní spravedlnost, potažmo i restorativní naladění justice, směřuje chápání trestného činu na bázi porušení vztahu pachatele a oběti (poškozeného), než jako útok na veřejnost (společnost či stát). Smyslem tak zůstává obnova narušených soukromých vztahů, přičemž veřejný zájem je jakoby upozadován. Proč byly zavedeny a co je motivovalo? Některé zdroje hovoří o racionalizaci trestního řízení, zejména z hlediska vyrovnávání vytíženosti trestní justice vůči kvantu trestních kauz. Alternativní způsoby řešení trestních věcí tak mají vést k odlehčení trestního justičního systému, a to v případech, kdy se nejeví být potřebné uplatnění trestní represe v plném rozsahu. Alternativní způsoby trestního řízení mnohdy nekončí autoritativním vyslovením viny a uložením represivního trestu. Naopak se upřednostňuje prevenční působení alternace, a to právě ve snaze eliminovat negativní vlivy represivního trestání (běžných trestů).

⁴⁴⁸ Jistou paralelu si lze demonstrovat na správním řízení, resp. přestupkovém řízení, které je možné zahájit buď v klasické podobě (zahajuje se doručením "Oznámení o zahájení řízení"), nebo zkrácené (alternativní) podobě (doručením "Příkazu", kterým se ukládá správní trest). I v tomto případě platí, že na běžné řízení má obviněný právní nárok, byť se k němu již přiřítají náklady řízení, které u příkazu nejsou ukládány. Nicméně, obviněný se nemůže dovolávat toho, že měl být příkaz vydán v případě, kdy se správní orgán rozhodne příkaz nevydat.

⁴⁴⁹ PŮRY, F. Poznámky ke spravedlnosti rozhodování v trestním řízení v České republice. In HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016, s. 141.

Závěr

Představená diplomová práce na téma ústavních limitů trestního řízení je rozdělena na tři hlavní kapitoly, které se nadále člení na dílčí podkapitoly. První kapitola vymezuje základní význam a pojednává o materiálních pramenech a institucionálním zázemí práva na spravedlivý proces, které lze považovat za fundamentální východisko ústavních garancí a z nich plynoucích limitů pro trestní řízení. V této kapitole jsme se tak věnovali evropskému základu práva na spravedlivý proces, který představuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv. Následovala institucionální báze, jež představila Evropský soud pro lidská práva, zejména z hlediska významu jeho judikatury. Konečně nechybí ani unijní dimenze, která přebírá právo na spravedlivý proces a jeho úpravu na půdě EU, a to v normativní Listině základních práv EU. Záměrně přeskočíme druhou část, které bude věnován následující a samostatný odstavec. Třetí část má přinést úvahy nad perspektivami ústavních limitů trestního řízení, tedy práva na spravedlivý proces, s přihlédnutím k pokračující rekodifikaci českého trestního procesu. Konečně nechybí ani pasáž rozvíjející možné a přípustné transformace trestního procesu z pohledu rozmáhajících se odklonů, tedy alternativních modifikací trestního řízení.

Druhá kapitola je obsahově nejobjemnější, když předkládá doposud ojediněle nesaturovaný list jednotlivých aspektů práva na spravedlivý proces, které prozařují skrze konstitucionální úroveň do zákonné úpravy. Tato kapitola je systematicky rozdělena na dvě podkapitoly, a to právo na přístup k soudu, bez kterého by nebylo možné dosáhnout práva na spravedlivé soudní řízení, jež je právě druhou podkapitolou. Při vytváření práce jsme dohledali celkem osmnáct jednotlivých aspektů v podobě práv či principů, které společně a nerozdílně tvoří právo na spravedlivý proces. Tento náš sestavený výčet přitom není a ani nemůže být zcela vyčerpávající, ale spíše povahy demonstrativní. Jednotlivé kategorie jsme přitom nechtěli uchopit pouze strohou deskripcí, ale především poukázáním na jejich palčivé specifčnosti a polemické zvláštnosti. Vedle toho bylo našim cílem poukázat na jednotlivé souvislosti mezi nimi, čehož bylo dosaženo. Jak je patrné, tak vnitřní struktura práva na spravedlivý proces tvoří koherentní systém založený na symbiotických vztazích vzájemné potřeby nebo podmíněnosti.

Právo na spravedlivý proces je dynamického charakteru zejména proto, že její judikatura mění a precizuje pod tlakem kvalitativních intencí. Konečně změna společenských poměrů nutně vede ke změně v přístupu k lidskoprávním standardům. Právo na spravedlivý proces má několik úrovní právní úpravy, a to mezinárodní, regionální, subregionální a

národní. Z hlediska našeho zájmu můžeme právě tu národní označit jako ústavní limity trestního řízení. Vedle toho máme za to, že právě čtvrtá úroveň, kterou je subregionální (úroveň unijní), vystupuje jako mezičlánek mezi regionální a národní úpravou, resp. jako jejich komplementarita. Je nasnadě si uvědomit, že hovoříme-li o ústavních limitech trestního řízení, tak se zaobíráme problematikou konstitucionalizace trestního procesu, tedy hledáním všech ústavních konsekvencí, a to i těch mezinárodních. Ústavní rovina nepřekročitelných mezi trestního procesu však musí být zákonně provedena, aby byla uchopitelná ze strany příslušných orgánů vykonávajících svěřené pravomoci, typ. OČTŘ. Z představené materie této práce bylo poukázáno na skutečnost, že ústavní limity trestního řízení, zhmotněné v imateriální podobě práva na spravedlivý proces a jeho částech, mají lidskoprávní charakter.

V neposlední řadě věnujeme několik málo řádků úvaze nad konceptem tzv. justičního státu, jehož je autorem Ernst Forsthoff (1902-1974). Tato koncepce znamená přerod dělby moci ve státě, kterou vychyluje posílením moci soudní, čímž dochází k samotné transformaci právního státu do státu justičního. V rámci toho se mění pozice a role soudce, který již není nezávislým a nestranným arbitrem, ale mocenskou a vůdčí autoritou. Právo tak ztrácí svoji výlučnou povahu nejvyšší moci a stává se pouze nástrojem moci svého původního vykonavatele. Některé spekulace uvádějí, že negativní jevy jako přetíženost principů právního státu rozličnými požadavky (právními, sociálními, ekonomickými, multikulturními, kosmopolitními a dalšími), pak nevybíravě spějí k destabilizaci základních východisek a pilířů právních států. Tyto myšlenky odkazují na komplikovanost, nedokonalost a neefektivitu jednotlivých právních řádů moderních státností, což v konečném důsledku vede k pochybnostem ohledně reálných možností uspořádání a uplatňování společenských a právních vztahů, což vede až k diskreditaci legality.⁴⁵⁰ Takový stav pak nutně vede k suspendaci či omezení základních práv a svobod, mj. i práva na spravedlivý proces.⁴⁵¹

Dílčí části práva na spravedlivý proces jsou v harmonické synergii, což je dáno především několika atributy, které jsou příznačné pro každou z nich, ale i vně jako celek. Takovými vlastnostmi jsou relativní samostatnost, vzájemná podmíněnost, propojenost a souvislost, hluboká promyšlenost, komplementárnost, vzájemné interakce a ovlivnění, jakož i další znaky. Nad to je pro ně příznačná synapse mezi konstitucionální úrovní a zákonnou

⁴⁵⁰ KOLOUŠEK, M. *Vztah spravedlnosti a státu a jeho proměna v současnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 119.

⁴⁵¹ Faktickým protipólem práva na spravedlivý proces může být v tomto smyslu stanné právo, které je možné vnímat jako mimořádně oprávnění státní moci v oblasti trestní jurisdikce. Jeho vyhlášením dochází k urychlení a zjednodušení trestního řízení, a to právě na úkor přiznaných práv a svobod. Za stanného práva může navíc dojít ke zpřísnění trestů. V rámci stanného práva rozhoduje stanný soud. V novodobé historii bylo stanné právo naposledy vyhlášeno v Ruské federaci v roce 2022.

rovinou. Všechny dílčí části práva na spravedlivý proces se tak vzájemně prolínají. Některá dílčí práva spravedlivého procesu jsou v párové kontrapozici (opozici), z čehož pak pramení, že porušení jednoho vyvolává porušení dalšího, což bývá označováno za tzv. efekt domina.⁴⁵² Právo na spravedlivý proces je kauzálně dotvářeno judikaturou ESLP, ale i ústavních soudů. Význam judikatury je zcela zásadní a nezastupitelný, protože zákony (i ty ústavní) a ani mezinárodní smlouvy, kterou je i EÚOLP, nemohou být dokonalé a kalkulovat se všemi nuancemi.

Z hlediska (ne)naplnění primárního cíle této práce máme za to, že došlo k jeho naplnění. Představená práce je sama o sobě deklarácí toho, že došlo k poznání a porozumění vybranému tématu, a to i v jeho širších a vzájemných souvislostech. Ve smyslu myšlenkové asociace není možné na právo na spravedlivý proces nahlížet izolovaně. Z předloženého poznání je nutno učinit závěr, že právo na spravedlivý proces je skutečně organické povahy proměnlivé v čase. Právo na spravedlivý proces je vnitřně uspořádaný soubor, ve kterém panují vztahy vzájemné propojenosti. Vedle poznání uchopené problematiky byl rovněž představen unikátní výčet jednotlivých aspektů práva na spravedlivý proces.

Na závěr této práce bych si dovilil odcitovat výrok strany obžaloby z filmu "Norimberský proces" z roku 1961, který zní: „*Soud, to je sám duch zákona. To je stánek práva.*“. Osobně bych však tento výrok upravil do následujícího znění „*Soud vtěluje duši do zákona. To z něj činí stánek práva.*“ Soud je místem, kde se má nalézat a prezentovat právo a spravedlnost. Soud nemá být v pozici, kdy bude jen a pouze slepě aplikovat zákony vysoce formalizovaným způsobem. Všechny ideály spravedlnosti, které ztělesňuje právo na spravedlivý proces je třeba reálně vidět zornou optikou lidské přirozenosti, a to i v tom negativním smyslu. Jeden se musí ptát, co si počít s ideály spravedlnosti, když v řízení zvítězí právní kličky a účelně interpretovaná chytrá kazuistika? Právnick i laik si musí vždy pamatovat, že právo na spravedlivý proces znamená nejistý výsledek. Obrazně řečeno to znamená, že nebude-li prokázána vina obžalovaného ve spravedlivém procesu, tak tento musí být osvobozen, i když má ještě ruce potřísněné krví. Toto chápání nám deklaruje fakt, že spravedlnost se výlučně týká pouze procesní stránky, ale nevztahuje se na materiální stránku daného případu, což však paradoxně nemusí být spravedlivé. Na úplný závěr se proto hodí citát ze slavného románu Hrabě Monte Christo od Alexandra Dumas, který zní: „*Spravedlnost mi sjedná Bůh*“ (angl. *God will give me justice*).

⁴⁵² MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 68.

Seznam použitých zkratek

ČR – Česká republika

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská unie

EÚOLP (Evropská úmluva) – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Listina – Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky

Listina EU – Listina základních práv Evropské unie (2012/C 326/02)

NS ČR – Nejvyšší soud České republiky

OČTŘ – Orgány činné v trestním řízení

OSN – Organizace spojených národů

SDEU – Soudní dvůr Evropské unie

SEU – Smlouva o Evropské unii

SR – Slovenská republika

TŘ – Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

TZ – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ÚS ČR – Ústavní soud České republiky

ÚS SR – Ústavný súd Slovenskej republiky

Ústava – Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura - monografie

- ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. Praha: Rezek, 2013. 304 s. ISBN 978-80-8620-735-3.
- DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl. (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 1383 s. ISBN 978-80-7552-600-7.
- DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. Velký komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2015. 1603 s. ISBN 978-80-89603-39-8.
- FENYK, J. (ed.). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: Lexis Nexis, 2007. 166 s. ISBN 978-80-86920-25-2.
- GÁBRIŠ, T. (zost.). *Sudcovské rozhodovanie: záruky a prekážky spravodlivého procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. 349 s. ISBN 978-80-8168-916-1.
- HLAVINKA, P. *Psychologie pro právníky: vybraná témata a disciplíny*. Praha: Leges, 2018. 205 s. ISBN 978-80-7502-262-2.
- HULLA, P., TICHÝ, L. (eds.). *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2016. 218 s. ISBN 978-80-970207-9-8.
- HUSSEINI, F. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021. 1413 s. ISBN 978-80-7400-812-2.
- IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013. 888 s. ISBN 978-80-8155-017-1.
- IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 528 s. ISBN 978-80-8168-593-4.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. 976 s. ISBN 978-80-7502-044-4.
- JELÍNEK, J. (eds.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2016. 224 s. ISBN 978-80-7502-155-7.

- JELÍNEK, J., FENYK, J., FRYŠTÁK, M. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. 544 s. ISBN 978-80-7502-287-5.
- JELÍNEK, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. 554 s. ISBN 978-80-7502-444-2.
- KELSEN, H. *Was ist Gerechtigkeit?* Stuttgart: Reclam, 2000. 72 s. ISBN 978-3-15-019366-2.
- KLÁTIK, J. *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica: PrF UMB, 2010. 329 s. ISBN 978-80-8083-806-5.
- KLÍMA, P., ODEHNALOVÁ, J. (eds.). *Právo na spravedlivý proces v interpretačních souvislostech*. Praha: MUP Press, Wolters Kluwer, 2018. 148 s. ISBN 978-80-7598-141-7.
- KLIMEK, L. *Základy trestného práva Európskej únie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 266 s. ISBN 978-80-8168-601-6.
- KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. 1660 s. ISBN 978-80-7400-365-3.
- KOLOUŠEK, M. *Vztah spravedlnosti a státu a jeho proměna v současnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. 176 s. ISBN 978-80-7676-288-6.
- KRZYŽÁNKOVÁ, K. Ž. et al. (eds.). *Právo jako multidimenzionální fenomén. Pocta Aleši Gerlochovi k 65. narozeninám*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. 799 s. ISBN 978-80-7380-797-9.
- KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. 1664 s. ISBN 978-80-7502-609-5.
- LEANZA, P., PRIDAL, O. *The right to a fair trial: article 6 of the European Convention on Human Rights*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law International, 2014. 276 s. ISBN 978-90-411-4855-1.
- LUKÁŠEK, L. *Mezinárodní právo v komentovaných dokumentech*. Praha: Karolinum, 2011. 470 s. ISBN 978-80-246-1898-2.
- MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva*. Praha: Auditorium, 2018. 304 s. ISBN 978-80-87284-66-7.
- MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 573 s. ISBN 978-80-7357-748-3.
- MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019. 337 s. ISBN 978-80-7502-387-2.

OLEJ, J. a kol. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*. Bratislava: C. H. Beck, 2014. 232 s. ISBN 978-80-89603-21-3.

ONDROVÁ, J. *Právo na spravедlivý proces v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva*. Banská Bystrica: Belianum, 2018. 144 s. ISBN 978-80-557-1400-4.

OSINA, P. *Teorie práva*. Praha: Leges, 2020. 238 s. ISBN 978-80-7502-461-9.

PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Leges, 2014. 364 s. ISBN 978-80-7502-053-6.

PIROŠÍKOVÁ, M. *Komentár k vybraným článkom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd*. Bratislava: EUROIURIS, 2015. 570 s. ISBN 978-80-969554-5-9.

PLATÓN. *Zákony*. Praha: Oikoymenh, 2016. 416 s. ISBN 978-80-7298-214-1.

RADBRUCH, G. *Pět minut právní filozofie*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 157 s. ISBN 978-80-7357-919-7.

RAWLS, J. *Teorie spravедlnost*. Praha: Victoria Publishing, 1995. 361 s. ISBN 80-85605-89-9.

ROMŽA, S. (zost.). *Košické dni trestného práva: perspektívy vývoja európskeho trestného práva: zborník vedeckých príspevkov z interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Košice: UPJŠ, 2018. 421 s. ISBN 978-80-8152-613-8.

SLÁDEČEK, V. a kol. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2016. 1320 s. ISBN 978-80-7400-590-9.

SUN-C'. *Umění války*. Brno: B4U Publishing, 2014. 100 s. ISBN 978-80-87222-35-5.

SVOBODA, L., BAHNÍK, V (překlad). *Xenofón: Vzpomínky na Sókrata*. Praha: Svoboda, 1972. 452 s. ISBN 25-094-72.

STRÁŽNICKÁ, V. a kol. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Eurokódex, 2013. 560 s. ISBN 978-80-89447-95-4.

ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 184 s. ISBN 978-80-7400-318-9.

TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (eds.). *Poceta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020. 498 s. ISBN 978-80-7502-464-0.

TOMÁŠEK, M. a kol. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009. 459 s. ISBN 978-80-7201-737-9.

TOMÁŠEK, M. a kol. *Smlouva o fungování EU; Smlouva o EU; Listina základních práv EU: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022. 1661 s. ISBN 978-80-7676-508-5.

VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu*. Brno: MU, 1997. 182 s. ISBN 80-210-1644-2.

WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 906 s. ISBN 978-80-7357-750-6.

WEYR, F. *Teorie práva*. Brno: Orbis, 1936. 388 s.

WILFLING, P. *Kvalitativne požiadavky na odôvodnenie súdneho rozhodnutia. Vybrané otázky*. Pezinok: VIA IURIS, 2013. 76 s. ISBN 978-80-970686-8-4.

WINTR, J. *Principy českého ústavního práva*. 3. vydání. Praha: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-564-7.

Odborná literatura – periodika

BECKOVÁ, D. Základné právo jednotlivca na účinnú súdnu ochranu upravené v článku 47 Charty základných práv EÚ a možnosti jeho uplatnenia v konania pred súdmi Európskej únie. In *AUCI*, 2018, č. 4, vol. LXIV, s. 167-182. ISSN 0323-0619.

FENYK, J. Listina základných práv Evropské unie a trestní řízení. In *Státní zastupitelství*, 2015, č. 2, s. 8 an. ISSN 1214-3758.

GREGOR, M. Vybrané aspekty kontradiktórnosti v trestnom konaní. In *COMENIUS*, 12. 04. 2017. ISSN 2454-0846.

GŘIVNA, T. Právo na obhajobu v řízení vedeném Úřadem evropského veřejného žalobce. In *AUCI*, 2019, č. 4, vol. LXV, s. 59-68. ISSN 0323-0619.

KLIMEK, L. Ne bis in idem v konaní o európskom zatýkacom rozkaze. In *Justičná revue*, 64, 2012, č. 2, s. 304-312. ISSN 1335-6461.

KLIMEK, L. Listina práv v trestnom konaní v EÚ. *Trestní právo*, 2013, roč. 17, č. 2, s. 28-33. ISSN 1211-2860.

KOŘÍNEK, Š. Evropský veřejný žalobce. *AUCI*, 2019, roč. I.XV, č. 4, s. 9-25. ISSN 0323-0619.

KOUDELKA, Z. Přisedící a právo na zákonného soudce. In *Právo a bezpečnost*, 2016, č. 2, s. 119-131. ISSN 2336-5323.

LACIAK, O. Právo na spravodlivý proces v trestnom konaní. In *Právnické listy*, 1/2020, ISSN 2533-736X.

ĽALÍK, T. Právo na spravodlivý súdny proces a zásada ne bis in idem podľa Dohovoru a správne trestanie. In *Justičná revue*, 2015, č. 12, s. 1381 an. ISSN 1335-6461.

MIČKAL, M. Úloha soudce a aktivita stran při provádění výslechu svědka v řízení před soudem. In *Trestní právo*, 2018, č. 1, s. 70-80. ISSN 1211-2860.

MIHÁLIKOVÁ, V. Právo na tlmočenie a preklad ako jedno z procesných práv v trestnom konaní v kontexte vzniku Európskej prokuratúry a jeho právna úprava. In *COMENIUS*, december 2020, s. 99-112. ISSN 2454-0846.

MULÁK, J. Posílení spornosti trestního řízení ve světle aktuální novely trestního řádu. In *Paneurópske právnické listy*, 2020, roč. III, č. 2. ISSN 2644-450X.

MULÁK, J., VNENK, L. Projevy zásady kontradiktornosti v českém trestním a civilním procesu. In *Studia Iuridica Cassoviensia*, 2020, roč. 8, č. 2, s. 70-80. ISSN 1339-3995.

MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). In *Kriminalistika*, 2009, č. 4, 28 s. ISSN 1210-9150.

ONDROVÁ, J. Verejnost' ako strážca spravodlivého výkonu súdnej moci. In *Štát a právo*, 1/2020, s. 63-74. ISSN 2644-643X.

POKORNÝ, L. Limity důkazního použití zpravodajských informací. In *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2021, č. 4, s. 741-758. ISSN 1805-2789.

SVOBODOVÁ, M. Působnost Listiny základních práv EU v kontextu judikatury Ústavního soudu ČR. In *AUCI*, 2018, č. 4, s. 53-64. ISSN 0323-0619.

Kvalifikační práce

BENEDIKOVÁ, S. *Právo na spravodlivý proces v trestnom konaní. Diplomová práca.* Bratislava: PrF UK, 2022. 61 s.

BILASOVÁ, B. *Judikatura Súdneho dvora Európskej únie v oblasti procesných práv v trestnom konaní.* Diplomová práca. Banská Bystrica: PrF UMB, 2022. 89 s.

JARINOVÁ, S. *Ústavní limity trestního řízení. Diplomová práce.* Brno: PrF MU, 2017. 94 s.

KOŘÍNEK, Š. *Principy zákona o správním trestání. Bakalářská práce.* Bratislava: PEVŠ, 2015. 48 s.

KOVÁŘ, L. *Právo na spravodlivý proces. Rigorózna práca.* Košice: PrF UPJŠ, 2019. 70 s.

KOZÁK, V. *Ústavní limity trestního řízení. Diplomová práce.* Brno: PrF MU, 2013/2014. 97 s.

LUKÁČ, E. *Právo na spravodlivý proces z pohľadu trestného práva. Rigorózna práca.* Bratislava: PEVŠ, 2022. 119 s.

MACHÁČKOVÁ, K. *Právo na obhajobu v trestním řízení a jeho limity. Diplomová práce.* Praha: PrF UK, 2021. 73 s.

RŮŽIČKA, P. *Právo na spravodlivý proces. Rigorózna práca.* Košice: PrF UPJŠ, 2019. 95 s.

ZAVACKÁ, P. *Právo na spravodlivý proces podľa Dohovoru. Rigorózna práca.* Bratislava: PEVŠ, 2021. 100 s.

Internetové zdroje

DIMUN, P. Stříž: Nový trestní řád neruší zásadu alibismu, kterou se řídí všichni státní zástupci. In *Česká justice* [online]. Zveřejněno dne 19. 01. 2023. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/01/striz-novy-trestni-rad-nerusi-zasadu-alibismu-kerou-se-ridi-vsichni-statni-zastupci/>.

FÜHREROVÁ, J. K výkladu dovolacích důvodů při porušení práva na spravodlivý proces. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 17.01.2019. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/01/17/k-vykladu-dovolacich-duvodu-v-trestnim-rizeni-pri-poruseni-prava-na-spravodlivy-proces/>.

GAJDOŠOVÁ, Z. Jak nesprávné musí být soudní rozhodnutí a nakolik nespravedlivé musí být řízení před obecným soudem, aby si zasloužily pozornost Ústavního soudu? In *epravo.cz* [online]. Zveřejněno dne 24. 03. 2016. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/jak-nespravne-musi-byt-soudni-rozhodnuti-a-nakolik-nespravedlive-musi-byt-rizeni-pred-obecnym-soudem-aby-si-zaslouzily-pozornost-ustavniho-soudu-100913.html>.

GAWRON, T. Nutná obrana, spravodlivý proces a právo znát předmět trestního řízení. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 08. 01. 2023. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2023/01/08/nutna-obrana-spravodlivy-proces-a-pravo-znat-predmet-trestniho-rizeni/>>.

GŘIVNA, T. Zásada rychlosti by neměla převážet nad ostatními zásadami trestního řízení. In *epravo.cz* [online]. Zveřejněno dne 21. 12. 2016. Dostupné z: < <https://www.epravo.cz/top/efocus/zasada-rychlosti-by-nemela-prevazit-nad-ostatnimi-zasadami-trestniho-rizeni-99963.html>>.

HERCZEG, J. Přístup médií na jednání soudu a právo na spravedlivý proces. In *Bulletin-advokacie* [online]. Zveřejněno dne 15. 04. 2013. Dostupné z: < <http://www.bulletin-advokacie.cz/pristup-medii-na-jednani-soudu-a-pravo-na-spravedlivy-proces>>.

LICHOVNÍK, T. Aktuální rozhodování Ústavního soudu. In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 21. 07. 2017. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/aktualni-rozhodovani-ustavniho-soudu>>.

KUČERA, V. Odpovědnost státu za škodu způsobenou zahájením trestního stíhání. In *epravo.cz* [online]. Zveřejněno dne 13. 11. 2014. Dostupné z: < <https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-statu-za-skodu-zpusobenou-zahajenim-trestniho-stihani-96058.html>>.

MATES, P., PŮRY, F. Zákaz nucení k sebeobviňování. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 27.03.2019. Dostupné z: < <https://advokatnidenik.cz/2019/03/27/zakaz-nuceni-k-sebeobvinovani/>>.

MULÁK, J. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe. In *Bulletin-advokacie* [online]. Zveřejněno dne 20.03.2019. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasada-kontradiktornosti-v-trestnim-rizeni-evropske-souvislosti-a-ceska-reflexe?browser=full>.

MULÁK, J. Základní zásady trestního řízení – je nutné je uvádět v textu trestního řádu? In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 29.07.2020. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-je-nutne-je-uvadet-v-textu-trestniho-radu>.

MULÁK, J., PROVAZNÍK, J. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 05.12.2021. Dostupné z: < <https://advokatnidenik.cz/2021/12/05/dopady-novely-trestniho-radu-provedene-zakonem-c-333-2020-sb-na-zakladni-zasady-trestniho-rizeni/>>.

MULÁK, J. K otázce zásady procesní legality a oportunity v trestním řízení. In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 07.12.2021. Dostupné z:

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/k-otazce-zasady-procesni-legality-opportunity-v-trestnim-rizeni>.

PROVAZNÍK, J. Trestněprávní meze lži při obhajobě v trestním řízení. In *Advokátní deník* [online]. Zveřejněno dne 27.03.2019. Dostupné z: < <https://advokatnidenik.cz/2019/03/27/trestnepravni-meze-lzi-pri-obhajobe-v-trestnim-rizeni/>>.

ŠAMKO, P. Skutočne možno použiť ako dôkaz v trestnom konaní nezákonne získané súkromné nahrávky? In *Právne listy* [online]. Publikováno dne 16. 04. 2019. Dostupné z: < <http://www.pravelisty.sk/clanky/a736-skutocne-mozno-pouzit-ako-dokaz-v-trestnom-konani-%09nezakonne-ziskane-sukromne-nahravky>>.

ŠVANDELÍKOVÁ, K., CHMEL, J. Rozhovor: JUDr. Josef Baxa, předseda NSS. Praha: Všehrd. Dostupné z: < https://www.vsehrd.cz/clanek/rozhovor-judr-josef-baxa-predseda-nss_258d578f-8378-4dc1-bb54-da09e47d3e29>.

UHLÍŘ, D. Právo na spravedlivý proces, právo na spravedlivý rozsudek. In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 29.08.2019. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-spravedlivy-proces-pravo-na-spravedlivy-rozsudek>>.

PRŮŠOVÁ, V. Ľudia chcú vidieť aj tvár sudcu, hovorí český sudca Baxa. Zveřejněno 19. 04. 2016. Dostupné z: < <https://dennikn.sk/437925/za-vyssiu-doveryhodnost-musia-zabojovat-samotni-sudcovia/>>.

VÁVRA, L. Jak by nám to bez těch ústavních principů pěkně odsypalo! In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 30. 06. 2016. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/jak-by-nam-to-bez-tech-ustavnich-principu-pekne-odsypalo>>.

VÁVRA, L. Kolik času máme na přípravu? In *Právní prostor* [online]. Zveřejněno dne 10. 01. 2017. Dostupné z: < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kolik-casu-mame-na-pripravu>>.

ZAORALOVÁ, P. Použitelnost soukromých zvukových a obrazových záznamů jako důkazu v trestním řízení. In *Bulletin-advokacie* [online]. Publikováno dne 27.12.2017. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pouzitelnost-soukromych-zvukovych-a-obrazovych-zaznamu-jako-dukazu-v-trestnim-rizeni>.

Jiné odborné zdroje

České soudnictví 2021: Výroční statistická zpráva. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2022. Dostupnost dokumentu [online]: < <https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice>>.

Richmond Newspapers, Inc. v. Virginia, U.S. Supreme Court, 448 U.S. 555 (1980), No. 79-243, decided on 02. 07. 1980.

Stanovisko generálního advokáta P. Pikamäe ze dne 15. 04. 2021, ve věci C-564/19.

Právní předpisy

Evropská úmluva o ochraně lidských práv.

Listina základních práv Evropské unie (2012/C 326/02) ze dne 26. 10. 2012.

Nařízení Rady (EU) 2017/1939 ze dne 12. 10. 2017, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce.

Směrnice Evropské parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. 05. 2012 o právu na informace v trestním řízení.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 09. 03. 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem.

Smlouva o Evropské unii.

Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov.

Judikatura

Nález ÚS ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

Nález ÚS ČR ze dne 24. 02. 2004, sp. zn. I. ÚS 733/01.

Nález ÚS ČR ze dne 30. 06. 2004, sp. zn. IV. ÚS 570/03.

Nález ÚS ČR ze dne 18. 08. 2004, sp. zn. I. ÚS 55/04.

Nález ÚS ze dne 14. 02. 2005, sp. zn. IV. ÚS 188/2004.

Nález ÚS ČR ze dne 03. 03. 2005, sp. zn. III. ÚS 501/04.

Nález ÚS ČR ze dne 23. 03. 2006, sp. zn. III. ÚS 451/2004.

Nález ÚS ČR ze dne 08. 06. 2006, sp. zn. II. ÚS 304/04.

Nález ÚS ČR ze dne 17. 06. 2008, sp. zn. II. ÚS 590/08.

Nález ÚS ČR ze dne 07. 11. 2006, sp. zn. I. ÚS 631/05.

Nález ÚS ČR ze dne 07. 11. 2006, sp. zn. IV. ÚS 369/06.

Nález ÚS ČR ze dne 05. 09. 2007, sp. zn. I. ÚS 1947/07.

Nález ÚS ČR ze dne 29. 02. 2008, sp. zn. I. ÚS 3038/07.

Nález ÚS ČR ze dne 23. 10. 2008, sp. zn. III. ÚS 487/07.

Nález ÚS ČR ze dne 28. 11. 2008, sp. zn. II. ÚS 2040/08.

Nález ÚS ČR ze dne 30. 03. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 2/10.

Nález ÚS ČR ze dne 29. 04. 2013, sp. zn. I. ÚS 2551/13.

Nález ÚS ČR ze dne 26. 09. 2013, sp. zn. I. ÚS 215/12.

Nález ÚS ČR ze dne 31. 10. 2013, sp. zn. III. ÚS 417/12.

Nález ÚS ČR ze dne 02. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 3161/13.

Nález ÚS ČR ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. I. ÚS 1677/13.

Nález ÚS ČR ze dne 19. 05. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 14/14.

Nález ÚS ČR ze dne 27. 05. 2015, sp. zn. I. ÚS 1811/14.

Nález ÚS ČR ze dne 22. 03. 2016, sp. zn. I. ÚS 469/16.

Nález ÚS ČR ze dne 14. 04. 2016, sp. zn. II. ÚS 143/16.

Nález ÚS ČR ze dne 03. 11. 2016, sp. zn. I. ÚS 1860/16.

Nález ÚS ČR ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 1686/16.

Nález ÚS ČR ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16.

Nález ÚS ČR ze dne 27. 03. 2017, sp. zn. II. ÚS 4266/16.

Nález ÚS ČR ze dne 07. 08. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17.

Nález ÚS ČR ze dne 15. 08. 2018, sp. zn. II. ÚS 131/18.

Nález ÚS ČR ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. II. ÚS 1852/19.

Nález ÚS ČR ze dne 23. 11. 2021, sp. zn. IV. ÚS 622/21.

Nález ÚS ČR ze dne 11. 05. 2022, sp. zn. I. ÚS 232/22.

Nález ÚS ČR ze dne 24. 05. 2022, sp. zn. I. ÚS 618/22.

Rozsudek ESD ze dne 18. 06. 1991 ve věci Elliniki, C-260/89.

Rozsudek ESD ze dne 11. 02. 2003 ve věci Gözütok a Brügge, C-187/01 a C-385/01.

Rozsudek ESD ze dne 03. 09. 2008 ve věci Kadi I, C-402/05p a C-415/05p.

Rozsudek SDEU ze dne 26. 09. 2018 ve věci Belastingdienst v. Toeslagen, C-175/17.

Rozsudek SDEU ze dne 05. 09. 2019 ve věci AH a další, C-377/18.

Rozsudek SDEU ze dne 18. 03. 2021 ve věci Pometon v. Komise, C-440/19.

Rozsudek ESLP ze dne 17. 01. 1970 ve věci Delcourt v. Belgie, č. 2689/65.

Rozsudek ESLP ze dne 08. 06. 1976 ve věci Engel v. Nizozemsko, č. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

Rozsudek ESLP ze dne 04. 12. 1979 ve věci Schiesser v. Švýcarsko, č. 7710/76.

Rozsudek ESLP ze dne 28. 06. 1984 ve věci Campbell a Fell v. Velká Británie, č. 13590/88.

Rozsudek ESLP ze dne 22. 10. 1984 ve věci Sramek v. Rakousko, č. 8790/79.

Rozsudek ESLP ze dne 28. 05. 1985 ve věci Ashingdane v. Velká Británie, č. 8225/78.

Rozsudek ESLP ze dne 19. 12. 1989 ve věci Kamasinski v. Rakousko, č. 9783/82.

Rozsudek ESLP ze dne 28. 08. 1991 ve věci Brandstetter v. Rakousko, č. 11170/84, 12876/87, 13468/87.

Rozsudek ESLP ze dne 26. 09. 1992 ve věci Miraux v. Francie, č. 73529/01.

Rozsudek ESLP ze dne 12. 10. 1992 ve věci T. v. Itálie, č. 14104/88.

Rozsudek ESLP ze dne 25. 09. 1992 ve věci Pham Hoang v. Francie, č. 13191/87.

Rozsudek ESLP ze dne 09. 09. 1994 ve věci Ruiz Torija v. Španělsko, č. 18390/91.

Rozsudek ESLP ze dne 10. 02. 1995 ve věci Gea Catalán v. Španělsko, č. 19160/99.

Rozsudek ESLP ze dne 26. 09. 1995 ve věci Diennet v. Francie, č. 25/1994/472/553.

Rozsudek ESLP ze dne 04. 12. 1995 ve věci Bellet v. Francie, č. 23805/94.

Rozsudek ESLP ze dne 10. 06. 1996 ve věci Benham v. Velká Británie, č. 19380/92.

Rozsudek ESLP ze dne 15. 11. 1996 ve věci Cantoni v. Francie, č. 17862/91.

Rozsudek ESLP ze dne 18. 02. 1997 ve věci Niderost-Huber v. Švýcarsko, č. 18990/91.

Rozsudek ESLP ze dne 24. 02. 1997 ve věci De Haes a Gijssels v. Belgie, č. 19983/92.

Rozsudek ESLP ze dne 21. 03. 2000 ve věci Rushiti v. Rakousko, č. 28389/95.

Rozsudek ESLP ze dne 23. 05. 2000 ve věci Van Pelt v. Francie, č. 31070/96.

Rozsudek ESLP ze dne 27. 06. 2000 ve věci Frydlender v. Francie, č. 30979/96.

Rozsudek ESLP ze dne 13. 07. 2000 ve věci Scozzari a Giuntz v. Itálie, č. 39221/98 a 41963/98.

Rozsudek ESLP ze dne 13. 07. 2000 ve věci Guigue a SGEN-CFDT v. Francie, č. 1092/04.

Rozsudek ESLP ze dne 31. 07. 2000 ve věci Barfuss v. Česká republika, č. 35848/97.

Rozsudek ESLP ze dne 14. 11. 2000 ve věci Riepan v. Rakousko, č. 35115/97.

Rozsudek ESLP ze dne 21. 12. 2000 ve věci Heaney v. McGuinness, č. 34720/97.

Rozsudek ESLP ze dne 01. 03. 2001 ve věci Dallos v. Maďarsko, č. 29082/95.

Rozsudek ESLP ze dne 19. 06. 2001 ve věci Kreuz v. Polsko, č. 28249/95.

Rozsudek ESLP ze dne 12. 07. 2001 ve věci Malhous v. Česká republika, č. 33071/96.

Rozsudek ESLP ze dne 04. 09. 2002 ve věci Komanický v. Slovenská republika, č. 54136/08.

Rozsudek ESLP ze dne 05. 11. 2002 ve věci Allan v. Velká Británie, č. 48539/99.

Rozsudek ESLP ze dne 12. 11. 2002 ve věci Běleš a ostatní v. Česká republika, č. 47273/99.

Rozsudek ESLP ze dne 14. 04. 2003 ve věci Lagerblom v. Švédsko, č. 26891/95.

Rozsudek ESLP ze dne 06. 05. 2003 ve věci Hele Norge ASA v. Norsko, č. 76682/01.

Rozsudek ESLP ze dne 17. 10. 2003 ve věci Luordo v. Itálie, č. 32190/96.

Rozsudek ESLP ze dne 13. 01. 2005 ve věci Capeau v. Belgie, č. 42914/98.

Rozsudek ESLP ze dne 20. 01. 2005 ve věci Mayzit v. Rusko, č. 63378/00.

Rozsudek ESLP ze dne 12. 05. 2005 ve věci Öcalan v. Turecko, č. 46221/99.

Rozsudek ESLP ze dne 30. 06. 2005 ve věci Bosphorus v. Irsko, č. 45036/98.

Rozsudek ESLP ze dne 18. 04. 2006 ve věci Chadimová v. Česká republika, č. 50073/99.

Rozsudek ESLP ze dne 11. 07. 2006 ve věci Jalloh v. Německo, č. 54810/00.

Rozsudek ESLP ze dne 18. 07. 2006 ve věci Štefanec v. Česká republika, č. 75615/01.

Rozsudek ESLP ze dne 18. 10. 2006 ve věci Hermi v. Itálie, č. 18114/02.

Rozsudek ESLP ze dne 15. 02. 2007 ve věci Verdu Verdu v. Španělsko, č. 43432/02.

Rozsudek ESLP ze dne 01. 03. 2007 ve věci Heglas v. Česká republika, č. 5935/02.

Rozsudek ESLP ze dne 24. 04. 2007 ve věci Matyjek v. Polsko, č. 38184/03.

Rozsudek ESLP ze dne 29. 06. 2007 ve věci O'Halloran a Francis v. Velká Británie, č. 15809/2 a 25624/02.

Rozsudek ESLP ze dne 16. 10. 2007 ve věci Vokurka v. Česká republika, č. 40552/02.

Rozsudek ESLP ze dne 15. 11. 2007 ve věci Khamidov v. Rusko, č. 72118/01.

Rozsudek ESLP ze dne 10. 02. 2009 ve věci Zolotukhin v. Rusko, č. 14939/03.

Rozsudek ESLP ze dne 24. 02. 2009 ve věci Protopapa v. Turecko, č. 16084/90.

Rozsudek ESLP ze dne 04. 05. 2009 ve věci Saccoccia v. Rakousko, č. 69917/01.

Rozsudek ESLP ze dne 01. 06. 2010 ve věci Gäfgen v. Německo, č. 22978/05.

Rozsudek ESLP ze dne 24. 02. 2011 ve věci BENet Praha, spol. bs.r.o. v. Česká republika, č. 33908/04, 29402/05 a 33571/06.

Rozsudek ESLP ze dne 26. 04. 2011 ve věci Antunes a Pires v. Portugalsko, č. 18070/08.

Rozsudek ESLP ze dne 21. 07. 2011 ve věci Breukhoven v. Česká republika, č. 44438/06.

Rozsudek ESLP ze dne 09. 02. 2012 ve věci Kinský v. Česká republika, č. 42856/06.

Rozsudek ESLP ze dne 10. 05. 2012 ve věci Magnin v. Francie, č. 26219/08.

Rozsudek ESLP ze dne 22. 11. 2012 ve věci Tseber v. Česká republika, č. 46203/08.

Rozsudek ESLP ze dne 31. 10. 2013 ve věci Janyr v. Česká republika, č. 42937/08.

Rozsudek ESLP ze dne 27. 02. 2014 ve věci Karaman v. Německo, č. 17103/10.

Rozsudek ESLP ze dne 30. 10. 2014 ve věci Shvydka v. Ukrajina, č. 17888/12.

Rozsudek ESLP ze dne 09. 06. 2015 ve věci DRAFT-OVA a.s. v. Slovensko, č. 72493/10.

Rozsudek ESLP ze dne 15. 12. 2015 ve věci Schatschaschwili v. Německo, č. 9154/10.

Rozsudek ESLP ze dne 12. 01. 2016 ve věci Szabó a Vissy v. Maďarsko, č. 37138/14.

Rozsudek ESLP ze dne 03. 03. 2016 ve věci Prade v. Německo, č. 7215/10.

Rozsudek ESLP ze dne 29. 11. 2016 ve věci Carmel Saliba v. Malta, č. 24221/13.

Rozsudek ESLP ze dne 12. 01. 2017 ve věci Bátěk v. Česká republika, č. 54146/09.

Rozsudek ESLP ze dne 26. 01. 2017 ve věci Lena Atanasova v. Bulharsko, č. 52009/07.

Rozsudek ESLP ze dne 11. 07. 2017 ve věci Moreira Ferreira v. Portugalsko, č. 19867/12.

Rozsudek ESLP ze dne 19. 09. 2017 ve věci Regner v. Česko, č. 35289/11.

Rozsudek ESLP ze dne 08. 02. 2018 ve věci Žirovnický v. Česká republika, č. 10092/13.

Rozsudek ESLP ze dne 28. 08. 2018 ve věci Vyacheslav Korchagin v. Rusko, č. 12307/16.

Rozsudek ESLP ze dne 28. 08. 2018 ve věci Vizgirda v. Slovinsko, č. 59868/08.

Rozsudek ESLP ze dne 29. 11. 2018 ve věci Šitta v. Slovensko, č. 16570/2018.

Rozsudek ESLP ze dne 16. 04. 2019 ve věci Bjarni Ármannsson v. Island, č. 72098/14.

Rozsudek ESLP ze dne 12. 11. 2019 ve věci Adamčo v. Slovensko, č. 45084/14.

Rozsudek ESLP ze dne 27. 10. 2020 ve věci Ayetullah v. Turecko, č. 290084/07 a 1191/08.

Rozsudek ESLP ze dne 16. 02. 2021 ve věci Meng v. Německo, č. 1128/17.

Rozsudek ESLP ze dne 25. 11. 2021 ve věci Mucha v. Slovensko, č. 63703/19.

Rozsudek ESLP ze dne 30. 11. 2021 ve věci Galović v. Chorvatsko, č. 45512/11.

Rozsudek ESLP ze dne 31. 03. 2022 ve věci Podlipní v. Česká republika, č. 9128/13.

Rozsudek ESLP ze dne 20. 10. 2022 ve věci Málek a Černín v. Česká republika, č. 32193/16 a 32637/16.

Usnesení NS ČR ze dne 03. 05. 2017, sp. zn. 5 Tdo 213/2017.

Usnesení ÚS ČR ze dne 02. 03. 2021, sp. zn. III. ÚS 215/21.

Uznesenie ÚS SR ze dne 29. 11. 2016, sp. zn. III. ÚS 834/2016.

Uznesenie ÚS SR ze dne 11. 09. 2019, sp. zn. III. ÚS 358/2018.

Uznesenie ÚS SR ze dne 05. 09. 2019, sp. zn. III. ÚS 83/2019.

Abstrakt

Tato diplomová práce nese téma "Ústavní limity trestního řízení" jako esenciální stavební kameny procesu vyvozování trestní odpovědnosti. Za zásadní středobod tohoto tématu je přitom považováno právo na spravedlivý proces. V rovině institucionální garance jeho zachování a prosazování se ve významné míře podílí Evropský soud pro lidská práva skrze svoji judikaturu. Práce je rozčleněna do třech ústředních kapitol, které se dále člení na jednotlivé podkapitoly. První kapitola se věnuje základní charakteristice ústavních limitů trestního řízení, zejména z pohledu jejich pramenů a institucionálního zázemí. Druhá kapitola se zabývá dílčími aspekty práva na spravedlivý proces. Tato kapitola je přitom nejobsáhlejší, neboť subsumuje jednotlivé komponenty řadící se pod pojem spravedlivý proces. Třetí kapitola je věnována perspektivám ústavních limitů trestního řízení, zejména v rovině rekonstrukce trestního práva procesního v podmínkách ČR a v souvislosti s možnou podobou nového trestního řádu. Primární cíl uvedené práce spočívá v předložení a prozkoumání hlubšího schématu práva na spravedlivý proces s poukazem na vzájemné souvislosti mezi jednotlivými součástmi. Vedle obecné charakteristiky jeho dílčích prvků by práce měla reflektovat i vybrané zvláštnosti a specifčnosti individuálních aspektů práva na spravedlivý proces.

Klíčová slova: spravedlivý proces, trestní řízení, ústavní limity, procesní práva, ESLP

Abstract

This diploma thesis is focused on "Constitutional limits of criminal proceedings" as the essential cornerstones of criminal process. The main point of this topic is the right to a fair trial. The institutional guarantee of its preservation and enforcement is held by the European Court of Human Rights and its jurisprudence. The thesis is divided into three main chapters, which contains more subdivisions. The first part is dedicated to the basic characteristics of constitutional limits of criminal proceedings, especially from the point of view their sources and institutional background. The second section deals with the partial aspects of the right to a fair trial. This section is the most comprehensive because of subsumption of the particular components falling under the concept of a fair trial. The third chapter concerns the perspectives of constitutional limits of criminal proceedings in particular from the perspective of criminal procedural law recodification in the Czech Republic. In accordance to an eventual form of the new Criminal Procedure Act. The primary aim of this thesis is consisting in submission and exploration of detailed schema of the right to a fair trial with regard to the mutual coherences between its individual elements. There is also a reflection of selected peculiarities and specificities of individual aspects of the right to a fair trial next to the basic characteristics of these elements.

Key Words: fair trial, criminal proceedings, constitutional limits, procedural rights, ECHR